Karel Paťha

Výpisky z knihy života

Podle autorova rukopisu z roku 1981
vyšlo v roce 2004 soukromým nákladem
jako neprodejná publikace

Láska, sen mého mládí
se vrátila, by prozářila svět
a rozlila se v šedý smutek dní.
Posledně jsem viděl,
octnuv se na kraji propasti, v níž vířily
vody a všechny pekelné hrůzy,
svazek paprsků,
které jak řady holubů vrkajících,
kmitaly travou.

Lásko, mé věčné světlo,
jak tíží mne budoucí léta!

Kdybych se tebou jako věrnou holí nepodpíral,
do propasti bych bez hlesu padl
v náručí smrti...

Část prvá

Loreta
Malkovka
Bolina
Zdislavice
Staré Peklo
Javornická kúra
583,1
Javorník
Keblov
Čihákov
Malovidy
127
112
Kuňovice
Miřetice
Mnichovice
Koušovice
Nová Kuňovka
Chmelná
Borovnice
Sedlecký potok
Strojetice
Panský Mlýn
Šavrdův Mlýn
U Kubů
Dolejší Mlýn
Pravonín
Otročice
Dobříkovice
Tisek
Jeníkov
Nakvasovice
Chrastovice

I

Melancholicky i usměvavě dívá se Javornická hůra k protější terénní vlně – Zhoři. Mezi oběma kopci se jako obrovská kolébka pohupuje mělké údolí. Úplně dole se klikatí Sedlecký potok, na kterém se – jako korálky na šňůrce – leskne pár rybníků a tůní a klape několik mlýnů.

Třebaže mohutný svah Zhoře leží před námi jako na dlani, třebaže z Kuňovky vidíme do Jeníkova, Nakvasovic, Tisku a Bukové, byl pro nás pravý břeh Sedleckého potoka takřka cizinou. Naším domovem byla Famelie, Kopaniny, Loužek, Staré silnice a Posvátný les; méně už jsme přišli na Obícka, do Štrachanova, na Židův kopec.

Javornická hůra měří sice jen 583 m, ale nepociťuje to jako újmu. Je to kopec moudrý a pokorný, spokojující se s tím, co je. Stejně tak miluje zlatou prostřednost i její okolí. Marně bys tu hledal divoké strže, útesy, rokliny a skaliska. Taky tu nejsou nebezpečné prohlubně a bažiny.

Lidová fantazie neopředla tento kraj skoro žádnými bajkami. Na druhé straně Hůry, u Javorníka, se prý kdysi utopil kočár i se svatebčany a u Slepé louže při mnichovské silnici strašívala prý bezhlavá kobyla – a to je všechno. Trochu strachu naháněl Cikánský les na silnici do Vlašimě, kde prý docházelo k loupežným přepadům.

Obr. 1. Javornická hůra (583 m)

O jednu strašidelnou pověst jsem se zasloužil sám. Jednou v listopadu zabíjel u nás strýc Karel Holejšovský a já mu pomohl nést domů zabijačku. Zapovídal jsem se s jeho dětmi, a tak, když jsem šel domů, řekl strýc své dceři Růženě, aby vzala lucernu a doprovodila mě. Cesta vedla močály a úvozy, a já neodolal pokušení a začal jsem sestřenici recitovat: *„Pěkná noc, jasná, v tu dobu vstávají mrtví z hrobů...*“ A Růženka se svým světlem pádila přes meze a výmoly tak zděšeně, že Josef Martínek ze Chmelné, který stál na zahradě, vykládal potom po vsi, jak za vsí skáčou světýlka.

Kdybych řekl, že mou kolébkou je ves Kuňovice, nebyl bych dosti přesný. Je jí samota Kuňovka, která sice ke Kuňovicům odjakživa patřila, ale – oddělena od nich kopcem a lesíkem – tvořila jakési samostatné království. Náš styk s obcí byl minimální. Spíše jsme chodili do Chmelné, ke které nás poutaly mnohonásobné příbuzenské vztahy, a do Borovnice, kde byla škola, kostel, fara, kupec a dvě hospody.

Kuňovice měly v době mého narození pětatřicet čísel [(1)] – poslední bylo Růžkovo čili Čihákovo. Mezi oběma válkami se obec rozrostla o pár chalup, kterými se podstatně přiblížila vrchu Kopanin.

Obr. 2. Kuňovice, náves s kapličkou

Kraj je to prastarý. Kuňovice, stejně jako většina okolních obcí, byly patrně založeny před husitskými válkami. Dokonce prý tu stávala tvrz, ze které vedla štola k rybníku Valše. V obecné škole nám jmenovali i některé ze zdejších majitelů, myslím, že Opršala z Jetřichovic [2] a snad i Archleba z Kuňovic.

Stará je i Chmelná. Někteří rodáci ji považují za rodiště husitského hejtmana Chva1a ze Chmelné [3], ale to asi nebude pravda. Jisté je, že to byla stará obec svobodnická a židovská, kde se po svém zchudnutí usídlili Kamarýtové ze Žirovnice, Holejšovští ze Slavětína a Jankovští, kde stála židovská synagoga, a kde zemřel jeden z posledních židů na zdejším venkově Adolf Holzer. Adolf Holzer, který v mládí přišel »šupem« do Chmelné a žil tu až do smrti, byl v této katolické obci hotovým židovským mučedníkem. Upadal totiž v úplné běsnění, když na něho někdo zakokrhal. Prý kdysi někomu sebral a vypil vejce, a tak od rána do večera za ním táhly houfy dětí i starších lidí a kokrhaly.

V Borovnici stál panský dvůr, na tak malou obec nepřiměřeně veliká jednopatrová rychta a ohromný kostel, postavený prý zde omylem místo v nějaké jiné, mnohem větší Borovnici.[4]

Obr. 3. Borovnice, kostel sv. Petra a Pavla

V Jeníkově stojí neporušený kostel z doby předhusitské a v Mnichovicích se ještě nedávno ukazovaly pozůstatky tvrze, patřící nějakému mnišskému řádu.

Uvážíme-li etnografické rozložení českého živlu před druhou světovou válkou, byl tento kraj jeho středem a jádrem. Proto taky, třebaže se tu mluví nářečím, je tu nejryzejší čeština, co jsem slyšel, naprosto nenarušená germanismy.

Povahově je zdejší obyvatelstvo podobné svému kraji: žádní bouřliváci, lidé, kteří mají rádi svůj klid. Nikdy tu nedošlo k závažnější historické události, nestrhla se tu žádná větší bitva a nenarodil se tu nikdo, kdo by znamenal víc než střed. Země není příliš úrodná, a přece tu lidé žili slušně, vědomi si, že musejí tvrdě pracovat, aby si zachovali určitou – všichni přibližně stejnou – životní úroveň.

II

Za tereziánských dob proťala tento kraj silnice směřující ku Praze, jejíž zbytky bylo možné ještě nedávno zaznamenat nad Valchou, mezi Kuňovkou a Chmelnou, pod tzv. Starou kovárnou čili Starou Kuňovkou, a mezi Kuňovicemi a Miřeticemi. Byly to hezké romantické ostrůvky plné trní, pupav, vřesu, bodláčí, osik a břízek, útočiště nejrůznějších zvířat, ptáků, brouků a motýlů: kousek romantiky uprostřed žitných, ovesných nebo bramborových polí.

Chmelná by zasloužila daleko větší pozornosti, než jí mohu věnovat. Jeden čas, hlavně na vyšším gymnáziu a na vysoké škole byla cílem mých každodenních návštěv. Život tady byl velmi sousedský, děti i velcí šli »do vsi« ke komu chtěli a na koho si vzpomněli. Každý o každém věděl všechno a směšné kousky nebo činy někoho se staly brzy majetkem celé vesnice. V tomto ohledu předmětem obecného gaudia byla jakási rodina Vojtova, která navíc byla směšná tím, že mluvila nosem. O ní, třebaže se už dávno rozpadla, ještě dnes se vyprávějí různé historky.

Na této silnici, přibližně mezi nynější Kuňovkou a Chmelnou, stávala kdysi zájezdní hospoda nazývaná taky Kuňovka. Když se státní silnice počátkem minulého století posunula, musela se zájezdní hospoda spolu se sousední kovárnou přestěhovat za místem obživy. Tak vznikla nynější Kuňovka, označovaná na starších mapách jako Nová Kuňovka, zatímco jako Stará Kuňovka byla označovaná chalupa mezi Kuňovicemi a Chmelnou, nazývaná obecně Stará kovárna.

Iniciátorem tohoto přesunu byl asi tehdejší majitel Kuňovky Karel Staněk, který asi vybral pro svůj nový domov nynější místo chráněné mírným kopečkem a tzv. Juklovým lesíkem a vtiskl Nové Kuňovce její základní ráz, který si v podstatě zachovává do dneška.

Stavení tvořilo velký obdélník, delšími stranami souběžný se silnicí. Nejblíže silnici stála rozsáhlá kůlna, oddělená od silničního příkopu širokým pruhem trávníku. Přes dvůr proti kůlně se táhlo obytné stavení a chlévy. Byt neposkytoval valné pohodlí. Velká světnice, která byla asi šenkovní místností, sloužila i ke spaní a ukládání nejrůznějších věcí; přístup do ní byl přes malou kuchyň s pecí a mohutnými kachlovými kamny. Do této kuchyně se vstupovalo ze síně, odkud vedly taky dveře do tzv. černé kuchyně – kde se pekl chléb a udilo maso – do sklepa a konečně do pokojíčku, nazývaného »malá sekničkа«. Pak už následoval chlév.

Předsíň, černá kuchyně, »malá sekničkа« a chlév byly klenuty »na pásy«, stejně jako další chlév nazývaný Formanka tvořily kratší stranu obdélníku, bližší Borovnici. Proti Formance stála stodola. Do štítu svého obytného stavení dal Karel Staněk vyznačit letopočet stavby – 1833 – jakousi neumělou korunku a odznaky své živnosti: holbu na pivo a sklínku na kořalku.

Po silnici kolem stále rachotily formanské, kramářské i jiné vozy a táhli všelijací vandrovníci. Zvlášť ožívala silnice o jarmarcích v Benešově a v Pelhřimově, o trzích ve Vlašimi a Křivsoudově, o poutích na Svaté Hoře nebo na Hrádku. A Kuňovka nabízela každému dobré jídlo, studené pivo, zábavu – podle Formanky postavil její majitel dokonce kuželník – a odpočinek v kůlně a chlévech nebo aspoň v dostatečně velkých prostorách kolem stavení.

Obr. 4. Kuňovka v roce 2004

Po Karlu Staňkovi převzal Kuňovku jeho syn Josef Staněk, který si vzal Marii Léblovou z Vlašimě; podle často opakovaného stejně jako popíraného tvrzení prý pocházela z rodu pokřtěného žida Lébla, jenž kolem roku 1628 sloužil spolu s manželkou na vlašimské faře, a kvůli němuž – jak vypráví Dr. Slavík ve svých dějinách – měl vlašimský děkan nemilý spor s majitelkou místního panství a se Švédy.

Dne 8. února 1850 se narodila manželům Staňkovým dcera Maria Apolonia. Kromě ní měli ještě další dcery. Já slyšel jen o třech: jedna si vzala Martínka z Borovnické rychty a další dvě bratry Schánělovy z Chýstovic. Ale existovala prý ještě pátá, která se vdala někam k Uhlířským Janovicům. Tato babiččina sestra – provdaná Vojáčková – se vdala daleko k Uhlířským Janovicům asi proto, že – pokud vím – nějaký Babický z Kuňovic po ní ze zahrady oknem střelil – patrně ze žárlivosti – a poranil ji.

Hospoda prosperovala a Josef Staněk byl asi výborný hospodář, protože každé ze svých dcer prý vysázel dvacet tisíc zlatých věna.

III

Asi rok po bitvě u Hradce Králové zastavil se v hospodě na Kuňovce vysoký, vážný, dvacetiletý mladík. Marii Apolonii bylo už sedmnáct let a vyspěla v čilou, bystrou, ale taky notně zvědavou a trochu prostořekou dívku. Mladý muž, jak to bývá, seděl, popíjel a vyprávěl, odkud je, kam jede a co tam chce, a Maria Apolonia se nezdržela, aby neprojevila zájem:

„A jak se jmenujete?“

„Paťha.“

„Paťha?“ Dala se do smíchu. *„Fuj, to máte ošklivé jméno! Vás bych si nevzala ani za nic!“*

Ale už 22. září 1868 v kostele sv. Petra a Pavla v Borovnici toto jméno ráda přijala a po celý život je pak hrdě nosila. Při svatbě jí bylo osmnáct a ženichovi jedenadvacet let.

Mladý muž byl majitelem usedlosti číslo 1 v Jiřičkách u Košetic. Jeho plné jméno znělo Vojtěch Paťha vulgo Jírů, ačkoli jeho otec se prý podle křestního listu ještě jmenoval Vojtěch Jírů vulgo Paťha. Slova »vulgo Jírů« se během času z jména zcela ztratila, ačkoli u Paťhů v Jiřičkách se nikdy jinak neřeklo než »u Jírů«.

Tímto okleštěním se vývoj jména neskončil. Někteří synové a jiní příbuzní Vojtěcha Paťhy si změnili jméno na »Paťcha«, tak, jak se to asi obecně vyslovovalo. Taky všechna moje vysvědčení z obecné školy jsou vystavena na jméno »Karel Paťcha«, ačkoli je psal nebo alespoň podepisoval můj strýc Jaroslav Turek, který měl otcovu sestru Františku. Teprve na frekventačním vysvědčení, s kterým jsem šel na střední školu, stojí – po opravě podle křestního listu – Karel Paťha.

Vojtěch Paťha byl moudrý a dobrý hospodář. Na rozdíl od většiny lidí té doby hodně četl a uplatňoval při svém hospodaření různý pokrok. Po všech stránkách se mu dařilo. Hospodářství vzkvétalo a rodina se rozrůstala. Měl deset dětí, pět synů a pět dcer. Se jmény si moc hlavu nelámal. Kromě Vojtěcha a Marie, pojmenovaných po rodičích, měl ještě Antonína a Antonii, Františka a Františku, Josefa a Josefu, Karla a Karlu.

Taky děti se poměrně dobře uchytily:

Vojtěch vychodil jeden ročník soukenické školy v Humpolci, ale přiženil se na menší hospodářství do Javorníka. Hospodářem však valným nebyl a chalupu div nenechal spadnout. Měl jedno dítě, které brzy po narození umřelo.

Marie si vzala četnického strážmistra Štěpána Trenkvice, mimo jiné byli nějakou dobu v Čechticích a pak v Benešově, kde jim patřil nynější domek Dr. Krautmanna. Měli dceru Ludmilu, která se provdala za důlního inženýra Bouška, a syny PhMr. Františka Diviše, lékárníka v Třebenicích, Karla, naposled inspektora ČSD v Táboře, a Viléma, který zahynul v první světové válce.

Antonín se vyučil řezníkem, působil v Mnichovicích a Křelovicích, a pak se přestěhoval do Vlašimě. Nikde mu štěstí valně nepřálo. Měl syna Milouše, který je lékárníkem v Ronově, dceru Aloisii provdanou Klusákovou z Vlašimě, a konečně dceru Marii, kterou jsem nikdy neviděl a nic o ní nevím.

Antonie si vzala kloboučníka Nováka, později hoteliéra v Černošicích. Jejich syn František takřka všechno prohospodařil a za války se dal k Němcům a vstoupil k SA. Naštěstí před koncem války umřel.

Františka si vzala učitele Jaroslava Turka, který působil v Kalhově, v Senožatech, od roku 1922 do roku 1932 nebo 33 v Borovnici, a pak se přestěhoval do Kutné Hory. Měli syna Zdeňka a dceru Jarmilu, kteří umřeli jako děti, a syna Jaroslava, který se stal profesorem dějepisu a zeměpisu, ale pro nemoc byl brzy penzionován.

František, jak se dále dočteme, se vrátil na Kuňovku.

Josef dostal hospodářství č. 1 v Jiřičkách. Měl dva syny, Milouše a Josefa. Oba poměrně brzy zemřeli.

Josefa si vzala učitele Kořenáře. Zdá se, že byla nervově nemocná, protože po jakémsi manželském nedorozumění spáchala sebevraždu. Měli dceru Josefu, učitelku v Trutnově a v Dobrušce, Marii, která si vzala Pluhaře, hostinského v Třebenicích, a konečně syna Jaroslava, který sloužil v armádě jako rotmistr a po válce plnil nějakou vyšší funkci na ústředním výboru Komunistické strany Československa.

Karel se stal strojníkem, působil nejdříve v Košeticích a pak ve Vlašimi, měl dcery Marii a Annu, které si vzaly bratry Hourovy z Radošovic, a syna Josefa, úředníka ČKD v Praze.

Karla se vdala do Kutné Hory. Vzala si lakýrníka Krčila, který brzy po první světové válce na její následky zemřel. Měli syna Františka, rovněž lakýrníka, a Josefa, akademického malíře.

Oba rodiče těchto dětí – Vojtěch Paťha a Maria Apolonia – přežili svou osmdesátku. Vojtěch je pohřben v Onšově a jeho žena v Kutné Hoře.

IV

Po provdání svých dcer hospodařil Josef Staněk na Kuňovce nějakou dobu sám. Když se blížilo stáří, rozhodl se po určitém váhání mezi svými vnučkami a vnuky předat Kuňovku Františkovi – sedmému dítěti své dcery Marie Apolonie.

František Paťha se narodil 1. dubna 1881. Obecnou školu vychodil v Onšově, měl však prý bolavou nohu a tak do školy nechodil. Na Kuňovku k dědečkovi přišel kolem svých čtrnácti let. Dne 16. srpna 1905 – už po dědově smrti – uzavřel v kostele sv. Petra a Pavla v Borovnici sňatek s Marií Holejšovskou ze Chmelné číslo 16. Ženichovi bylo čtyřiadvacet, nevěstě osmnáct.

Holejšovští jsou starý rod.(5) Jejich kolébkou je obec Slavětín, kde prý doposud nějaký dvůr nebo část obce se jmenuje Holýšov. Roku 1559 dostali spolu s bratry Mazanými ze stejné obce »einfachen Adel«. Oba rody dostaly stejný přídomek »ze Slavětína« a stejný erb – černého kosa se zlatým zobáčkem a zlatými nožičkami v modrém poli. Kos prý byl do erbu zvolen podle jména bratří Mazaných, protože o »mazaném« člověku se říká: *„To je kos!“* Myslím však, že jde o vysvětlení spíše žertovné než vážné.
Taky toto jméno se během času všelijak měnilo. Dnes existuje ve formě: Holejšovský, Holeyšovský, Holešovský nebo Holýšovský.

Ve zmíněné době měli Holejšovští ve Chmelné střední hospodářství a říkalo se o nich – a říká se dodnes – »u hořejších Ptáčků«. Kromě nich existují tu ještě »dolejší Ptáčkovi«, také Holejšovští a také ze Slavětína.(6) Obě chalupy měly společný dvůr a zřejmě vznikly rozdělením většího hospodářství.

Marie Holejšovská byla dcerou Josefa Holejšovského, narozeného 4. února 1840 v Miřeticích, a jeho manželky Johanny, rodem Vošické, narozené 30. září 1851. Bratra měla jednoho, drobounkého, ale veselého a stále nějaké šprýmy vymýšlejícího Karla.

Svatba byla velice slavná a konala se jednak ve Chmelné a jednak na Kuňovce. Zvláštního lesku jí dodala účast dvou bratří Josefa Holejšovského a nevěstiných strýců – carského rady Karla Holejšovského ze Slavětína, profesora v Mariupoľu, který plnil funkci svědka, a P. Jana Holejšovského ze Slavětína, faráře v Modletíně u Chotěboře, který delegací borovnického faráře Václava Lachmanna (7) snoubence oddával.

Karel a Jan byli snad poslední z rodu, kteří užívali šlechtického přídomku a pečeti s erbem (obr.5, str.17). Bylo jim to povoleno výnosem císařské kanceláře, i když přímá a nepřerušená posloupnost od prvního Holejšovského ze Slavětína byla poněkud pochybná.(8)

Jejich životní příběh je zajímavý a složitý. Rodiče, kteří kromě nich měli ještě dva syny, je vydržovali na studiích jen s největšími oběťmi. Kde Karel vystudoval gymnázium, nevím, ale patrně stejně jako mladší Jan v Benešově a v Jindřichově Hradci. Rodiče chtěli zasvětit Karla službě Boží. V semináři se však Karel začal děsit přemíry kněžských povinností a tvrdého kněžského

života. A když rodiče nechtěli o ničem jiném ani slyšet, utekl zcela bez prostředků do Ruska, odkud se po několika létech vrátil jako profesor. Na základě zvláštní žádosti mohl zůstat i jako státní zaměstnanec katolíkem a jezdil každoročně domů ke svátostem. Také jeho sňatek byl dosti romantický: vzal si Kristinu, rozenou Richtrovou – dívku, o které mu při krátké návštěvě doma někdo náhodou pověděl ve vlaku. V Rusku učil na několika místech, pokud vím, ve Varšavě a v Mariupoľu. Na stáří se oba manželé přestěhovali do Prahy, koupili si dům v Řipské ulici na Vinohradech a žili tu až do smrti, která je stihla oba roku 1918 – nejdřív Kristinu a brzy nato Karla. Velkou část svého jmění odkázali Matici školské.

Jan si zvolil kněžské povolání sám. Na Karlovo varování a snad i nabídku, že mu přispěje na jiná studia, odpověděl, že chce splnit naděje, které jejich otec vkládal do něho, do Karla. Po nějaké době však i on pražský seminář opustil, a když se po krátké době chtěl vrátit, už nebyl přijat. Dokončil tedy teologická studia v Hradci Králové, kaplanoval nějakou dobu na Vyšehradě. Větší část svého života prožil na malé faře v Modletíně u Chotěboře, kde je také pochován. Umřel kolem roku 1930.

Kromě těchto dvou měl nevěstin otec ještě jednoho bratra, jehož křestní jméno neznám a který se myslím oženil v místě do chalupy, kde se říká »u Honýšů«.

Josefa Holejšovského si pamatuji už jen jako bezmocného starce, který pokud neležel, jen vysedával za pecí. Prý špatně viděl – poranil si při sekání dříví oko třískou. Z jeho mladších let vím jen, že se zúčastnil stavby borovnického kostela – a pak znovu ještě jeho věže, když při vichřici spadla.

Jeho syn a nevěstin bratr Karel si vzal o mnoho vyšší a silnější Růženu Kamarýtovou. Světovou válku prožil na ruské a italské frontě – uměl o tom poutavě vyprávět – účastnil se několika útoků »na bodák«, ale zranění utrpěl až dlouho po válce doma, když se při práci ve stodole nabodl na nějakou tyč. Rána se mu nikdy pořádně nezahojila a byla taky patrně příčinou jeho smrti někdy uprostřed druhé světové války. Dětí měl devět:

Josefa, který si vzal Annu Váškovou z Kuňovic a hospodařil doma; umřel na rakovinu roku 1963;

Františka, který se vyučil řezníkem a brzy nato spáchal sebevraždu;

Karla, který se přiženil do Dálkovic, ale horničil v Kladně;

Marii, která si vzala Jaroslava Filipa čili Roháčka a s ním hospodařila na chalupě »U Herinků« ve Chmelné;

Anna, která si vzala ševce Kužela z Miřetic a za rok po dítěti zemřela;

Anežku, která si vzala Dudu z Tisku; jejich syn je farářem v Sedlci u Kutné Hory;

Bohuslavu, která si vzala vdovce po své sestře Anně, ale později mu utekla; zemřela v Litvínově roku 1980;

Růženu, provdanou Šimánkovou, žijící ve Vlašimi, jejíž jedna dcera se vdala až do Indonésie, a konečně

Emilii, která se provdala za řezníka Lázničku a žije v Praze.

V

Svatba byla tedy slavná se spoustou hostů a v paměti účastníků zůstalo, že se podávalo – jako věc na vsi doposud nevídaná – i šampaňské.

Kuňovka byla bez výměnkářů, bez dluhů a kromě hostinské živnosti k ní patřilo víc než 20 ha pozemků, z toho 5 ha lesa. A není tedy divu, že když si ženich odvážel nevěstu domů, prohlásila jeho matka Marie Paťhová, že si ji odváží do ráje.

A prvá léta společného života obou manželů musela být opravdu velice krásná.

František, jak ho líčí svědkové, byl člověk velmi pracovitý, rozvážný a zbožný, Marie byla mírná a usměvavá. Pro každého měla vlídné slovo a i nepříjemné věci řešila s úsměvem. Byla to výborná kuchařka a hospodyně a třebaže měla jen obecnou školu v Borovnici, vyznačovala se neobyčejným taktem, inteligencí a vším, čemu říkáme kultura srdce. Uměla zpaměti spoustu básní a měla silně vyvinutý estetický cit; svědčí o tom i to, že v době, kdy kolem vesnických stavení rostlo nanejvýš pár pláňat, přinesla na Kuňovku jasmín, srdíčka, pantoflíčky a jiné květiny. Brzy si ji oblíbili i početní švagři a švagrové a jejich děti, celé šťastné, když mohly jet na Kuňovku k »hodné a usměvavé tetičce«.

Dne 2. února 1908 se narodil oběma manželům syn Josef a 6. března 1910 další syn František.

Pak však vypukla první světová válka.

Tato tragická událost bývá spojována s humorným příběhem. František Paťha sekl toho červencového dne 1914 na Famelii jetel. Náhle se na silnici objevil Ptáček z Borovnice, vracející se z nějakého trhu jako obvykle napilý, a rozkřičel se na něho: *„Františku, neseč, je »všeobecná« mobilizace. Půjdeme všichni, Šereda taky. Ve vsi je pláč a skřípání zubů.*“

Šereda byl největší zemědělec ve vsi a toho času plnil funkci okresního starosty, takže se jeho povolání na vojnu skutečně mohlo zdát nepochopitelné. Nakonec však nerukoval Šereda ani Ptáček, ale musel na vojnu František Paťha.

Než nastoupil, odhlásil ještě hostinskou činnost, aby jeho žena, když bude sama, nemusela přijímat kdekoho do stavení, takže Kuňovka po jedenaosmdesáti létech přestala být zájezdní hospodou. Ale ještě dlouho v jejích kůlnách a stodole ubytovávali všelijaké kramáře, a ještě ve třicátých létech se nejednou stalo, že tu neznámý člověk bez ťukání vstoupil do světnice, posadil se samozřejmě ke stolu a poručil si pivo.

Vzhledem k nějaké menší tělesné vadě – jak jsem se zmínil, měl v dětství něco s nohou – sloužil František Paťha u trénu. Válka ho zanesla až někam do Haliče. A dlouho se na půdě Kuňovky uchovávala pohlednice, jíž vítal na svět svého dalšího syna – totiž mě.

VI

Spatřil jsem světlo světa na Kuňovce dne 29. prosince 1915 za vlády císaře Františka Josefa I. Svým příchodem způsobil jsem rodičům drobné zklamání – chtěli holčičku. Za dva dny – 31. prosince – pokřtil mě borovnický farář P. Václav Lachmann jménem Karel Vojtěch. Karel po mé kmotře a tetě Karle Krčilové, Vojtěch po dědovi a pradědovi z Jiřiček.

Má kmotra, která holdovala spiritismu, dlouho vykládala o věstných znameních, ke kterým po mém narození došlo: zmizel hrnek, ve kterém mi hřáli čaj (později ho našli v kamnech), rozchlíply se trouby pod stropem v malé světničce a zasypaly bratrance Františka Krčila a Karla Daňka z Kuňovic, který u nás sloužil, sazemi. Maminka z toho v žertu usuzovala, že budu kominíkem.

O útlém dětství těžko mohu vyprávět. Matně si pamatuji, že otec zbořil kůlnu, která se po zrušení zájezdní hospody stala zbytečností, a začal místo ní stavět obytné stavení. Zato však znám přesně den, kdy jsem – jak říkají psychologové – překročil práh vědomí.

Byl to vlastně večer. Maminka s tetou Krčilovou mě vzaly s sebou na návštěvu k Martínkovům do borovnické rychty. Vraceli jsme se za tmy. Už jsme došli na státní silnici a minuli cestu ke Chmelné, když maminka náhle zpozorněla a řekla tetě: *„Podívejte se, Karlinko, ta zář!“* Nad Famelií, tam kde jsem tušil naši chalupu, opravdu obloha trochu zjasněla. *„To snad bude od auta,“* řekla teta. Ale přidali jsme do kroku a všechen klid byl ten tam. Za chvíli bylo jasné, že u nás hoří. Ani nevím, jak jsme se ocitli na Famelii. Došková střecha našeho stavení byla v jednom plameni. Jinak tu panoval klid, jako by lidé, kterým hořela střecha nad hlavou, dosud klidně spali. Kam zmizela maminka, nevím. Teta Krčilová se rozběhla k hořící chalupě, ale marně se snažila dostat k oknu; déšť jisker jí v tom zabránil. Běžela tedy na zahradu, jestli tam by snad mohla k oknu, ale to už začal z chléva vybíhat rozdivočelý dobytek a někde za Juklovým lesíkem se ozval zvuk hasičské povelky. Došel jsem pomalu na dvůr. Došky rychle hořely, trámy praskaly, vzpínaly se a kroutily a mizely v jícnu požáru.

Trochu jsem poodešel. Naproti kovářovi přikrývali došky své stodůlky mokrými pytli a vynášeli ze stavení všechno, co se dalo. Peřiny složili na hromadu zatvrdlého písku pod nedalekou hruškou u silnice, kde si lehla nejstarší z rodiny – teta Kovářová, a kde uložila také mě. Později, když nebezpečí pominulo, mě přenesli na postel v kuchyni, plné hasičů, kteří tu po těžké práci odpočívali a osvěžovali se. Ale usnul jsem, dřív než odešli.

VII

Když jsem se ráno vracel do trosek domova, padl mi nejprve do oka četník, který stál za stodolou s puškou u nohy. Stodola byla bez střechy, mlaty a plívně se proměnily v jezero doutnajícího popela. Nad dolejším mlatem se smutně zdvíhala černá silueta někdejšího benzinového motoru.

Taky obytné stavení bylo bez střechy a po začouzených zdích chodili lidé, hasili zbytky ohně a shazovali žhavý popel. U velké světnice se propadl strop, zbortila se i kuchyň, zůstala jen malá světnička klenutá na pásy. Také strop stejně klenutého chléva se nepropadl. Naštěstí jeden z hasičů – Antonín Noha z Kuňovic – měl už své zkušenosti a věděl, že tento druh klenutí ohni odolává. Proto naši na jeho radu nevynášeli všechen nábytek, ale stáhli ho jen do malé světnice, a koně, kteří se zpěčovali opustit chlév, jen přikryli mokrými pytli.

Dětská chápavost je omezená. Vůbec jsem nepochopil, že jsem ztratil domov a že lidé kolem mě prožívají tragédii. Když jsem během požáru spatřil zdálky bratra Františka s rukou u úst, měl jsem hlavní starost, jestli mi nevzal píšťalku, kterou mi pár dnů před tím dala nějaká kramářka. A když jsem po požáru ráno viděl k nám přicházet babičku ze Chmelné, vítal jsem ji radostným vyprávěním, jaký jsme měli velký ohýnek.

Ještě téhož dne se teta Krčilová přichystala k odjezdu. Řekli mi, že pojedu s ní, a já se pramálo staral, proč, kdy a kam. Na loučení s maminkou si nepamatuji. Naproti tomu si živě pamatuji na loučení s otcem – a je to jedna z dvou nebo tří mých skutečně živých vzpomínek na něho. Potkali jsme ho s tetou na dvoře. Byl začazený, zarostlý, oči měl červené. Když nás spatřil odcházet, vytryskly mu slzy. Doprovodil nás až k vratům – vlastně k mezeře pro vrata mezi spálenými zdmi. Vedle bývalé stodoly se ještě kouřilo z trámků bývalého chlívku, mezi nimiž se tmělo několik černých hromádek. Otec do jedné z nich strčil a ruka se mu svezla po spáleném masu – sedmi ovcí, které uhořely.

Když jsme vycházeli ze dvora, slyšel jsem, že mě někdo volá. Obrátil jsem se: byl to někdo z těch lidí na ohořelých zdích, kteří hasili zbytky požáru. Nepoznal jsem ho. *„Chtěl bys něco?“* optal se mě znovu hlas. A než jsem stačil odpovědět, dopadla mi k nohám mrtvá holubice. Neuhořela, udusila se, když nemohla nebo nechtěla opustit své hnízdo. Bílé peří měla celé začazené a mě teprve při pohledu na ni zavalil jakýsi podivný smutek. Dlouho jsem se na ni dojatě díval, dokud mě teta, která mě dosti předběhla, nepobídla ke spěchu.

Teta měla dům v Kutné Hoře, v Rudní ulici, č. 633. Provozovala tu vdovským právem živnost lakýrnickou. Práce obstarávali její synové František a Josef, jakož i učedníci a tovaryši, mezi nimiž se později ocitl i jiný můj bratranec Milouš Paťha, jehož životní osudy jsem přibližně zachytil v přiložené povídce »Pýthijská věštba«. Líbilo se mi tu a brzy jsem zcela

zapomněl na domov. Měl jsem tu k dispozici zahradu, rozkopanou ulici se spoustou dětí, hrajících si v písku, a na dvoře houpačku, kde jsem se občas pohoupával s žačkou místního učitelského ústavu Růženou Karbulovou. A tak se stalo, že jsem se musel okamžik rozpomínat, než jsem poznal svého bratra Josefa, který pro mne asi za měsíc přijel. Domů však jsem se s ním vydal rád. Ve Zruči u autobusu čekal nás tatínek a doma se svým milým úsměvem maminka.

Obr. 5. Kuňovka v prvé polovině 20. století (obraz od akad. malíře Josefa Krčila)

VIII

Nikdy se úředně nezjistilo, kdo požár založil. Po čase chodila po kraji žebračka a vypravovala, že to udělal žebrák, se kterým kdysi chodila po žebrotě. Vzhledem k tomu, že byl u nás dvůr otevřený, dostali se snadno do stodoly, a protože se tam o něco udeřil, škrtl si sirkou...

Pojistné bylo směšně malé – 7 000 korun – a pojišťovací agent, který věc vyřizoval, podotkl, že to nebude ani na hřebíky. Přesto však naši porůznu sehnali peníze a když jsem se vrátil, ožíval náš dvůr každý den hlukem práce nejrůznějších řemeslníků. Potřeby rodiny se snížily na minimum – všechno pohlcovala stavba. Zimu jsme ještě přežili v malé světničce. Tam taky jsem prožil první vánoce, na které si pamatuji (vylíčil jsem je v povídce »Splněné přání«).

Koncem zimy jel tatínek s ruským zajatcem Jakubem, který u nás sloužil, do Benešova na trh. Už ráno naříkal na bolení hlavy, ale přes maminčino napomínání se vydal na cestu. Dojeli však na otevřené bryčce jen do Vlašimě, kde musel zůstat u svého bratra Karla. Po několika dnech ho přivezli domů ve velmi zubožením stavu. Museli ho přenést z vozu na lůžko, kde ležel už naprosto apaticky. Měl zápal plic. Léčit ho jezdil MUDr. Schiller z Vlašimě. Jednou večer přijel ho zaopatřit P. Lachmann. Myslím však, že mu musel udělit už poslední pomazání.

A jednoho rána – datum už přesně určit neumím – nás maminka všechny svolala a šla si s námi kleknout k tatínkově posteli. Otec ležel nehybně, oči nepřítomné, zkalené. Světnice byla plná lidí, všichni se polohlasně modlili. Babička ze Chmelné vstala a obnášela nemocného hořící svící. Na maminčin pokus přivolat nemocného k vědomí, tatínek pouze zabrumlal: *„Nech mě, stojím na vartě.“*

Tu jsem pocítil v ústech a hrtanu ostré pálení. Vyskočil jsem a vyběhl na dvůr. Na čerstvém vzduchu se mi na chvíli udělalo líp a chtěl jsem se vrátit. V síni jsem však narazil na pár mladých lidí, kteří právě vyšli ze světnice, a přitiskl se stydlivě ke zdi. Všiml si mě František Váška z Kuňovic a řekl mi: *„Běž domů, tatínek ti umřel.“*

Světnice se záhy vyprázdnila. U okna na zahradu stál jen matčin bratr Karel a hořce plakal. Pak i ten odešel. Vzpomínám si, jak otec ležel natažený na prknu, aby byl rovný do rakve, a jak maminka se smutně točila se zachumlanou hlavou kolem kamen: druhý den měla mít narozeniny a hned den na to jmeniny.

Náhle strčil do dveří nějaký muž a něco se zeptal. Když dostal odpověď, která snad ani odpovědí nebyla, strčil hlavu do světnice a vyrazil výkřik soustrasti. Pak se krátce u mrtvého pomodlil a nabídl se, že ho oholí.

V den pohřbu zasypaly celý kraj spousty sněhu. V chumlu lidí si mne povšimla teta Krčilová a chtěla mi dát na rukáv smuteční pásku. Z neznámých důvodů jsem ji s křikem odmítl. Po cestě na hřbitov jsem se zcela ztratil v davu. Teprve, když se chystali spustit rakev do hrobu, povšimla si mě teta Motyčková z Kuňovic a řekla mi: *„Polib tu truhlu!“* Musela mě však zvednout, abych to mohl udělat.

Brzy na to nám pošel kůň – jeden ze dvou, kteří přečkali požár ve chlévě. A dalším důsledkem požáru bylo, že se musel vrátit domů ze studií na benešovském klasickém gymnáziu můj bratr Josef. Maminka sice namítala, že by pronajala pole a snad ho přece nějak na studiích udržela, ale každý pohled kolem sebe ji musel přesvědčovat, že je to pouhá fantazie. Zůstal tedy čtrnáctiletý Josef doma – a s ním, dvanáctiletým Františkem a se mnou, sotva šestiletým, který nanejvýš jen překážel – ujala se maminka nadlidského úkolu vybudovat znovu zpustlé hospodářství.

Obr. 6. Pečeť Holejšovských ze Slavětína

IX

Šlo to pomalu a těžce. Sotva jsem to chápal, ale přece dodnes mám v mysli obrázky, které ty dny charakterizují: stálá práce, stále cizí lidi v chalupě, stále všechno rozestavěno, stále všude spousta materiálu, stále nějaký rozruch, stále nedostatek peněz – a stálé maminčiny slzy, když se ocitla sama nebo si myslela, že je sama. Ale v létě mělo už nové stavení střechu, stropy i podlahy, takže jsme se mohli nastěhovat.

Dne 1. září 1922 jsem se stal žákem obecné školy v Borovnici. Třebaže jsem už dlouho s myšlenkou na školu koketoval, třebaže jsem měl tašku na záda se dvěma krásnými koňmi, břidlicovou tabulku a pár sešitů, a třebaže se tu právě stal řídícím učitelem můj strýc Jaroslav Turek a nastoupila tu jako učitelka Růžena Karbulová – táž, co mě ani ne před rokem pohupovala u Krčilů na houpačce – do školy se mi nechtělo a musel mě tam bratr Josef dovést.

Taky můj vstup do školy je poznamenán požáry: k ránu vyhořela v Borovnici dvě stará stavení – u Nebřenských čili Bednářů a u Ptáčků.

Borovnická škola, která dovršovala sto let své existence, byla trojtřídní. Do první třídy se chodilo tři roky, do druhé dva a do třetí zase tři. Ale asi za dva roky, tedy kolem roku 1924, byla třetí třída zrušena a její učitelka Emilie Hořínková byla přeložena do Načeradce. Zůstaly dvě třídy, do první se chodilo tři roky, do druhé pět. Tím pro většinu dětí vzdělání končilo.

Musím tady vzdát hold svým učitelům, kteří přes tyto omezené možnosti a přesto, že se jim od rodičů nedostávalo žádné pomoci, dovedli vštípit každému to nejnutnější, co potřeboval pro život. A většině to úplně stačilo.

Strýc Jaroslav Turek byl výborný učitel, a taky velice hodný, přívětivý a přičinlivý člověk. Povahově byl však, jak se říká, trochu splašený a vyznával až nekriticky profesora Masaryka. Zcela v duchu tehdejší doby hlásal vehementně heslo »Pryč od Říma«; v čistě katolické kolatuře to bylo dosti nediplomatické, nehledě k tomu, že to nutně vedlo ke sporu s farářem. Strýc nás nechtěl jen učit, ale také vést k jakémusi humanismu. Zejména nám vštěpoval lásku k přírodě a ke zvířatům. Jak se mu to dařilo, vylíčil jsem v povídce »Kdo to odnesl?«.

Na rok 1924 připadalo pětisté výročí smrti Jana Žižky a strýc toho ve škole i mimo ni horlivě využíval k propagaci husitství, ačkoli v této etapě svého života byl ateista. Nevím, jak to působilo na jiné, ale mě úplně nadchl, takže jsem například přes celou polední přestávku v němém obdivu pozoroval na chodbě Žižkův obraz a naučil jsem se celé pětistránkové líčení bitvy u Lučence z Jiráskova Bratrstva slovo od slova zpaměti. Strýc sice mínil, že tomu nemohu rozumět, ale když jsem mu prokázal opak a dokonce předložil své ilustrace k této bitvě, provedené na papíru z homolového cukru, byl tak nadšen, že je poslal někam na výstavu dětské kresby a mě každou chvíli volal, abych někde »Bitvu u Lučence« recitoval.

Pod strýcovým vlivem přestoupila jedna nebo dvě rodiny z borovnické kolatury k církvi československé; byla to tehdy církev neobyčejně výbojná, která doufala, že zakrátko zcela ovládne pole. O prvotní výbojnosti a ideové neujasněnosti této církve píše kdesi i Ferdinand Peroutka. U některého poutního místa napadli příslušníci církve československé katolické procesí, vzali mu sochu Panny Marie a šli na pouť sami. Později jsem se dozvěděl, že k určité výtržnosti došlo i v Jírovicích. Iniciátorem toho byl československý farář Zeman, který ještě o velikonocích prý kázal v Benešově na Karlově jako katolický kněz a za týden byl farářem církve československé. Brzy nato shromáždil své věřící a šli v neděli odpoledne na výlet do okolí. Náhoda je přivedla do Jírovic. Kaple na návsi byla otevřená a plná květů a hořících svící, protože jedna místní sousedka, tuším Brázdová, tu celý den konala pobožnost za zemřelého či padlého syna a teď se právě odebrala k obědu. Zeman s věřícími vpadli do kaple, prohlásili ji za svůj bohoslužebný objekt a květy, svíce a pár chudých obrázků vyházeli. Když to dotyčná žena spatřila, spustila rámus a spolu se sousedy a za velmi iniciativní spolupráce babičky Bohouše Marušáka paní Jerolímkové vyhnali procesí ze vsi. Nebylo to asi nijak jemné, protože husité se zastavili až za Marušákovou zahradou. A protože se tam popásalo hejno hus, prohlásili, nemohouce jinak, že ty husy musí všechny pojít, jinými slovy – dali je do klatby.

Taky v Borovnici uspořádala československá církev jednu akci. Zemřelo dítě hostinského Zemana z Borovnice. Samotný fakt, že se bude konat československý pohřeb, přilákal na hřbitov spoustu zvědavců; mimo to se neobyčejně líbil mladý a pohledný československý farář z Vlašimě. Než však byly obřady zahájeny, vystoupil z davu jakýsi muž – nikoli místní – a přečetl z papíru, že »vzhledem k tomu, že hrob byl patrně na příkaz místního katolického faráře vykopán na nedůstojném místě«, vykopají si hrob jiný. A učinili tak o dva metry dál. Československý farář mluvil plamenně a trochu demagogicky. Dokonce do toho zapletl i Maryčku Magdónovu.

Později, když už jsem byl na gymnáziu, koupil si strýc Turek dům v Kutné Hoře, kde se stal ředitelem školy, a odstěhoval se tam. Se zděšením pozoroval zhroucení republiky a průběh druhé světové války, jejíhož konce se bohužel nedočkal.

Třebaže uměl být a byl neobyčejně veselý, nebyl asi příliš šťastný. Příčinou toho byl jeho syn Jaroslav, který po úspěšných studiích na kutnohorské reálce vystudoval zeměpis a dějepis, ale při tehdejší nezaměstnanosti nemohl najít místo a pak se u něj začaly projevovat následky španělské chřipky, které nakonec vyústily v Parkinsonovu nemoc, takže v osmnácti letech musel být penzionován a v padesáti umřel.

Těžký zdravotní stav tohoto syna, jediného živého z jeho tří dětí, přivedl nakonec strýce k víře v jakési transcendentno. Jak se zdá, podlehl při tom do

značné míry spiritismu tety Krčilové, protože se podle jejího vzoru začal dohadovat s různými médii a věštci. Jednou dokonce zkoušel sílu své myšlenky tím, že si dal do krabice tužku a papír a nutil myšlenkou tužku, aby něco napsala. Musím ale přiznat, že když jsem ho po maturitě v roce 1935 v Kutné Hoře navštívil, ukazoval mi psanou věštbu od jakési ruské věštkyně, která tam hostovala, a ta věštba se do značné míry splnila.

Také Růžena Karbulová byla velice dobrá učitelka a velmi dobře jsem s ní vycházel. Žije snad doposud v Kutné Hoře.

Pater Lachmann, pokud jsem byl v první třídě, učil výborně a mohu říci, že skoro všechno, co z náboženství vím, vím v podstatě od něho. Později však začal nedoslýchat, ruce se mu třásly tak, že nemohl udržet pero a zapomínal tak, že vykládal určitý biblický příběh pořád dokola. Zemřel, když jsem byl v tercii.

Nu – a já jsem byl dobrý a horlivý žák, tak horlivý, že si mě povšiml v první třídě i pan inspektor. Znal jsem zpaměti spoustu básní, uměl vyjmenovat podstatné řeky a hory všech světadílů v pořadí podle délky a velikosti a ve druhé třídě uváděl učitelku do rozpaků dotazy na různé postavy antického světa, protože jsem si přečetl životopisy Cornelia Nepota, které – samozřejmě v překladu – zbyly po bratrovi ze studií.[9]

Husitské nadšení mě ještě na obecné škole opustilo a ustoupilo daleko bližším touhám a tužbám. Chtěl jsem si pořídit sbírku motýlů, loutkové divadélko a konečně mít někde malou tůňku a pěstovat v ní tuňáky – protože kde jinde mohou žít tuňáci než v tůních? Nemusím podotýkat, že nic z toho se mi nesplnilo.

X

Zatímco jsem chodil do školy, docházelo k nejrůznějším událostem: v kraji řádil loupežník Rašek, František Hostounský ze Zdislavic zabil Emila Seidlera z Miřetic, republikánská strana porazila ve volbách nákladem 12 milionů protikandidáta, bývalého ministra Karla Práška z Košetic – a dodatečně spadlo klenutí chléva, které oheň a po něm následující déšť přece jen narušily, takže dobytek musel být převeden do Formanky.

Nevzpomínám si, co Rašek spáchal, ale honby na něho se zúčastnil celý kraj, i strýc Turek. Loupežník, nevěda kudy kam, pokusil se utéct přes rybník Valchu, ale počkali si na něho na druhém břehu. Jméno Rašek se pak dávalo každému, kdo provedl nějaký přestupek, a nakonec zůstalo Jaroslavu Vojtovi z Chmelné, který jako kluk byl velmi vzteklý.

Hostounský se prý u Seidlerů učil řezníkem a už tehdy projevoval neobyčejnou surovost. Ženatý byl, pokud si pamatuji, v Louňovicích. Měl prý doma jen dvacet korun. Emila Seidlera vylákal z Křivsoudova do Čechtic – ví prý o nějakých prasatech. Cestou se ho zeptal, kolik má peněz. Emil řekl, že pět tisíc. Hostounský ho požádal o tři tisíce a Emil, který to pokládal za žert, pravil: *„Že sis, Františku, neřekl ještě o víc.“* Hostounský tedy zůstal vzadu a střelil. Emil mu hodil peníze a křičel, aby ho nechal, že to nikomu neřekne, ale Hostounský střelil znovu a pak ještě zezadu přeřízl Emilovi týl. Emil však přišel k sobě a ještě stačil povědět muži, který ho nalezl, kdo mu to udělal. Večer zemřel ve vlašimském sanatoriu. Hostounský přiběhl domů, ale přišel pro něho četník dřív, než si stačil zout boty. Ještě téže noci se pak František Hostounský ve vlašimské šatlavě oběsil na šlích. Pro Vlašim to byla senzace. Kdekdo chtěl kousek šlí pro štěstí.

Nevím, jaké to bylo hospodaření u nás v těch dobách, bez peněz, naopak ještě s dluhy, bez zkušeností, v ruinách chalupy, s lidmi, kteří nebývali vždy nejpilnější ani nejpoctivější – pro malý příklad jen uvedu, že v jednom roce utržili naši za všechno obilí pouze 2 000 korun, a že bratři měli velikou radost, jak se začínají vzmáhat, když si mohli koupit nové vidle.

Taky já jsem se už v těchto létech – třebaže dosti nerad – musel zapojovat do práce. Pásl jsem husy, kozy, dělal povřísla a dokonce pomáhal skládat snopy o žních, dával jsem na vál, honil koně v žentouru apod. Postupně se však tyto těžké problémy překonávaly, bratr Josef absolvoval zimní hospodářskou školu v Benešově a v Královicích a taky František dospěl, takže se začalo dařit líp. A mohlo se dokonce pomýšlet na to, že bych mohl jít na studie.

Když jsem končil pátý rok v obecné škole, stala se tato myšlenka reálnou. Byla jen otázka, kam půjdu. Možností bylo víc: reálka v Kutné Hoře, kde bych mohl bydlet u tety Krčilové, arcibiskupské gymnázium v Praze, v jehož

konviktu by to snad vyšlo laciněji, anebo státní reálné gymnázium v Benešově, které bylo nejbližší. Ale i pak byly různé otazníky, především jestli na studiích obstojím a nebudou to jen vyhozené peníze. Mnoho starostí způsobila v tomto směru mamince kupcová z Borovnice, jejíž syn v primě benešovského gymnázia propadl, a která vykládala o krutosti tamních profesorů úplné hrůzy.

Nakonec – víceméně z bezradnosti – padla volba na Benešov. Přijímací zkouška, na kterou mě doprovodil bratr Josef, byla pro mě hračkou. Dva měsíce před prázdninami dávala mi totiž hodiny slečna Karbulová, která mě naučila snad všemu, co uměla – i umocňování a odmocňování – takže jediná má starost při zkoušce spočívala v tom, jestli se v těch lehkých příkladech, které jsem měl řešit, neskrývá nějaký úskok.

O přestávce přivedl bratr za mnou do třídy svého bývalého spolužáka Josefa Poláčka, který měl právě po maturitě. Když pak jsme obědvali v restauraci u Černého koně, přišel Josef Poláček ještě za námi s radostnou zprávou – že mohu bydlet u nich.

Po prázdninách mě do Benešova dovezla maminka, koupila mi sešity a knihy, ubytovala mě a odjela. Známý a milovaný svět volných luk, polí a lesů se za mnou uzavřel. Městečko Benešov bylo pro mne – na moje dosavadní poměry – hotovým bludištěm. Od Poláčkova domku jsem se vzdálil vždycky jen o dům dál, vrátil se a pak zase šel o další dům dál, abych snad nezabloudil. Jediné, co se mi tu líbilo, byla pěšinka za hospodářskou školou, oddělená akátovím od úzké silničky, a melancholické večerky troubené v nedalekých kasárnách.

Stará Pražská ulice, kde Poláčkovům patřil domek č. 119, byla povětšinou ulice nízkých různobarevných domků; patrové tu byly vzácností. Poblíž Poláčků byly tři koloniální obchody, dvě hospody – »U černého koně« a »U Macků« – okresní vězení a kasárna. Mně zejména imponoval rozložitý dům obchodníka s koňmi Ludvíka Orlíka a na druhé straně ulice Steindlerův statek, kam se kolem sedmi hodin večer celé město táhlo pro mléko. Taky Poláčkův domek byl přízemní: dva pokojíky, kumbálek, sloužící za kuchyň a starým Poláčkovým i za ložnici, temná předsíňka a průjezd, kde měl pan Poláček bryčku; před oknem kuchyně byl malinkatý dvorek a na něm kůlnička na dříví a na sušení kůží, současně chlév, kde měl pan Poláček kobylu, a kvelb na peří.

Poláčkovi se přestěhovali do Benešova z Třemošnice, kde pan Poláček provozoval obchod s dobytkem. Tady v Benešově obchodoval s peřím a kůžemi. Nic velikého: každý den ráno vyjel se svou prastarou kobylou a přivezl pár kůží, a když měl štěstí, i něco peří. Nijak to neshromažďoval, za týden to prodal Alfrédovi Vrbovi z Bezděkova nebo jinému židovi za roh. A přece, když přišel Hitler, měl Poláček syna Josefa zvěrolékařem a majitelem domů, syna Ottu majitelem konfekčního obchodu v Praze a dcera Marie byla provdána za jakéhosi Justitze, majitele obchodu se střižním zbožím v Karlových Varech. A starým zabavili na hotovosti tři čtvrtě mi1ionu.

Byli to lidé neobyčejně přičinliví a šetrní; přitom však naprosto nebyli lakomí: vařili dobře a měl jsem se u nich dobře. Jen určité věci považovali za přebytečné: například pěkné bydlení a pěkné šaty: pan Poláček měl velmi za zlé svému synovi Ottovi, že dává peníze za kabáty, za kufříky a za »rubášky«, čímž rozuměl hedvábné šátky na krk. A když prohrál v kartách 20 haléřů, nebyla s ním dva dny valná řeč.

Mě měli rádi, a protože chápali, že se mi asi stýská, vyprávěla mi paní pohádky, říkala mi básničky a zpívala mi. Své politické přesvědčení vtělil pan Poláček do dvou vět. Říkával: *„Jak slýchávám, první bolševíček byl Kristus Pán“* a *„Když vidím na 1. máje na náměstí socialisty, sociální demokraty a komunisty – a když je chvíli poslouchám – připadá mi to, jako když se sejde na jarmarce šlejfíř, cikán a komediant.“*

Když jsem šel do tercie, přijali Poláčkovi na mou přímluvu na byt dalšího žáka – sekundána Rudolfa Bejkovského z Načeradce, jehož mladší bratr Benjamin se učil u Taussigů v textilním obchodě. Jeho pozdější osudy jsem v hrubých rysech zachytil v povídce »Hrdina od Benešova«.

Poláčkovi byli židé. Pan Poláček se každý večer modlil, nebyli však ortodoxní. Jedli vepřové maso, nerozlišovali nádobí. Držívali »Dlouhý den« a musím říci, že mi moc chutnaly jejich macesy.

Pan Poláček se někdy zle pohádal, zejména když paní Poláčková měla míchat peří. I se synem Josefem se jednou před jeho odjezdem zle pohádal, že si ani neumí zabalit věci, které s sebou bere. Hádka vznikla večer při modlitbě a pokračovali v ní i časně ráno, kdy se starý chystal za obchodem a mladý na nádraží. Pojednou starý po krátké přestávce řekl: *„To jsem nevěděl, že mám syna takového darebáka! A víš, ty darebáku, co já ti za tohle udělám?“* A zatímco já trnul, že budu svědkem nějaké hrozné exekuce, Poláček vyskočil na bryčku a řekl: *„Já ti za tohle nedám spánembohem!“* A práskl do kobyly.

A Bejkovský dostal od celé rodiny strašně vyhubováno, že se zasmál, když starý Poláček na výzvu své paní, aby se už chystal do biografu, prohlásil: *„To já se na to obléknu, ale pěkně!“*

XI

Vstup do školy nebyl právě slavný. Samota rodné Kuňovky ze mne udělala plaché dítě, chováním, smýšlením, zkušenostmi i oblekem jsem se značně lišil od ostatních, hlavně městských žáků. Cítil jsem se v tomto prostředí cizí a jako cizí jsem byl také chápán a přijímán.

Při vyučování jsem se nemohl soustředit. Myšlenka vždycky uletěla za čmeláky, brouky, motýly a za spolužáky v Borovnici. Místo abych naslouchal výkladu svých profesorů, díval jsem se často bezmyšlenkovitě na stavbu gážistických domů proti gymnáziu. Kromě toho mě sužovaly stálé žaludeční potíže a krutá kopřivka, vyvolaná změnou stravy a způsobu života.

Ale asi za dva měsíce jsem tyto počáteční potíže vyrovnal. Z předmětů jsem si oblíbil zejména kreslení a dokonce jsem si myslel, že budu jednou malířem. Tento zájem vyvolal tehdejší náš profesor kreslení akademický malíř Josef Boháč-Heřmanský; profesor Šíma, který přišel po něm, rozptýlil svým odstupem od lidí i věcí tento zájem tak dokonale, že jsem se na nepovinné kreslení už ani nepřihlásil.

Jinak jsem na nižším gymnáziu žádnou zvláštní náklonnost k něčemu nejevil. Příliš jsem se neučil, i když jsem měl vyznamenání, mnoho jsem nečetl – ani si neuvědomoval, že bych měl – rád jsem si hrával se svými spolužáky, mezi jinými i s nynějším prof. MUDr. Zdeňkem Fejfarem v benešovských průjezdech na »čeťáky a lupáky« a někdy dokonce hrál kopanou na proslaveném benešovském tržišti.

Když jsem šel ze sekundy do tercie, strhla se o prázdninách hrozná vichřice, která vyvrátila skoro celou vlašimskou oboru a u nás na zahradě asi jedenáct smrků. Odpoledne před tím přišel k nám chmelenský mlynář Šavrda – byl mírně opilý – a čekal, až naši přijdou z pole. Když spatřil mračna, vydal se na cestu domů, ale už u naší zahrady se lekl a vracel se. Ale právě když vstupoval do dvora, vyvrátil vítr vrata, která mu strhla kůži z hlavy. Ležel pak u nás, až si pro něho k ránu přišli synové. Ale dostal se z toho brzy.

Zásadní obrat v mém životě způsobila v kvartě návštěva Bohumila Marušáka. Bohouš chodil se mnou už do tercie, kdy pro nepřízeň ředitele Dvořáka vystoupil a krátkou dobu navštěvoval obchodní školu. Teď se znovu chtěl vrátit do gymnázia. Při své návštěvě přinesl s sebou taky jakousi příručku pro vyšší třídy s verši Dykovými, Bezručovými a Březinovými. To byl objev. Pak jsme se častěji stýkali a stále si ty verše četli – a když jsem později dostal od bratrance Jaroslava Turka Slezské písně, oba jsme se naučili tuto knížku zpaměti. A usoudili jsme, že tak jednoduché a ke všemu nerýmované verše, jako jsou v »Červeném květu« nebo »Maryčce Magdónové«, jistě taky hravě svedeme. Bohouš se brzy vytasil s rukopisem

vlastní sbírky »Vycházející slunce«, z níž jednu báseň otiskl Lidový deník; podle mého soudu neměla by však upadnout v zapomenutí báseň »Naše obec«, jejíž plné znění bohužel nemám.

Pro nepřízeň ředitele Dvořáka Bohouš opět vstoupil do tercie. Tehdy jsme už delší čas koketovali s myšlenkou, že bych mohl bydlet u nich. Znamenalo to velkou finanční úlevu: Marušákovi požadovali necelou polovinu toho, co Poláčkovi. A tak jsem se 2. listopadu 1931 přestěhoval do Jírovic.

Bydleli jsme s Bohoušem v malé, poněkud fórové mansardě, kde bylo v létě horko a v zimě zima, ale nijak nám to nevadilo. Těšili jsme se tu naprostému klidu. Přicházeli jsme ze školy kolem půl druhé, najedli se, odpočinuli si, připravili úkoly na druhý den a pak už nám byly k dispozici okolní lesy, potoky, rybníky a parky. Všechno tu bylo okouzlující: ranní cesty do školy probouzející se přírodou, chytání raků v potoce, nedaleké úvozy obrostlé trnkami, lesík Borkov za Jírovicemi, břehy rybníka Papírny, i vršek Kočičí Hrádek mezi Jírovicemi a Hůrkou, který se mi později – značně stylizován – stal modelem pro Sluneční vrch v mé antické povídce »Klytie«.

Z Jírovic docházel do gymnázia taky František Brejla, o třídu výš než já. Jako student se nevyznačoval ničím zvláštním. Zajímavý se stal až po maturitě. Když marně studoval, čím by měl být, přesvědčil ho jeden jeho strýc, aby zůstal doma hospodařit, že se jako zemědělec s maturitou snadno stane agrárním poslancem. A Franta se hned vžil do této role. Chodil po vsi s pláštěm volně přehozeným přes ramena, jak to občas vídal u poslance Škvora, a oslovoval holky z měšťanky, dovádějící na návsi, blahosklonně »milé dámy«. Jednou zorganizoval pro »milé dámy« zájezd na nějakou agrární slavnost ve vzdálenější vesnici a nabídl jim, že je tam doveze na ověnčeném žebřiňáku. Když však se »milé dámy« shromáždily, objevila se jeho matka s trakařem a vykřikla na ně: *„Jestli chcete jet, jeďte na trakaři!“* A když Franta v nestřeženém okamžiku vyjel se žebřiňákem a děvčata nastoupila, pronásledovala je přes celou ves s koštětem. K dovršení všeho neštěstí se jim na zpáteční cestě zavařilo kolo, takže výprava přikulhala domů pěšky. Podle vyprávění Jiřího Škvora, jel prý Brejla jako předseda okresního sdružení republikánské mládeže vyřizovat něco na ministerstvo a sotva spatřil v okénku promovaného pána se zlatými knoflíky, uctivě se uklonil, oslovil ho »pane ministře«, a chtěl s ním celou záležitost projednat.

Tady u Marušáků doplnil jsem své vzdělání rozsáhlou četbou. Mimo jiné jsem tu četl i první z rumunštiny přeložený román: Rebreanův »Les oběšených«, který na mne silně zapůsobil.

S Marušákovými jsem vždy žil v naprosté shodě, a i když mou maturitou dne 4. června 1935 můj pobyt v Jírovicích skončil, vždy jsem se tam – zejména pokud byli staří Marušákovi živi – rád vracel.

XII

Je řada profesorů, kteří se zapsali do mé paměti pouze svou existencí. A přitom nás učili třeba i několik let. Zejména – alespoň pro mne – byly zcela zbytečné hodiny, kde učitel látku přečetl z knihy a zase striktně vyžadoval, abychom to doslova podle knihy odříkávali. Bohužel bylo takových dost a je zbytečné o nich mluvit. Taky jsem neměl rád profesory, kteří se rozplývali v mlhavých úvahách. Vyhovovalo mi, když profesor látku přesně a jasně vyložil a když mi bylo jasné, co vlastně chce. Takové pensum jsem pak lehce a přesně pochopil a zvládl. I když někdy povaha látky vyžadovala memorování, vždy jsem se snažil si to nějak upravit po svém. Ale měli jsme i profesory dobré a výtečné, na které se nezapomíná – nebo zase figurky, které se zapsaly do naší paměti svými podivnostmi. A na ty bych chtěl krátce vzpomenout.

V primě a sekundě byl naším třídním *Karel Jiroušek*, obecně zvaný »starej Jíra«. Učil nás latinu a v sekundě nějakou chvíli češtinu. Byl to holohlavý, bezzubý muž zarudlého obličeje a zejména nosu, nedbale a ne vždycky čistě oblečený. K jeho hlavním zájmům patřila honitba, pivo, hudba a Horatius.[(10)] Mnoho nevykládal, na hodiny přicházel se značným zpožděním a vyžadoval, abychom se vzájemně zkoušeli sami. Notes žádný neměl – známkoval podle oka. Rád opouštěl půdu učebních osnov a vykládal, co mu právě napadlo. Nejčastěji o svých studiích. Chodíval z Bystřice do piaristického gymnázia. V zimě ráno ještě bývala tma, a tak se stalo, že se jednou spolu s jinými žáky strefoval do psa utopeného v díře ledu – aby odpoledne po návratu domů zjistil, že to byl bystřický žid »Dědulýgr«.

Jiroušek byl národní demokrat, rád vykládal o hrdinném chování Kramáře a Rašína za války a také o svém vlastním hrdinství: jednou prý přišel na oslavu císařových narozenin neoholený. Své slabší žáky rád oslovoval »hňupe«, rád komolil jména (Mecerod = Masorád, Halaška = Halamka) a rád dělal rýmy. Když jednou Kemr přeložil větu »Chvátej pomalu« slovy »Festinas lente«, hned ho ironizoval: *„Ty to ňák umíš, sakulente!“* Když já jednou řekl místo Catilina Catalina, snažil se o rým: *„Paťha líná.“* Na nikoho nebyl přísný, na své oblíbence až přemírný. Věře Vyskočilové například, když napsala *»děvčata praly«*, to opravil na *»dívky praly«*, aby neměla hrubou chybu.

Jednou v záchvatu píle vyložil za pár minut půl české gramatiky. Řekl prostě: na stránce té a té je o tom a tom, na stránce té a té je... atd. Chtěl jsem se tomu poctivě naučit, ale usoudil jsem, že je toho příliš mnoho a že Jiroušek podle svého zvyku zkoušet nebude, a šel jsem si hrát na tržiště. Ale Jirouška držela píle ještě další hodinu. Sotva se zapsal do třídní knihy, vyvolal Josefa Ježka: *„Skloňuj máť!“* Nevím, jak je to dnes, ale tenkrát se to skloňovalo máť, mateře, mateři... Ježek přišel na stupínek a začal: *„Máť, mátě, máti...“* – *„A já tě musím hnáti!“* vybuchl Jiroušek. *„Hybáš!“* Tímto posledním slovem

s oblibou vyhazoval žáka od tabule. Měl jsem nešťastný nápad se tomu zasmát a Jiroušek ihned reagoval: *„Co se směješ jako Filip na jelito? Pojď k tabuli! – Neť!“* Začal jsem tedy: *„Neť, netě, neti...“* Jiroušek se prudce otočil: *„A ty máš v hlavě smetí!“* A už jsem seděl.

Při Jiroušově způsobu vyučování sotva jsme jakž takž zvládli pravidelné skloňování a časování, a už jsme ke konci sekundy byli u věci, o které jsem se domníval, že ji nikdy nezvládnu. Byla to nepravidelná slovesa. Celé stránky sloves se záludnými nepravidelnými tvary.

Jednou odpoledne mě navštívil Zdenda Suchánek a svedl mě, abychom se šli projít do Tužinky. Abych uklidnil své svědomí, vzal jsem s sebou latinskou gramatiku. Sotva jsme vyšli před dům, objevil se v průjezdu hostince Jiroušek s holí v ruce a hnal se k nám. Namířil holí na mě: *„Kam jdeš?“* – *„Jdeme někam do přírody – učiti se nepravidelným slovesům,“* řekl jsem ctnostně. *„Kdybys je chtěl umět, už ses jim dávno naučil,“* mínil Jiroušek. *„Se mnou půjdeš!“* A vedl mě i Suchánka někam za kino Helios, kde měl v jakési zahradě pronajaty tři záhony, které jsme mu museli zrýpat. Suchánek brzy odpadl, ale já se stal Jiroušovým »dvorním zahradníkem«, ba i pomocníkem v domácnosti. Od té doby mě nevolal, a když mi koncem roku vydával vysvědčení, na kterém se skvěla velmi dobrá z latiny, podotkl: *„Trochu to sice haprovalo, ale dal jsem ti jedničku.“* Bohužel hned na začátku prázdnin Jiroušek při návratu z Bystřice někde v polích »cessit naturae«.(11)

Po něm byl naším třídním a latinářem až do oktávy *František Šobra*. Předcházela ho pověst, která naháněla strach. Jeho figuru jsme už znali. Byl střední postavy, holohlavý, se skřipcem na nose. Levou ruku míval pevně přimknutou k tělu; palec zaťaté pravé ruky míval přes ústa, jako by vyzýval k mlčení, pravé rameno zdvižené, a když mluvil, koulel očima. Své žáky zásadně oslovoval »synáčku«, což mu vyneslo přízvisko »tatíček«; každou hodinu zahajoval slovy: *„Zavrou se knihy a sešity, k tabuli půjde...“* V každé větě říkal »řekl bych« a každý svůj výklad začínal slovy: *„Hoši, pozor! Měl bych větu...“*

Hned svou první hodinu začal s výhrůžkou: *„Hoši, pozor! Nemyslete si, že tu budu trpět lajdáky jako zemřelý profesor Jiroušek. Jestli se některý synáček nebude učit, já vlastnoručně otevřu dveře a vlastnoručně je s ním vyrazím!“*

A vzal latinskou gramatiku od základů. Každý den opakoval s námi – při četbě Cornelia Nepota – něco z gramatiky, kterou jsme už dávno měli umět. Měl vynikající metodu. Žák musel text přečíst, srovnat podle českého větného postupu, přeložit a nakonec vyložit gramatické odchylky a zvláštnosti. Když se projevil nedostatek, to jsme se museli doučit. O vánočních prázdninách a o velikonocích jsme museli opsat a naučit se velkou část mluvnice. Na nepravidelná slovesa měl jinou metodu: každý den jsme si jich museli napsat

pět do slovníčku a dokonale se je naučit. Jeho zvykem bylo chodit mezi lavicemi, zkoušet a ukazovat oběma ukazováky na žáky. Jen to padalo: *„Chválíme! Ať jsi pochválil! Chválili bychom!...“* A žáci museli bez rozmyšlení odpovídat. Tak za čas každý dostal základy latinské mluvnice do krve. Z pedagogů uznával tuto metodu jeden z jeho žáků z vyšší třídy Dr. Krautmann, který ji jako docent užíval i na univerzitě.

Zakrátko jsem latinu dokonale ovládal, takže se stala mým nejoblíbenějším předmětem, skvěle jsem z ní maturoval a na vyšším gymnáziu jsem dokonce psal latinské pamflety, z nichž si pamatuji už jen tři názvy: »Historia sextano um«, »Praesagia Libussae« a »Vita et passio Georgii Helleri«.

Zpočátku měl Šobra zvlášť spadeno na žáky-sportovce. Když náhodou někoho viděl hrát fotbal, určitě ho při nejbližší hodině vyvolal, a když neuměl tři slovíčka, dal mu pětku se slovy: *„Synáčku, běž! Na fotbal by tě užil, ale na latinu ne!“* Později pochopil, že se tak mládeži odcizuje a svérázným způsobem to napravoval. Když spatřil žáka, který celý ustrašený před ním schovával míč za zády, zamířil k němu a řekl s blahosklonným úsměvem: *„Synáčku, počkej... Řekl bych – ty máš nějaký pěkný míč.“*

S Marušákem jsem se přátelil už od primy, tedy dávno před tím, než jsem se k nim nastěhoval, ale Šobra způsobil, že jsem se s ním sblížil ještě víc. V tercii jsem překládal na stupínku nějakou větu, jejíž konec zněl *»...ne Corinthus diruеretur«*. Uprostřed posledního slova jsem se na okamžik zastavil a zaváhal, když se třídou ozvalo šeptnutí: *„...retur!“* Šobra hned zbystřil pozornost: *„Hoši, kdo to řekl?“*

V předposlední lavici se zvedl Bohumil Marušák; Šobra byl ihned na koni: *„Vidíte? Jiným pomáhá a sám sobě pomoci nemůže! Synáčku, přineseš mi z domova potvrzení: Napovídám a sám ničeho neumím. A bude to potvrzeno od otce, nikoli od matky!“* Bohouš to dal podepsat svému bratrovi a skvěle obstál, když ho Šobra zahrnul palbou otázek: *„Synáčku, kdo to psal? – Žes to psal, viď? – Psal to otec? – Čí je to podpis?...“*

V jistém smyslu ovlivnil Šobra můj život nepříznivě. Studium latiny a češtiny, popřípadě dalšího jazyka či jazyků by asi pro mne bylo hračkou. Ale nemám pedagogické vlohy a kromě toho Šobra, obávaný ve škole, ale tak málo znamenající mimo ni, byl pro mě – člověka zcela nepraktického – odstrašujícím příkladem. Za války Šobra zemřel – snad při výslechu na gestapu.

Ředitelem gymnázia byl *Antonín Dvořák*, obecně nazývaný »Tonda«, který mi hodiny matematiky v tercii a kvartě změnil v úplné martyrium, takže ani dnes na něho nevzpomínám s přílišným potěšením. Každou hodinu volal jen mě a Kazdu – nemohl samozřejmě volat dceru ředitele záložny, kde byl dlužen, švadleny, kde šila jeho žena, nebo obchodníka, kde bral na dluh. Nenaučil nás vůbec nic. Zastřelil se pro dluhy, když jsem byl v septimě.

Povídalo se, že před tím v chemickém kabinetu požil nějaký jed. Byl jsem náhodou při tom, když z kabinetu vyšel, a jsem snad jediným svědkem jeho poslední cesty gymnazijními chodbami. O jeho metodách vyprávím v povídce *»Tonda«*.

Nejlepší profesor a jeden z nejlepších lidí, které jsem kdy znal, byl *PhDr. Josef Růžička.* Psala o něm – nešetříc chvály – mnohem povolanější pera, takže bych, kdybych v tom chtěl pokračovat, zbytečně nosil sovy do Athén. A tak se omezím na jednu veselou historku, která se při jeho hodinách stala.

Spolužák Woitsch zjistil, že kdykoli a jakkoli se omlouvá, že není připraven, Růžička to přejde pouhým mávnutím ruky. A tak z toho udělal systém. Byl proto značně překvapen, když mu Růžička krátce před konferencí řekl: *„Já vás samozřejmě omlouvám, ale upozorňuji, že jsem neměl příležitost vás vyzkoušet, abych vás mohl klasifikovat. A tak si vás musím příští hodinu vyzkoušet z celé čtvrtletní látky.*“ Při příští hodině se Woitsch neomlouval a dokonce na Růžičkův dotaz prohlásil, že je připraven. Dostal tři otázky a vůbec nezabral. Šlo o dějepis, ale protože Růžička učil i jiné předměty, Woitsch ještě asi čtyřikrát ho při různé příležitosti uprosil, aby ho vyzkoušel – ale vždycky zůstal němý. Svou prosbu opakoval i při poslední hodině před konferencí. Na první dvě otázky zase neodpověděl jediné slovo. Třetí zněla: *„Kdo objevil Tróju?“* Woitsch o tom neměl ani potuchy a snažil se zachytit nápovědu. A spolužáci se činili. Ze všech lavic se ozývalo naléhavé: *„Schliemann... Schliemann...“* Ale Woitsch jen stál a uculoval se. K němu doléhalo jen jakési: *„Šíí... šíí... šíí...“* Trvalo to dost dlouho. Konečně Růžička sáhl po notesu – a Woitsch, chtěje zachránit, co se dá, vybuchl: *„Šílenec!“*

Výbornou učitelkou byla také Zdeňka Tůmová, a třebaže nemohu uvést z jejích hodin nic zvláštního, musím zdůraznit její systematický, jasný a kamarádský výklad a přátelský přístup k žákům. Nebyla to jistě žádná vědátorka, ale svůj předmět podávala zajímavě, nikoho zbytečně netýrala, zkoušela klidně a přátelsky – a hlavně uměla vzbudit zájem a hodně naučila. Maturoval jsem u ní z češtiny i franštiny – a mohu říci, že mé znalosti z české literatury daleko přesahovaly znalosti průměrného gymnazisty a s její franštinou – po doplnění odbornou terminologií – jsem klidně vystačil i na vysoké škole.

K velkým postavám benešovského gymnázia zcela určitě patřil taky poslední benešovský piarista *ThDr. Leopold Kolář,* někdejší zámecký kaplan na Konopišti a zpovědník snad celé arcivévodovy rodiny. Rodák od Kamenice nad Lipou, působil nějaký čas v Tanvaldě, kde prosadil českou menšinovou školu a poštval tak proti sobě německé obyvatelstvo. Ale ani v Benešově to neměl lehké – zvlášť po válce ne. Velmi nepříznivě o něm píší například Vančura, Nový a přímo soptí Čedík. Ale já ho znal jako učitele sice trochu

popudlivého, ale dobrého, který pokud mohl – tj. v primě a sekundě – nás skutečně hodně z náboženství naučil. V tercii a kvartě však ředitel Dvořák, který přicházel do třídy vždycky hodně pozdě, protahoval svou hodinu daleko do hodiny Dr. Koláře, takže ten skoro neměl možnost nám taky vštípit něco z liturgiky a apologetiky. Když jsem byl v kvintě, Dr. Kolář odešel a krátce po mé maturitě zemřel na rakovinu prostaty. Z jeho nástupců chci se zmínit o Josefu Kebrlovi, který později jako farář v Kloboukách u Slaného popsal ve dvou knížečkách památky na působení Baarovo v tomto kraji a ještě později, když se sice oženil, ale církev neopustil, napsal prý skoro tisícistránkovou obranu Antonína Koniáše. Otištěna ovšem nebyla.

Pozdější ředitel gymnázia – *Josef Farka* – nás učil němčinu. Nejprve v primě, pak v kvartě až oktávě. Musím říct, že výborně. Když jsem však byl v posledních třídách – sextě, septimě a oktávě – začal Farka trpět jakousi podivnou náladovostí. Při jeho dobré náladě dostal žák dobrou známku, i když neuměl, jakmile však upadl do špatné nálady, dostal žák nedostatečnou, i když uměl. Bylo tedy zbytečné se učit a já na tento fakt později trpce doplácel na vysoké škole.

Nic sice nenaučil, ale zato nespornou figurkou byl *František Kubík*. Robustní, krátkozraký muž s laskavým hláskem, který si neuměl udržet kázeň, neuměl vykládat, neuměl zkoušet. Při jeho příchodu do třídy propukali žáci vždycky v hurónský pokřik, který se nešťastný kantor snažil utišit tleskáním a provoláváním: *„Hoši, pozor, učitel vstoupil!“* Někdy také volával *„Pilam! Pilam!“*, což prý byl pokřik římských hráčů, když chtěli, aby jim spoluhráč podal míč. Učil nás v tercii němčinu a v tercii i kvartě češtinu, ale místo slovíček a gramatiky vštěpoval nám všelijaké říkanky, takže dodnes ovládám řecky, latinsky, německy a česky přízvučně i časoměrně, jak zní nápis na pomníku hrdinů padlých u Thermopyl, jak dělají cepy při mlácení apod., z němčiny například rozmluvu: *„Blau ist der Hecht!“ – „Die Frau hat recht.“ – „Nein, der Hecht ist grau!“ – „Recht hat die Frau!“* atd.

Kubík, stejně jako Jiroušek, rád dělal rýmy na jména svých žáků (např. »Hanou – dívá se stranou« – to se týkalo Zdeňky Hanouskové), a když jednou Karel Ziegler napsal v kompozici »slzamy«, Kubík nejenže o tom celou hodinu řečnil, ale po zazvonění si ještě stoupl na stupínek a zadeklamoval:

„Pracuj každý s chutí usilovnou na češtiny roli dědičné.
Známky mohou býti rozličné, jen nedostatečnou nemějmež ohavnou!“

V kvartě nám uložil udělat obsah z každé kapitoly románu »Psohlavci«, který jsme měli za domácí četbu. Odbyli jsme to všelijak – Kubík to stejně nečetl. Náhodou však jela nějaká třída na představení »Psohlavců« do Prahy a Kubík, aby ji s tím trochu seznámil, vzal sešit Věry Vyskočilové a můj. V obou byly hrubé chyby. Druhý den zůstal zasmušile stát ve dveřích a deklamoval:

„Nevěřme nikomu na světě širém, nemáme přítele jednoho tam...
Nevěřme Vyskočilové, nevěřme Paťhovi...“

Za války se moje spoluzaměstnankyně Otylie Hornová sešla s Kubíkem v ozdravovně ve Stupčicích. Protože chodila v kalhotách a v poledne si dávala přídavek čili nášup, Kubík jí říkal »Kalhotačka nášupačka«. Vyprávěla mi, že si všechno zapisoval a každý nový přírůstek vyzpovídal, aby si mohl poznamenat jeho osudy. A stal se prý dokonce hrdinou jakési detektivky profesora Štefla, kde je vrah usvědčen zápisky nenápadného, nepraktického profesora, který si ve své kronikářské vášni poznamenal i číslo mimojedoucího auta...

Po válce jsem se sešel několikrát s profesorem Kubíkem v kavárně Hlavovka v Praze. Bylo mu dvaaosmdesát a vypadal pořád stejně.

Figurkou jiného druhu byl profesor tělocviku *František Brabec*. Původně učitel tělocviku v Kyjevě, vrátil se s legiemi přes Sibiř. Měl několik oblíbenců – ostatních si příliš nevšímal, kromě toho, že je ironizoval. Jeho zvláštností bylo, že svou řeč protahoval jako žižkovští »pepíci«. Mně říkával: *„Paťhóóó, ty cvičíš jako moje babička z Kamčatkýýý!“* Jednou se při nějakém předklonu nade mnou zastavil: *„Hošííí, viděli jste velblouda jednohrbéhóóó? Jestli ne, podívejte se tohoto žáka zdééé!“*

Když jsme s Kazdou odmítli platit příspěvky na studentský sportovní klub, který založil, a já mu to zdůvodňoval, že jako přespolní ho nemohu využívat, namítl: *„Z toho tě teda báječně vyvedúúú. Já taky nemám v Praze barák a platím na hasičéééé. A ještě jim musím uhnout, když jedou!“*

Rád vykládal o svých sportovních úspěších v Rusku – mně samotnému jednou vyprávěl, jak tam lítal. Známý však je jeho příběh o kozáckých hrách, kterých se zúčastnil na Ukrajině. Přítomen byl i car s carevnou. Jedno číslo záleželo v tom, že účastník musel na koni proskočit otvorem, který měl nahoře ostří, takže špatný výkon ho stál hlavu. Brabec to líčíval dramaticky: *„Jede první kozák – hlava dolůůů! Druhý kozák – hlava dolůů! Jedu já – bezvadný průskok, carevna tleská – cena je moje.“*

Jinak dobrý profesor *Vilém Marx* míval panickou hrůzu před inspektorem. Kdykoli někdo zaťukal, zjednal nejprve naprosté ticho a pak se s podlamujícími koleny šoural ke dveřím. Jednou otevřel a hluboce se uklonil – primánovi, který přinesl oběžník.

V kvintě jsme měli na chemii *Bohumíra Klimeše,* který o nejbližších prázdninách zahynul při srážce vlaků u Vlašimi. Byl to velmi slabý profesor, a tak se chci aspoň zmínit o jedné veselé příhodě, ke které dal podnět.

Jednou přinesl do třídy modely různých krystalů a postavil je na stupínek. Bylo to před vánočními nebo velikonočními prázdninami, a tak jsme se po hodině kolem něho sběhli a lomozně mu gratulovali. Při tom někdo do modelů vrazil a rozbil je. Klimeš se s tou věcí svěřil Šobrovi, který hned první hodinu

po prázdninách spustil: *„Hoši pozor! Některý ničema rozbil zde o hodině chemie modely krystalů. Hoši, já nechci nikoho jmenovat – ale Matějovský, přiznej se!“* Mirda vstal: *„Prosím, já jsem se tlačil k panu profesorovi a ono se to rozbilo!“* Šobra vykulil oči: *„Ó jé! Ty ses tlačil k panu profesorovi! Tys mi, pacholku, nějak přítulný!“*

Zvláštní představu o svém učitelském poslání měl matematik *Josef Fuka*. Dělalo mu velice dobře, když jsme nestačili sledovat jeho výklad. Zahajoval vždycky tím, že si pečlivě smazal tabuli a tento mokrý podklad, na kterém nebylo nic vidět, začal pokrývat droboulinkými písmeny. Jeho výklad byl neméně rychlý. Když popsal tabuli, ve spěchu ji obrátil a pokračoval – až konečně podtrhl pár čísel někde v rohu s vítězoslavným: *„Quod erat demonstrandum!“* Pak se samolibě obrátil, chvíli pozoroval, jak ještě stále luštíme jeho písmenka a s upokojením říkával: *„Tak co, kadeti? Nestačíte ani koukat, co?“* – a měl strašnou radost, že nám to nevyložil. Později se stal profesorem na Palackého univerzitě a jeden čas dokonce jejím rektorem.

Fuku jsme měli na matematiku v septimě. V kvintě a sextě nás učila Dr. Ludmila Brázdilová. Provázelo ji jisté odium: roku 1926 nebo 1927 se údajně kvůli ní zastřelil oktaván Josef Malý, jinak dobrý žák, který s ní nevycházel. Dostala nás po řediteli Dvořákovi a musela nás naučit, co on zameškal. A díky své metodě to dokázala. Před každým matematickým problémem musel žák odříkat vzorec nebo pravidlo, až nám to stálým opakováním přešlo do krve. Bohumil Marušák a já jsme se brzy stali jejími oblíbenci. Své sympatie nám projevovala dosti svérázně: zvala nás, abychom uklízeli fyzikální kabinet a dokonce si nás posílala k švadleně apod. Jednou o svých jmeninách dostala spoustu květin a požádala nás, abychom je donesli jednak do farního, jednak do nemocničního kostela. Dříve však nám dala hádat, co s tím zamýšlí. A div neupadla do mdlob, když Bohouš, v domnění, že uhodl její přání, řekl s ochotnou horlivostí: *„Ale jo, paní doktorko, my jsme přespolní, my s tím někde za městem mrsknem!“*

XIII

Záhy po svém příchodu do primy jsem se zvlášť spřátelil s Jaroslavem Kazdou, který bydlel na Červených vrších a s nímž jsem tedy měl stejnou cestu k domovu. Pocházel z Cetoraze u Pacova, kde jeho otec býval lesním. Hráli jsme si spolu, učili se spolu – navštěvovali se o prázdninách. Když jsem bydlel v Jírovicích, byl i tam Kazda skoro denním hostem. Po maturitě byl bezprostředním iniciátorem toho, že jsem se dal zapsat na Vysokou školu obchodní. Za války byl dvacet sedm měsíců v Oranienburgu, po válce pracoval na ministerstvu vnitřního obchodu, oženil se s Lidkou Hlouškovou z Libuně, a opět putoval do vězení, tentokrát na šest let. Když se mu po návratu začalo trochu líp dařit, jeho žena zemřela. Znovu se oženil s Jitkou, rozenou také Kazdovou, a dobře se mu vede. Často se navštěvujeme.

Také s Jaroslavem Strejčkem z Třemošnice jsem se brzy spřátelil, také k nim jsem o prázdninách jezdil. Toto přátelství se ještě více utužilo ke konci války a po válce – to býval u mne denním hostem. Byl to velmi ochotný a dobrý lékař – působil v Uhříněvsi – a nejednou mi v mých neduzích pomohl. Byl jsem jeho svědkem, když si bral MUDr. Marii Wagnerovou, jsem kmotrem jejich syna Jaroslava, dnes kožního lékaře. Na gymnáziu jsme mu podle povolání jeho otce říkávali »šenkéř«, a leccos z toho třemošnického šenkéřství mu zůstalo po celý život, například obava před lidskou závistí – ostatně oprávněná – a šetrnost vůči sobě. Vůči svým bližním však nijak šetrný nebyl, rád zval své přátele, a Suchánkovi dokonce po válce nabízel, že mu bude platit studia, jestliže bude dělat zkoušky v jím určených termínech. Suchánek, potřebný koruny, však to kvůli této podmínce odmítl.

Na nižším gymnáziu byl mým dobrým přítelem taky Antonín Dvořák, později kněz. Bohužel brzy po vysvěcení se u něho projevila duševní choroba a zemřel v Beřkovicích.

Pokud jsem bydlel v Benešově, stýkal jsem se často se Zdeňkem Fejfarem, dnes profesorem a vědeckým pracovníkem Ústavu experimentální chirurgie.

Jiří Škvor byl na nižším gymnáziu tak nenápadný, jako by ani ve třídě nebyl. V kvartě se z něho stal »dříč« a jako takový byl terčem různých mých veršovánek. V sextě najednou zazářil – a to nejen jako žák, ale i jako básník. Uveřejnil řadu svých básní ve Studentském časopise a po různých novinách. Zprvu byl zcela pod vlivem Wolkerovým – sám říkával, že mladý člověk nemůže psát jinak než Wolker – později nacházel vlastní styl a přikláněl se k ruralismu. Profesoři ho srovnávali s někdejším benešovským žákem a básníkem JUDr. Antonínem Spálenkou, ale už na gymnáziu bylo zřejmé, že Škvor rozsahem svých prací, lehkostí tvorby i myšlenkově Spálenku daleko předčí. Profesorka Koláčková dávala nám za vzor jeho kompozice. Třebaže

nebyly mezi námi žádné třecí plochy a třebaže jsme dokonce vedle sebe seděli, neměli jsme se na vyšším gymnáziu rádi. Sblížili jsme se teprve po válce. Kromě do poezie dělal Škvor taky hodně do politiky ve straně republikánské, pak ve straně národních socialistů. Jako redaktor »Svobodného venkova« uveřejnil taky několik mých básní a povídek. Tato spolupráce neměla však ani čas se rozvinout, protože přišel rok 1948 a Škvor brzy nato zmizel. Nikdy už jsem s ním nebyl v žádném styku. Po určitých peripetiích se stal profesorem české literatury na univerzitě v Montrealu a je známý jako jeden z největších exilových básníků. Zemřel počátkem roku 1981.

Dosud se přátelím s Marií Slavíčkovou, rozenou Havlovou, manželkou pražského advokáta, dnes už vdovou po něm.

Na gymnáziu se mi velmi líbívala Milada Hrušková, dnes Karšayová, oční lékařka v Kladně. Po válce, když už jsem byl hotov a ona ještě studovala medicínu, jsem ji dokonce požádal o ruku, ale byla vázána jinde. Když pak krátce nato mi ruku nabízela, odmítl jsem – jako v té ruské pohádce o čápu a volavce – zase já. Roku 1976 mě požádala, abych ji doprovodil taxíkem do Karlových Varů. Na zpáteční cestě však taxík havaroval a Milada utrpěla těžké zranění. Těsně než k havárii došlo, ještě se na mne obrátila a řekla: *„Víš, že je mi jedenašedesát a ještě mám všechny zuby?“* – A vzápětí jich měla polovinu.

O Robertu Kemrovi se zmiňuji jen proto, že jako nejslabší žák třídy udělal největší kariéru. V kvartě jsem byl jeho preceptorem latiny. V roce 1952, když jsem se léčil v Choceradech, jsem se po létech setkal s jeho otcem, který mi nadšeně vyprávěl o jeho funkcích, pravomoci a kariéře, aby se nakonec zeptal: *„A co vy?“* Když jsem mu řekl, že jsem pomocným dělníkem v dolech, měl hned řadu argumentů: *„Nezapomeňte, že leckdo tím gymnáziem sotva prolézal, a teď by chtěl taky dobré místo?...“* A aby svůj argument ještě podepřel, dodal: *„Vždyť Robert investoval víc jak šedesát tisíc do své marxistické knihovny!“*

O první místo ve třídě od primy až do oktávy bojovaly dvě velké soupeřky – Věra Vyskočilová a Zdeňka Houdková. Věra bohužel už nežije. Zemřela roku 1942 na zhoubnou leukémii. Bylo to velmi milé, kamarádské a ve třídě oblíbené děvče. Jestliže se se Zdeňkou utkávala, byla podle mého názoru vina na straně Zdeňčině. Ta vlastně útočila. Jednou, když Šobra zkoušel Marii Pumprovou ze slovíček, zvedla pojednou Zdeňka ruku a řekla: *„Prosím, Vyskočilová jí to napovídá!“* Stalo se to snad v septimě, tedy ve třídě, kdy už k takovým výjevům nedochází. Celou třídu to zarazilo a zarazilo to i Šobru, který jen řekl: *„Dobře, sedněte si!“* Zkoušel dál a Pumprová prošla.

V kvintě v pololetí dal profesor Klimeš, neznalý poměrů, Věře »dobrou« z chemie. Brzy nato potkala Zdeňčina matka na korze paní Vyskočilovou a

neobyčejně Věru pochválila: *„To máte radost z Věrušky, viďte?“* řekla. *„Představte si, že naše Zdenička je první a vaše Věruška hned po ní!“*

Zdeňka se po maturitě chystala na medicínu, už měla knihy a dopředu studovala – pak však všeho nechala a vzala si Dr. Smítku. Byli dlouho v Africe a neobyčejně zbohatli.

Věra se brzy po maturitě vážně rozstonala. Rodiče jí na něčí radu postavili na zahradě pavilon se silnými skly ve střeše, kde bylo stále horko. Navštívil jsem ji tam jednou. Udělala tři kroky po zahradě a už chtěla, abychom si sedli, že dál nemůže. Později se zcela uzdravila – zdánlivě uzdravila: vypadala jako dřív, hrála divadlo, byla hezká a veselá, bavila se. Při jedné své návštěvě Benešova chtěl jsem za ní zajít. Myslím, že to bylo koncem léta 1942. Potkal jsem profesora Müllera, který mi vyprávěl všechno, co Věra prožila, a nakonec podotkl: *„Poslyšte, ale z vás by byl s tou Věrou pěkný pár!“* Když jsem to řekl Věře, zamyslela se a řekla: *„Co kdybychom to dali dohromady?“* Řekla to ovšem *ridendo*, takže i já mohl odpovědět žertem, ale brzy jsem toho litoval. Věra totiž za měsíc zemřela, a tak jsem si myslel, že ji snad moje kladná odpověď mohla v posledních dnech života potěšit.

Obr. 7. Gymnázium v Benešově

XIV

Dlouhé pomaturitní prázdniny jsem prožíval v Kuňovicích. Našim se za tu dobu podařilo dobudovat stavení a dokonce postavit i pěkný, rozsáhlý chlév, takže se v té době už všem volněji dýchalo.

Dospěl jsem už natolik, že mě moji bratři, kteří mi jako dítěti říkávali »Bob« a kteří ovšem měli taková léta jinou práci a jiné starosti než já, docela vážně vzali mezi sebe a vytvořili jsme na čas velmi veselou a dobře se bavící trojici. Vykládal jsem jim všelijaké anekdoty a vtipy, skládal na ně epigramy, dobíral jsem si je za různé jejich výroky a kousky, dělal si legraci z jejich tanečnic a známostí – oba totiž už pomýšleli na ženění – prostě prožívali jsme veselé a hezké dny.

Jedině mě trápila otázka, co teď. Navštívil jsem proto svého bratrance Františka Trenkvice v Třebenicích, ale jediným výsledkem mé cesty bylo, že jsem městu přeložil různé latinské a středověké listiny pro muzeum, na kterých si pan lékárník i jeho magistr doposud marně lámali zuby.

Bylo mi jasné, že nemohu studovat farmacii ani medicínu, ani přírodní vědy ani matematiku nebo nějaký technický směr. A tak jsem se po prázdninách dal zapsat na práva. Ale neuplynul ani měsíc a už jsem věděl, že jsem chybil. Rozhodoval jsem se přestoupit na něco jiného, ale protože jsem se nechtěl vzdát bez boje, nakoupil jsem knihy, rozhodl se odjet do Jírovic, kam mě Marušákovi zvali, nastudovat je a pokusit se o kolokvia.

Do Jírovic mě kdosi svezl autem. Knihy jsem měl zabalené v balíčku. Když jsem u »Kasárny« vystoupil, pršelo, a tak jsem si strčil balíček pod kabát. Ale u Marušáků jsem pak marně své knihy hledal. Třebaže jsme prohlédli celý dvůr i náves, knihy nikde. Vrátil jsem se tedy do Prahy, odhodlaný přestoupit na Vysokou školu obchodní, na které studoval Kazda. Tak vlastně můj osud ne snad rozhodl, ale uspíšil Marušákův pes. Při vstupu do místnosti na mě skočil, balíček mi vypadl na zem a on s ním utekl do stodoly, kde se po dvou létech našel.

Vysoká škola obchodní byla tenkrát považována za nejtěžší školu vedle medicíny – při zkouškách procházelo jen 40 % posluchačů. Nicméně jsem ji s šestiletou válečnou přestávkou, kdy byly vysoké školy zavřeny, poměrně slušně dostudoval – dokonce s vyznamenáním z hospodářského práva u přísného profesora Švamberka z Neveklova, na kterém si vylámal zuby mnohý JUDr.

Mám-li však posoudit tuto školu z hlediska formování mé povahy a mého způsobu myšlení, nedala mi ani zdaleka tolik jako gymnázium. Z profesorů jsem se tu nesblížil s nikým, z lektorů jen s Italem Oscarem Zaccariou, u kterého jsem bral hodiny i během války; žil tu větší část svého života a byl to chodící italsko-český slovník; za tu dobu pochopil, co je pro nás snadné a co

je těžké, a uměl svůj výklad k tomu přizpůsobit. Do velkých rozpaků mě uvedl až na svém smrtelném loži, někdy kolem roku 1955. Přišel jsem za ním do motolské nemocnice, už ani nemohl mluvit, jen šeptal. A protože ho kdysi úspěšně operoval profesor Váhala, chtěl opět k němu a šeptal mi do ucha: *„Váhala! Váhala!“* A já, který jsem to jméno neznal, jsem se – místo, abych nějak reagoval – na něho v němém úžasu díval a myslel jsem si: *„Jak to? Ital – a chce do Walhally?“* (12)

Kromě Kazdy stal se tu mým celoživotním přítelem Slovák Albert Mamatey. Byl to elegantní, hezký mladík, syn našeho konsula v Pittsburghu, který za Slováky podepisoval pittsburskou dohodu. Albert studoval do šestnácti let v Americe, měl po otci kromě jiného jmění různé cenné papíry a obchodoval s nimi, zatímco my ještě ani nevěděli, co to je. Třebaže to byl jinak výborný a charakterní člověk, měl jakousi falzifikátorskou mánii. Hned o prvních volných dnech odjel do Vídně, dal si tam udělat všechna razítka z indexu a pak za sebe posílal na zkoušky jen, jak říkával, »delegáty«, za které zase sám dělal angličtinu. Stačilo vyměnit fotografii v indexu. Když neudělal první státnici, vymazal si v indexu »zmizíkem« ze slova »nedostatečná« to »ne« a doma přijímal spolu s gratulacemi i bohaté dary svého zámožného příbuzenstva. Po zavření naší čtyřleté školy odešel na pětiletou do Záhřeba, a když Němci zavřeli i tu, získal absolutorium na dvouleté ve Vídni. Na Slovensku pak pro něho udělali zkušební komisi. Po krátkém působení na slovenském ministerstvu zahraničí stal se přidělencem a později vyslaneckým radou v Záhřebu, kde se oženil. Jeho postavení mu umožnilo zbohatnout; kromě značně vysokých služebních příjmů přivydělával si i různými obchody; například když se blížili Rusové, nakoupil v Itálii spoustu podřadných hodinek, které jim pak draze prodával nebo vyměňoval za kvalitní. Když mu jeden seržant namítl, že ty hodinky nemají žádné kameny, řekl mu, že ty jsou ovšem pro obyčejné vojáky – pro šarže že má doma daleko kvalitnější. Došel domů – a úspěšně mu pak prodal tytéž hodinky, do kterých přidělal rubíny lakem na nehty.

Po válce byl převeden na československé ministerstvo, kde platil jakémusi poskokovi menší apanáž, aby mu ráno rozložil papíry po stole a namočil pero do kalamáře – tento drobný úskok mu umožnil chodit do kanceláře až v deset hodin.

V roce 1948 byl »vyakčněn«,(13) pracoval dlouho někde na lesní brigádě, nějakou dobu byl dočasně invalidní a později se dostal jako já do ČKD Sokolovo do výroby. Předcházelo tomu, že se jako člověk narozený v Americe ucházel o americké občanství, ale bylo mu zamítnuto: jako ministerský úředník prý jistě složil služební slib, a americký občan, který složil přísahu jinému státu, ztrácí občanství.

V roce 1969 prosadila jeho žena, aby se odstěhovali do Ameriky. Albertovi se moc nechtělo, taky z jeho četného příbuzenstva v Americe mu to nikdo neradil. Dostal však občanství a odstěhoval se, třebaže měl cukrovku, vysoký tlak a spoustu jiných neduhů. Jeho počátky tam byly asi strašné, sloužil také u policie v černošských čtvrtích, až konečně se po různých peripetiích dostal jako překladatel do nějaké banky. Sotva však se mu začalo vést líp, ranila ho mrtvice a po dvouletém živoření zemřel 11. dubna 1978. Pochován je v Pittsburghu v hrobě svého otce.

Obr. 8. Letecký snímek obce Javorník

XV

Ještě pokud jsem chodil do školy v Benešově, zemřela moje babička Johanna Holejšovská. Druhá babička, Marie Paťhová z Jiřiček zemřela už když jsem byl na nižším gymnáziu a je pochována v Kutné Hoře. Když jsem byl asi v septimě, umřela taky manželka strýce Vojtěcha Paťhy z Javorníka a stalo se aktuálním, co se doposud delší dobu jen šeptalo: že totiž strýc dá nebo prodá svoje hospodářství našemu Františkovi. Bylo to starobylé, došky kryté stavení, které se za dobu strýcova hospodaření skoro rozpadlo. Strýc hospodařil pokrokově: dobytek volně běhal po chlévě bez žlabů, když ho chtěl nakrmit, uvázal ho k vozu s trávou nebo senem, když ho chtěl napojit, dovedl ho k rybníku.

Obr. 9. Javorník, stavení č. 20, kde se říkávalo »U Vavrousů« (foto 2004)

Tehdejší, od světa skoro odříznutý Javorník žil vůbec ještě svérázným životem. Hospodářství tu byla malá, zanedbaná a působil tu poslední slouha ve střední Evropě – Žirovnický. Jako na kluka působil na mě velice. Když přestal pást obecní dobytek, stal se v okolí jakýmsi zvěrolékařem. Nosil vestu plnou lesklých přívěsků, vždy chodil vyholený a snažil se chovat noblesně. Často říkával, že je škoda, že nemůže někomu odkázat svou hlavu. Později jsem míval dojem, že mu byl nápadně podobný vzhledem i chováním profesor Brabec.

Teta Krčilová, která holdovala spiritismu, už měla věštné sny. Viděla mého otce stát v Javorníku pod hruškou. Pokud to vypadalo, že se tam František dostane, říkávala, že jí tatínek ve snu řekl: *„Z téhle hrušky už budu sklízet já!“* Když pak to nevyšlo, tvrdívala vždycky, že jí řekl: *„Z téhle hrušky sklízet nebudu!“*

Tedy nevyšlo to a já myslím, že asi k Františkovu štěstí, protože by se tam asi udřel. Ale do Javorníka se dostal stejně. Seznámil se s Liduškou Vondrákovou (říkávalo se u nich »U Vavrousů«), které tenkrát bylo sedmnáct nebo osmnáct let, a v létě roku 1938 oznámil, že ji přivede domů ukázat. Všem se líbila, docela i já jsem shledával, že je velice hezká, příjemná a že má pěkný úsměv. Františka to samozřejmě těšilo, ale neodpustil si poznámku, že se takového posudku nenadál, protože já prý se »jen všemu posmívám a ze všeho si dělám legraci«. Když jsem mu při návštěvě u Vondráků spolu s Pepou řekl, že »s pěknou Liduškou vyžení docela prima dvorec«, byl na vrcholu blaha. V listopadu se konala svatba, při které jsem mu byl za mládence s družičkou Ludmilou Honsovou. Celý den hustě lilo, čili jak se říká »padalo jim štěstí«.

Otec mé švagrové Josef Vondrák byl šest let na vojně, z toho větší část doby ve válce. Byl to velmi dobrosrdečný člověk, který bohužel brzy náhle umřel. Jeho žena byla rozená Děkanovská z Miřetic; ještě kolem roku 1920, když se měla vdávat, jí hrdí miřetičtí svobodníci prý rozmlouvali, aby se vdávala do Javorníka – do nevolnické obce.

XVI

Na jaře roku 1939 seznámil jsem se s paní Jarmilou Kubíkovou, dcerou známého houbaře Dr. Smotlachy, a jejím prostřednictvím i s jejím manželem Ing. Antonínem Kubíkem, ředitelem akciové společnosti »Perut«, velkoobchod a zpracování peří. Ten mi pak umožnil u nich prázdninovou praxi a na rozdíl od všech zvyků, které tehdy panovaly, ji výborně zaplatil.

Nezmiňuji se o politických událostech, které tehdy probíhaly, ty každý zná. Zavření vysokých škol mě zastihlo v pilné přípravě na další zkoušky a zdálo se mi to tak neuvěřitelné, že jsem se přes všechny zprávy vypravil do školy. Bylo nás víc takových, ale německý voják na chodníku nám už zdaleka ukazoval, abychom radši zmizeli. Se Švehlovou kolejí dostal se na 27 měsíců do Oranienburgu i Jaroslav Kazda.

Já jsem odjel domů, kde se o mně vyprávěly různé divoké zprávy, a nevěda kudy kam, obrátil jsem se znovu na Františka Trenkvice, jestli bych u něho mohl dělat praktikanta. Ale protože to bylo zakázáno, opatřil mi bratranec místo v občanské záložně v Třebenicích a velmi ochotně mě přijal do svého domu.

Pobyl jsem tam však necelé čtyři měsíce – a byl jsem s pomocí kuňovického starosty Františka Vášky a jeho synovce Dr. Josefa Vášky, vedoucího právního oddělení Výsadní obilní společnosti, přijat do revizního oddělení tohoto obrovského podniku.

V Třebenicích bydlelo tenkrát několik německých rodin, pragermáni jako Kuschelka, Stranski, Vlasak apod.; německý ráz dávaly obci početné rodiny židovské, z nichž některé do Hitlerova příchodu dokonce finančně podporovaly Henleina. Teď, ačkoli uměli tito lidé jen špatně česky, se všichni hlásili za Čechy a místní Češi je mezi sebe ochotně přijímali.

V Třebenicích jsem našel taky svou první velikou lásku. Byla jí bratrancova farmaceutka Ludmila Venclíčková z Radovesic u Libochovic, za kterou jsem pak, když už jsem byl v Praze, ještě dlouho jezdil.

Šéfem oddělení, ve kterém jsem pracoval, byl velmi schopný člověk – Ing. Jelínek. Jednou z korespondentek zde byla Helena Feďuková, která se ke mně přihlásila a doposud hlásí jako příbuzná, ačkoliv jsem nikdy nezjistil, jak. Dnes se jmenuje Jelínková a jako příbuzní se k sobě hlásíme stále.

Ze spoluzaměstnanců jsem se tu sblížil zejména s Jaroslavem Šídou, posluchačem Vysoké školy obchodní, s člověkem neobyčejně vtipným a chytrým, výrobním pracovníkem. Ovládal velmi dobře několik jazyků a stále se v nich zdokonaloval.

Figurkou mezi spoluzaměstnanci byl jakýsi Karel Hájek, s kterým jsem se po třinácti létech znovu setkal v ČKD Sokolovo. Byl to už starší člověk s rodinou, ale nevalný, líný pracovník, který se dosti rád napil. Plat měl malý, a

tak záhy proslul tím, že si rád půjčuje a nevrací. V kanceláři si dokonce »vypůjčil« a dal do zastavárny některé psací a počítací stroje. Když se na to přišlo, společnost to s ním nějak srovnala, ale přeložila ho do jiného oddělení. Tam se pan Hájek seznámil s mladým pracovníkem se stejnými sklony, našli si společně slepou chodbičku, která sloužila za archív, poschovávali si tam alkohol a opíjeli se tam. Své schůzky v této chodbičce si určovali jako Hitler s Mussolinim: *„Sejdeme se v půl desáté na Brenneru!“*

Úkolem našeho pětičlenného kolektivu bylo provést vyúčtování výloh spojených s evakuací obilí z pohraničí. Nebylo to nic těžkého, jen samé odškrtávání. Několik pracovníků si už na tom vylámalo zuby, ale my to zvládli díky zkušenému revidentu Karhanovi, který dal celé práci určitý ráz a určitá pravidla.

Po necelých osmi měsících však nastal nečekaný zvrat. Šídu a mě zavolal Ing. Jelínek a oznámil nám, že se rozhodl přeložit nás na externí revize, to znamenalo na revize družstev a mlýnů, Šídu na Pardubicko, mě na Moravu.

Odcházeli jsme od něho, jako bychom se ocitli v říši divů. Podle předpisu mohl být externím revidentem jen člověk starý aspoň 35 let a nám bylo kolem pětadvaceti, nehledě k tomu, že to znamenalo skoro zdvojnásobení platu – doposud jsme měli kolem 1 100 K – dále diety 85 K denně, možnost účtovat si druhou vlakovou třídu (tenkrát byly tři), kilometry ušlé pěšky a přístup k potravinám všeho druhu.

Vánoce jsem ještě prožil v Kuňovicích, ale o svých narozeninách 29.12.1940 už jsem byl v Brně, kde jsem se druhý den měl v Plzeňském dvorečku setkat s mužem, jenž mě měl v novém oboru zaučit – Aloisem Hučkou z Frýdku. Ještě téhož dne jsme odjeli na místo našeho prvního působení – do Rousínova. Pak jsme se – asi za 14 dnů – přesunuli do Bučovic.

Napadly spousty sněhu a udeřily kruté mrazy. Na tratích stály vlaky a nemohly se pro závěje hnout z místa. Ale Hučka hrál svou úlohu velice vážně a i v posteli mi diktoval, co se kdysi v mlynářské škole naučil: o pilousích, o mlynářských strojích, o plevelech – zkrátka o všem, jen ne, jak se dělá revize. V tom ostatně, jak jsem se později přesvědčil, byl sám dosti slabý.

Konec nastal, když přijel inspektor Křížek, který zjistil vážné závady: že Hučka nezná okres, že dělá revize pomalu a špatně, že mě nic nenaučil atd. Nevím, co udělali s ním, ale já z toho vyšel velmi dobře, byl jsem přeložen na tzv. speciální revize, to je na revize velkomlýnů a velkodružstev. Mým novým vedoucím se stal Josef Neumann, bratr generála Neumanna, který tenkrát mluvil z Anglie pod jménem generál Miroslav. Ten mě velmi brzy zaučil a absolvovali jsme spolu nejrůznější štace: Lipník nad Bečvou, Bučovice, Olomouc, Kroměříž a další. Taky Ivančice u Brna, kde byli mlynář Máca a disponent družstva Borůvka dopadeni gestapem, když »zašmelili« několik

desítek metrických centů obilí. Mlynáři totiž – a taky zemědělci – velmi podceňovali nebezpečí, které jim hrozilo. Ještě se k tomu dostanu. Revizory rádi považovali za pitomce, kteří ničemu nerozumějí, rádi se chlubili, a když revident chodil po jejich mlýně se zavřenýma očima, jen aby nemusel vidět jejich »černé« mletí, nestačila se celá hospoda večer chechtat, jak jejich chytrý mlynář napálil hloupého revizora. Zemědělci si zase mysleli, že když postaví doprostřed dvora vůz a přehodí na něm pytel obilí trochou jetele, je to tak nenápadná skrýš, že na ni nikdo nepřijde. My jsme samozřejmě dělali, co jsme mohli, abychom mlynáře nepřivedli do maléru.

Z Lipníka jsme chodili s Neumannem do mlýna, statku a pekárny v Podolí. Jedním z nejpořádnějších úředníků podniku byl jeho disponent – jméno už nevím. Měl zajímavý osud. Kdysi to všechno patřilo jemu, ale proflámoval to, aby se pak stal nejpořádnějším a nejpřesnějším zaměstnancem v podniku, který mu kdysi patřil.

Po Neumannovi jsem dělal se Zvolánkem revize krmiv – jenom kratičce, pak jsem byl s Horáčkem ve Skalici nad Svitavou – taky krátce a posléze jsem byl předisponován do Velkého Meziříčí k revidentovi Adolfu Raušovi.

Rauš byl osobně docela dobrý člověk, ale ve službě neznal bratra. Na okrese byl velmi obávaný, při revizích i křičel a nikomu nic neslevil. Náhodou nebyli jsme spolu dlouho, Rauš onemocněl, a jak se tehdy mezi revidenty říkávalo, »majoritním pánem« jsem se na okrese stal já.

Nastaly mi zlaté časy, dělal jsem, co jsem chtěl, revidoval jsem, koho chtěl. Okres byl veliký, železniční spojení bylo jen z Okříšek do Velkého Meziříčí, takže jsem musel stále chodit pěšky. Ale i inspektor Křížek, který za mnou speciálně přijel, uznal, že to dělám dobře, a podal do Prahy velmi příznivé hlášení. Taky s mlynáři jsem velmi dobře vycházel – dokonce, když se dny mého pobytu na okrese začaly krátit, jich za mnou mnoho přišlo, abych jim ještě udělal revizi. Pro ilustraci povahy některých lidí musím však uvést, že zatímco po mém nastoupení na okres, pokud ještě nevěděli, co ve mně je, by mě byli zanesli vším možným, když poznali, že se jim stejně nic nestane, i když něco najdu, už mi nenabídli ani o posvícení buchtu.

Ve Velkém Meziříčí jsem zažil i heydrichiádu. Následovaly velké razie, při kterých bylo pochytáno a postříleno mnoho partyzánů, skrývajících se v okolních lesích.

Za svého pobytu ve Velkém Meziříčí jsem se velmi spřátelil s disponentem zdejšího hospodářského družstva Aloisem Tylečkem. Bohužel po odchodu z Meziříčí jsem brzy s ním ztratil spojení.

V Jelínkově mlýně v Tasově jsem se setkal s jakýmsi vysokoškolákem; jeho švagr, myslím, že československý důstojník, byl už dvě léta zavřený a teď ho popravili »pro schvalování atentátu«, ačkoli se snad o něm ani nedozvěděl.

Zmíněný vysokoškolák však mi zprostředkoval zajímavou věc: setkání s Jakubem Demlem.(14) Navštívili jsme tenkrát asi šedesátiletého básníka v jeho vile na konci obce. Předvedl mi »Březinův pokoj« – Březina mu přispěl na stavbu deseti tisíci a měl tu svou místnost – svou knihovnu; seznámil mě se svou hospodyní a nakladatelkou Rosou Marií Junovou (15) a vylíčil mi způsob své práce. Na rozloučenou mi dal některé své knihy s věnováním. Překvapilo mě, že Deml ve své rodné obci příliš oblíben nebyl a že tu nebyl ani ceněn jako literát.

Za mého pobytu v Meziříčí propukly mezi revidenty dvě aféry. Kdosi našel na silnici balíček průvodek, znějících na jméno revidenta Gottwalda, a poslal je do Prahy na centrálu. Při prošetřování věci se zjistilo, že Gottwald po revizi vždycky zcela otevřeně řekl mlynářovi: *„Budete to mít v pořádku, ale pošlete na tuto adresu husu.“* A podal mu už vyplněnou průvodku. Pak jednou při cestě na kole mu průvodky vypadly... Revident Strnad zase šel tři dny v týdnu po potoce, v každém mlýně si opsal pár čísel, dal si orazítkovat a podepsat prázdný papír a po zbytek týdne doma »vyráběl« protokoly. Oba byli propuštěni.

Důležitou událostí pro mě byl jeden můj zájezd do Brna, při kterém jsem se setkal v hotelu Central s Karlem Pazderou. Byl to přítel Šídův a malíře Šaška, který vyprávěl, že se doposud živil literaturou, ačkoli za tři čtvrtě roku mu to vyneslo jen asi 1 500 korun. Teď i on byl revidentem. Zůstali jsme trvale přáteli, stále ještě si dopisujeme. Pazdera po prvních literárních úspěších odsoudil všechnu dosavadní literaturu, chystal se napsat sérii cestopisů »Na táčkách v Německu, Anglii, Itálii a tak dále«, kterými prý daleko předstihne Čapka a podobně. Ještě jako starý člověk zamýšlel napsat nějaký bestseller. Byl známý tím, že snad tři čtvrtiny života četl stále dokola »Tři mušketýry« a »Hraběte Monte Christa« – teprve teď se pustil i do jiných knih. Jedinou jeho činností teď v penzi je, že sbírá a publikuje anekdoty a vyučuje cizím jazykům. Výsledkem jeho odivu k různým dobrodruhům, objevitelům, bukanýrům a podobným je, že sám se zásadně označuje a je známý jako »admirál Schreckenstein« – podle hradu Střekova u Ústí nad Labem, pod kterým se narodil. Jeho vliv na mě byl jednu dobu dosti nepříznivý. Než jsem ho lépe poznal, dal jsem totiž příliš na jeho literární vkus a názory, a dokonce jsem se jimi – ke svému neprospěchu – řídil.

V této době Němci silně přitáhli šroub. Začínalo se úřadovat německy – dokonce jsme touto řečí museli psát i svá denní hlášení – a museli jsme se všichni podrobit zkoušce z němčiny.

Většina lidí obstála, musím se však pro obveselení zmínit o zkouškách dvou referentů z centrály – Ing. Rathouského a Ing. Bendy. Oba zkoušku několikrát opakovali, až jim bylo vzhledem k jejich postavení i německými zkušebními

komisaři slíbeno, že dostanou ty nejlehčí otázky, jen aby alespoň něco řekli. Rathouský na otázku *„Wann sind Sie geboren?“* odpověděl několikrát *„Ja“* a pak zase *„Nein“*, až jeden z přítomných spoluzaměstnanců se mu naklonil k uchu a zašeptal: „*Člověče, ptají se tě, kdy ses narodil!“* A Ing. Rathouský zašeptal svému nápovědovi do ucha: *„26. července 1906!“* – Ing. Čeněk Benda zase čekal, jak se o tom mluvívalo, nějakou otázku z oboru, ve kterém pracoval. A do jeho kompetence patřila kontrola cestovních účtů a sledování pohybu revidentů. Ale přišla otázka *„Was wissen Sie vom Feldzug nach Polen?“*, na kterou Benda jen pokrčil několikrát rameny. A když pak se ho ostatní ptali, jestli to udělal, řekl tragicky: *„Neudělal. Copak já mohu všechno vědět? Oni se mě ptali, kdy jede rychlík do Polné!“*

Ale se zavedením němčiny přicházelo pozvolna i neobyčejné zpřísnění naší služby. Prvním krokem k tomu bylo vytvoření deseti až patnáctičlenných revidentských skupin, které přijely na okres a rázem provedly revize ve všech mlýnech. Při tom se teprve těsně před odchodem dozvěděli, kam kdo má jít a s kým má jít. Tím se mělo zabránit, aby nemohli dát mlynářům zprávu a varovat je. Ale informační služba stejně fungovala. Stačilo se někoho zeptat, kde je mlýn, ba jen se projít po vsi – a než jsi došel do mlýna, měl už mlynář zprávu a ve mlýně všechno v pořádku.

Vyskytli se však také mlynáři, kteří si černé mletí psali a uváděli v nebezpečí nejen sebe, ale i své mleče. Tu jsme často jim takové knihy spálili, třebaže jsme si byli vědomi, že při naprosté nesvědomitosti a nediskrétnosti mlynářů strkáme hlavu do oprátky. Můj nejtěžší případ byl v Chadimově mlýně v Krahulčí u Telče, kde jsem byl na revizi s Dr. Borským, a který jsem popsal v povídce »Stopou Koniášovou« (uveřejněno asi roku 1947 v Mladé frontě).

Dr. Borský, později výborný přítel, kterého jsem tenkrát viděl poprvé, budil ve mně strach hlavně proto, že byl vyučencem obávaného revidenta Rývy, který byl hned po válce pověšen.

Nicméně mi toto přitahování šroubu bylo jaksi proti srsti, a tak, když mi Ing. Kubík nabídl místo u sebe, rád jsem ho přijal, třebaže jsem finančně hodně ztrácel.

XVII

Můj bratr Josef se patrně zamýšlel oženit dříve než František, ale dlouho mu to nevycházelo. Krátce před válkou se do věci vložil i strýc Karel Paťha z Vlašimě a objevil mu nevěstu ve svém rodišti, v Jiřičkách. Dokonce i já jsem ji viděl, když jednou byla u nás se svými rodiči: vysoké, štíhlé, nijak zvláštní děvče. Bratr snad se pokusil požádat o její ruku, ale její rodiče mu řekli, že se ještě »musí poradit s četníkem«, to je se svým synem, který někde opodál sloužil. Musím podotknout, že tenkrát četník byl považován na vsi za vrchol kariéry a tedy taky moudrosti. Když to slyšel strýc Karel, začal strašně řádit: *„Teď se budou radit s četníkem, pak s kominíkem, pak se zvoníkem, pak s učitelem...“* a sám radil, aby toho Josef nechal. Tomu ostatně, jak myslím, nic jiného nezbývalo.

Ale v roce 1941 mě překvapil v Bučovicích oznámením, že si bere Marii Kamarýtovou ze Chmelné a že mě zve na svatbu a za mládence. Protože však byla strašná zima a kolem Bučovic stály vlaky v závějích, obával jsem se vydat na tak dalekou cestu a jen jsem jim blahopřál. S novou švagrovou jsem se setkal ale o velikonocích.

Ostatně jsem ji dobře znal i celou její rodinu. Chodila se mnou do školy – jen snad o jedno oddělení výš – stejně tak jako její čtyři bratři: nejstarší František, dále Ladislav v stejném věku jako já, o něco mladší Josef a konečně Václav.

Znal jsem i její rodiče – její otec byl dlouho ve Chmelné starostou. Její matka taky k nám často přišla, když bratr měl malé děti, ale poměrně brzy umřela. Léčila si nemocné srdce v nemocnici v Pelhřimově, a když ji propustili, jela autobusem. Vystoupila u Borovnice a šla polní cestou domů. Druhý den ji švagrová šla navštívit, ale setkala se s ní dříve než předpokládala. Našla ji na mezi, úplně studenou, rozmoklou celonočním lijákem, s rukou na prsou, jak si snad chtěla uvolnit šaty, aby se jí lépe dýchalo. Švagrová byla hodná, někdy až pedantsky pořádná, myslím, že si svými zbytečnými, až přemrštěnými starostmi zkazila zdraví. Zemřela na rakovinu 8. října 1978.

Až do socializace vesnice kolem roku l960 jsem na všechny dovolené jezdíval domů a účinně jim pomáhal. Zejména v době, kdy už neměli žádné zaměstnance. Při svážení panáků v této době pracoval se mnou převážně můj synovec Josef, tehdy sotva odrostlý škole. Byla to tvrdá práce, ale užili jsme při ní spousty veselých příhod, na které oba rádi vzpomínáme.

XVIII

Ing. Kubík, do jehož služeb jsem nastoupil, málokdy myslel vážně to, co říkal, liboval si v naprostém nepořádku a dezorganizaci, měl stále nějaké nesrovnalosti s úřady, takže jeho podnik byl jak velmi chatrná lodička na rozbouřeném moři. Naštěstí právě před mým příchodem zjistila u něho revize hrozné nepořádky, takže – aby alespoň něco zachránil – musel se řízení vzdát a vytvořit ze svého dosavadního obchodu společnost složenou z jeho matky, tchyně, švagra a ještě někoho – jméno jsem už zapomněl – která pak klidně přečkala až do prvních let třetí republiky. Byl jsem tu angažován jako účetní, ale protože jsem neměl žádnou práci, vedení rádo přijalo mou nabídku, že to budu dělat jen ve svém volném čase za 500 korun měsíčně – pojistné a daně – a umožnilo mi pracovat jako nákupčí obchodního domu Union Plauen a firmy Hans Arthur Höfer. Dostával jsem sice jen procenta, ale nákupy obchodního domu byly tak veliké, že jsem si mohl klidně žít.

S povděkem se tu musím zmínit o prokuristovi firmy, Dr. Hypštovi, který mě často zval k nim a nechával do rána. Byl velmi pohostinný a dobrého srdce. Když se Němci začali stahovat k Stalingradu, ukázal mi jednou na mapě skoro přesně, jak se budou události vyvíjet.

Jediné, co mi dělalo potíže po návratu do Prahy, bylo bydlení. Když jsem odjížděl na Moravu, bylo tu ještě bytů dost. Teď se těžko zavadilo o nejobyčejnější podnájem. Dva měsíce jsem bydlel jen tak po známých, až se u nás objevil jakýsi pan Procházka, šmelinář – nijak se tímto povoláním netajil – který byl v obchodním spojení s paní Panenkovou z Vinohrad, přítelkyní paní Anny Jungové, majitelky řadového domečku v Hodkovičkách, Na Dubině 15, která chtěla pronajmout jednu místnost. Anna Jungová byla manželkou zubního lékaře MUDr. Jana Junga a dcerou řídícího učitele Zahálky z Křemešníku, hrdiny románu pelhřimovského děkana Vaňka »Na krásné samotě«. Samozřejmě i o ní je v románu nejedna zmínka. Já sám jsem její život i prostředí, v kterém žila, zachytil v povídce »Trpělivost paní Junkové«, uveřejněné v časopise Naše rodina č. 10/l979 (str. 108-115).

Paní Panenková byla manželkou penzionovaného rytmistra, který za první světové války pracoval v oddělení, jež doplňovalo v Čechách pluky jdoucí do pole – a vyšel z války jako ohromný boháč. S Procházkou udržovala obchodní spojení od počátku války, vzbouřila se jen jednou, když jí řekl, že by všechno mohla mít lacinější, kdyby s ním její dcera jela na dovolenou, a vydala se za obchodem sama. Skončilo to »tragicky«. Sehnala někde dvacet vajec, které zabalila vzadu do vykasané režné košile, a přes hrb, který se jí takto vytvořil za krkem, přehodila stříbrnou lišku. Dojela s tím šťastně až do Prahy, ale při

vystupování jí někdo o vzácný hrb zavadil kufrem, takže paní Panenková dopadla na sedadlo kočáru, ve kterém ji manžel čekal, a takřka se nervově zhroutila, protože vzácná vejce jí stékala po zádech.

První dny v Hodkovičkách se mi líbily. Bylo to počátkem října 1942, dny byly ještě krásné a poprvé po dvou létech jsem si měl kam trvale uložit šaty, knihy a jiné věci.

Obr. 10. Domek v Praze Hodkovičkách, Na Dubině 15, v roce 2004 (uprostřed)

Při jedné návštěvě Kuňovic jsem slyšel, že se jeden četník z Pravonína na Procházku velmi pohoršoval a tvrdil, že za ním tak dlouho půjde, až ho dopadne. Vyprávěl jsem to paní Jungové a způsobil jsem rozruch. Celá se vyplašila a hned utíkala k paní Panenkové, a ta se okamžitě s manželem vypravila za Procházkou, aby ho varovala. Ale byt byl zapečetěný a Procházka už nežil, protože ho jeho bytná mezitím udala pro poslech cizího rozhlasu.

Horší doby mi nastaly, když udeřila zima. Domek byl neobyčejně fórový, okna ani dveře nepřiléhaly, v pokoji nebylo možné se ani posadit. Kromě toho paní bytná, z obavy, aby jí nepopraskaly roury, na podzim vodu zastavila a musel jsem si pro ni chodit do sklepa. A tu mi paní Jungová vyšla vstříc a

umožnila mi, abych přespával u nich v čekárně. A dokonce mi s ohromným vychvalováním představila jako možnou nevěstu Zoru Materkovou, dceru z profesorské rodiny, která na mě spolu se svou matkou dělala takový nápor, že se zdálo, že si ji – proti všem svým plánům – snad vezmu ještě před koncem války. Naštěstí slečna i její rodina se záhy vytasily s mnoha připomínkami a požadavky. Chtěli, abych si dal změnit jméno, vytýkaly mi, že jsem ze vsi a ze tří dětí, zatímco o ni se už jednou ucházel nějaký jedináček, rozebíraly každé mé slovo a za čtrnáct dní, když už jsem na všechno dávno zapomněl, se mě naléhavě vyptávaly, co jsem tím myslel, a samy měly pro to výklad, který jim nikdo nevyvrátil. Už předem mi vyčítaly, co je bude stát moje dostudování, až jsem dokonale otrávený opustil slečnu i byt a odstěhoval se k svému příteli Ing. Kleplovi do Prahy 1, Revoluční 18, kde jsem pak bydlel až do konce války.

Dostatek volného času umožnil mi rozvinout čilé styky s přáteli. Nejčastěji jsem se v této době stýkal s malířem Miroslavem Šaškem, který později ilustroval mou knížku »Stačí umět řvát« (obr. 11, str. 65) a ještě později byl ředitelem oddělení ve Svobodné Evropě, s Karlem Pazderou, se svým spolužákem z vysoké školy Janem Zpěvákem, který později byl dlouhou dobu vězněný a krátce po své rehabilitaci v roce 1968 náhle zemřel, PhMr. Miroslavem Klímou, který měl nevěstu na Slovensku a zatím si krátil čas navazováním různých známostí, a PhMr. Hynkem Stehlíkem. S tím jsem se setkával i po válce. Byl to schopný a veselý člověk, zachytil jsem ho ve své črtě »Žid Stehlík« (str. 116).

Po večerech jsem hodně četl, dělal si výpisky a taky sám začal psát. Tehdy vznikly antické povídky »Klytie«, »Básník« a »Sen o hadu«, ale i velká část válečných črt »Stačí umět řvát«. Všechny tyto věci ode mne ještě před koncem války koupil nakladatel Hermann, a vyšly později v družstvu »Zádruha«, kde snad měl nějaký vliv. Honorář mi zcela nahradil úbytek provizí z »Union Plauen«.

Odpoledne jsem vypomáhal s účetnictvím a cizojazyčnou korespondencí u firmy »Veverka, velkoobchod živou zvěří, zoologickými a chovnými zvířaty«, jejíž majitel zůstal pak celý život mým přítelem. Byl to zvláštní provoz. Třeba krajta, které Veverka pootevřel bedýnku, aby mohla dýchat, se přes noc protáhla ven a zablokovala dveře, takže uklízečka ráno, když přišla a pokusila se otevřít, se div nezbláznila. Jindy mu podobně přes noc unikl výr a roztrhal a rozmetal všechny papíry. A konečně jednou z Německa přijel vagón se zvířaty, který projel bombardovaným městem s nápisem: »Achtung! Wilde Tiere laufen um Wagon herum!«

XIX

Konec války mě zastihl v Praze. Byl jsem při započetí bitvy o rozhlas, při obsazování kasáren Todtovy organizace [16] apod. Brzy však jsem usoudil, že jako člověk, který neumí ani vzít pušku do ruky, mohu být jen pro smích a odebral jsem se domů. Tam jsem o vodě vydržel jen do pondělí. Pak jsem šel ukojit svůj hlad k známým na Vinohrady, u kterých jsem byl do konce války pak ještě třikrát. Znamenalo to projít městem, kde se střílelo. Naštěstí na každém rohu stála hlídka, která informovala, jestli se další ulice dá projít. Zajímavé je, že v prvních dnech, jakmile jsem se dostal nad Národní muzeum, vešel jsem do zcela jiných poměrů. Lidé na Vinohradech stáli před domy, naslouchali vzdálené střelbě a neměli potuchy, co se děje. Někteří osvědčovali své hrdinství. V jedné zcela tiché a klidné ulici jsem viděl muže s loveckou puškou, který vyběhl z domu a zalehl za nejbližší strom. Kolem naprosté ticho. Tak vyskočil a opět zalehl. A tak dle všech vojenských pravidel postupoval proti neexistujícímu nepříteli.

Jindy zase kdesi v dálce vybuchla bomba. Po pár krocích jsem spatřil muže, jak vylézá zpod auta celý bledý. Když mě spatřil, začal brebtat celý roztřesený: *„Už jsem mohl být na onom světě...“*

V našem domě jedna žena byla provdána za Němce. Když začala střelba, zakopala svou legitimaci ve sklepě. Sousedi se k ní chovali agresivně. Když však slyšeli, že Němci postupují, žadonili, aby legitimaci vykopala a chránila je, že oni v opačném případě budou chránit ji. Asi šestkrát za ty dny paní legitimaci vykopávala a zase zakopávala.

Po příchodu Rusů jsem se vydal domů. Z Benešova však jsem musel pěšky a stejně zase zpět do Benešova.

Přestěhoval jsem se od Kleplů k paní Šťastné (Praha 12, Šumavská 31), kde jsem měl více klidu, a urychleně dělal zkoušky. V září jsem chtěl jít na druhou státnici, ale stále nebyl stanoven termín vzhledem k připravovaným oslavám 17. listopadu. V tomto mezidobí jsem se zúčastnil na pozvání svého bratrance akademického malíře Krčila dožínek v Kutné Hoře, kde jsem poprvé spatřil ruměné děvče Annu Schořálkovou, která se po dvaadvaceti létech – 23. září 1967 – stala mou manželkou.

Koncem roku požádal mě můj spolužák Bohumil Klečka, který si opatřil národní správu dvou hračkáren v Hoře Svaté Kateřiny za Mostem, abych mu trochu vypomohl, že chce taky dostudovat. Jel jsem tam tedy v únoru a trochu se staral o jeho podniky. Sotva jsem se tu objevil, byl jsem jmenován členem revizní komise a mohl jsem tedy nahlédnout do všelijakých machlů, které ti národní správci provozovali. Správce jedné pily, Rusín Choma, poručík Rudé armády, byl zajímavý tím, že společně s mým profesorem Žlábkem

zorganizoval delegaci k prezidentu Benešovi s peticí, aby Podkarpatská Rus zůstala při republice.

Dne 1. dubna 1946 jsem nastoupil vojenskou službu. Narukoval jsem jako kdysi bratr František do Čáslavě, ale hned druhý den jsem odjel do proviantní školy v Hostinném. Nebylo to tak snadné. Ve směrnici stálo, aby tam byli posíláni absolventi obchodních akademií, a mně dalo dosti práce, než jsem přesvědčil příslušného kapitána, že Vysoká škola obchodní je skoro něco takového. A když už jsem byl vybrán, objevil se člověk, který to už měl dávno s kapitánem dohodnuto a teď mu to začal trpce připomínat. Kapitán tedy rozhodl, že zůstanu. Avšak velitel pluku naléhal na okamžitý odjezd – a protože dotyčný náhradník neměl ještě za sebou lékařskou prohlídku, jel jsem nakonec já.

Během pětiměsíční vojenské služby jsem se stal svobodníkem, v civilu pak – už bez cvičení – ze svobodníka rovnou podporučíkem, poručíkem a nadporučíkem. V roce 1975 jsem byl vyškrtnut z armády.

Ve stejné rotě jako já sloužilo několik významných lidí, zejména bývalý filmový herec Ing. Dr. Antonín Novotný, redaktor a pozdější profesor na filmové fakultě Ivan Oswald, autor scénáře k filmům »Pyšná princezna« a »Haškovy povídky«, pozdější akademik a rektor Vysoké školy zemědělské v Nitře Emil Špaldon a jiní.

Já však se hlavně přátelil s Dr. Karlem Mrkvičkou, Ing. Mstislavem Poštou, Vladimírem Povolným, JUDr. Jindřichem Žilkou a JUDr. Dobromilem Svačinou. Mrkvička a Pošta už nežijí: oba po infarktu šli brzy do práce a do roka pak náhle zemřeli.

Z veselých historek, které jsem tu zažil, uvedu aspoň jednu. Byly oslavy Husovy. Plukovník proto vydal rozkaz, že aspoň třetina důstojnické školy musí zůstat doma a účastnit se. Přesto nás k oslavě nastoupilo jen dvanáct a zcela jsme zmizeli v množství představovaném rotami z jiných kasáren.

Na náměstí, kde to mělo začít, nebylo nic připraveno, takže jsme stáli skoro dvě hodiny na horkém slunci, než instalovali tlampače. Po projevu řečníka jsme pak pochodovali na kopec, kde byla připravena hranice – vlastně hromada suchého roští. Nastoupili jsme a dostali rozkaz »Pozor!« a »K poctě zbraň!«. Hasiči zapálili hranici a dva tři hlasy notovaly »Hranice vzplála«. A najednou opravdu vzplála. Suché roští chytilo jako troud – i já, který jsem stál v poslední řadě, jsem cítil ten žár. Viděl jsem, jak přední řady kolísají, ale nikdo se nezmohl zavelet »K noze zbraň!«, »Pohov!« a »Rozchod!«. Ostatně na to nebyl čas. Situaci vyřešil jakýsi podporučík Fuks, který prostě vykřikl: *„Utečte, chlapi, přece kvůli tomu neuhoříme.“* A vojáci – se zbraní zdviženou k poctě – se rozběhli po lese.

XX

Nedostatek finančních prostředků po návratu z vojny mě donutil přijmout první místo, které se naskytlo. Stal jsem se zaměstnancem »Účetní a revizní kanceláře Ing. Makariuse«. Majitele jsem poznal už za války v restauraci »U Herclíků«. Ing. Makarius byl přesvědčen, že kancelář by měla vydělávat na sebe i na něho, a tak sám se o nic nestaral, zajímala ho jen děvčata a alkohol. Kancelář šla od desíti k pěti. Ke všemu navázal poměr se svou nejlepší a nejzdatnější silou, mladou a hezkou paní Marií Hoffmannovou, aby pak ji rázem nechal a přivedl si jakousi René Kovandovou, aby prý mu půl dne obstarávala domácnost a půl dne pracovala na účetnictví. Ale René si to představovala jinak. Byl jsem s nimi jednou v kavárně Louvre, kde ji Makarius zasvěcoval do toho nejlehčího: do skladového účetnictví. Měli před sebou rastr a on vykládal, co se píše do první kolony, kam se píše datum, kam označení zboží, kam dodavatelská firma... René chvíli poslouchala a pak prohlásila: *„Mordie, to je nějaký složitý! Pane vrchní dva velké koňaky!“*

René měla pro Makariuse těžké důsledky. Paní Hoffmannová se totiž rozhněvala, sblížila se s vedoucím Makariusovy kanceláře Ing. Krmelou, vyběhala mu živnostenský list na účetní a revizní kancelář a Makarius jednoho krásného rána neměl náhle větší část zaměstnanců a vůbec žádné zákazníky – všechno přetáhl Krmela.

Domníval jsem se, že teď Makarius udělá vedoucím své kanceláře mě, ale ten si zvolil jakéhosi Tichotu. Rozhodl jsem se proto odejít a záhy jsem dostal místo na Úřadu předsednictva vlády, a to v útvaru nazývaném Generální sekretariát hospodářské rady v odboru ministerského rady Dr. Ing. Jaroslava Kubeši.

S Makariusem se však stále ještě občas vídám. Po mém odchodu nabral nové síly a taky sám se zapojil, takže svůj podnik z toho nejhoršího vytáhl. Přinutila ho k tomu jeho nová láska, úřednice z Bulovky, která k němu po práci přišla, sedla k psacímu stroji a chtě nechtě musel se věnovat obchodním záležitostem. Později byla Makariusovi kancelář zabavena a on sám byl rok v pracovním táboře. Po návratu si pak slečnu vzal – neměl totiž, kam by hlavu složil – nějakou dobu brousil čočky u Meopty, až se uchytil u Bazaru. Tam však jeho srdce zaujala jakási Jarka, děvče o 30 let mladší, s kterou udržoval známost šest let. Pak však přesto, že jí všechno koupil, všechno za ni dělal, že jí zaplatil výlet do Paříže – když se stala vedoucí jedné prodejny, tak se mu vdala. Tu Makarius už úplně propadl alkoholu, takže ho opustila i manželka, když před tím mu z bytu odnesla kdeco cennějšího. Dnes Makarius má těžkou artrózu, nemůže se hnout, a protože nemá peníze, už ani nepije. Když však

přece se dostane do hostince, je okamžitě obklopen kumpány, kterým vykládá, že je plukovník tajné služby, oslovuje je seržante a prostě je ve svém živlu.

Celý Makariusův život se podobal houpání lodiček na houpačkách. Dnes je na dně, velké prostředky, které během života nashromáždil, se mu rozkutálely a nemá než malou penzi. Přestože byl až přepjatě opatrný, kdekdo ho napálil. Jednou z podivných stránek jeho povahy je jakýsi stihomam.

Nejmarkantněji se to projevilo při jeho rozvodu s první ženou. Myslel si, že si najala smečku špehů, kteří sledují každý jeho krok. Zedník na lešení byl mu okamžitě podezřelý. *„Vidíte ho, lotra, jak dělá, jako by dělal. Kde jen ta ženská na to všechno bere,“* řekl mi jednou. Jindy jsem s ním musel náhle vběhnout do jakéhosi domu; vyběhli jsme do druhého patra, chvíli počkali a Makarius se rozchechtal: *„Zamotali jsme mu hlavu, lotrovi! Tenhle barák má čtyři východy!“* Jak byl nedůvěřivý, tak byl na druhé straně přepjatě důvěřivý. Jeden čas si ho zcela získal jakýsi Seidl. Makariusovi se vždy líbil život na vysoké noze a Seidl bydlel ve Floře, kde platil za pokoj pět set korun denně, a při společných flámech rozhazoval peníze plnými hrstmi.

Makariuse odral, o co mohl. Například koupil pro něho od Fondu národní obnovy za 90 000 korun nábytek a »prokázal« mu to potvrzením na papírech, které tam při nějaké návštěvě ukradl a orazítkoval. Půjčil si od něho 20 000 korun a vystavil mu potvrzení, že když to do týdne nevrátí, může Makarius vést exekuci na jeho dům, Čechova ulice, č. 1 v Čáslavi, podle § 28 občanského zákona, tj. bez soudního výroku; když pak bez zaplacení účtu ve Floře zmizel a hledala ho policie, zjistil si Makarius: a) že dům číslo 1 v Čechově ulici v Čáslavi neexistuje, b) že v Čáslavi Seidl vůbec žádný dům nemá, c) že § 28 občanského zákona pojednává o ochraně personálu cizích zastupitelských úřadů na našem území.

Byl tedy Makarius rozhodně figura. Ale rád jsem se s ním rozloučil, takřka přesně po roce. Skoro ve stejnou dobu odstěhoval jsem se od paní Šťastné do přízemního, v byt přeměněného krámu pana Veverky. Bylo to v Korunní ulici, číslo 81.

XXI

Jestliže jsem si myslel, že se odchodem od Ing. Makariuse konečně zbavím účetnictví, hluboce jsem se mýlil. Generální sekretariát hospodářské rady, vedený ministrem Dr. Outratou, měl sice řadu úkolů, ale především celostátní jednotnou organizaci tzv. podnikového početnictví.

Řekl jsem si, že když mě tedy osud do té věci cpe, požádám si sám o živnostenský list na účetní a revizní kancelář. Požádal – a skutečně jsem ho v době, kdy se živnostenské listy už vůbec nedávaly, ještě dostal. Platný mi však nebyl nic: nese datum 30. dubna 1948! Ohlásil jsem sice pro všechny případy zahájení provozu, ale prakticky jsem vlastně nikdy nezačal. V souvislosti s tím jsem se přihlásil ke zkoušce na »komerčního inženýra – bilančního znalce« a kupodivu jsem ji udělal a dostal příslušnou legitimaci.

Nadále jsem však zůstával v odboru Dr. Kubeši. Mým bezprostředním představeným byl Ing. Josef Pokorný. Místo, na kterém jsem se ocitl, přinášelo veliké možnosti přednáškové a publikační – a to právě nechtěl Ing. Pokorný svým podřízeným dopřát. Zvolil si k tomu podivnou taktiku: každou práci sám začal a taky dokončoval. Podřízeným referentům svěřil prostředek – a ti byli pochopitelně zcela dezorientováni. Za těchto okolností sotva jsem mohl plně pochopit, o co vlastně jde. Ale Pokorný brzy odešel a v nastalém interregnu jsem se teprve dostatečně zapracoval. Ze spolupracovníků jsem tu získal dva výborné přátele. Byl to Otto Hudeček, velmi vzdělaný, chytrý a inteligentní člověk – později jsme společně napsali příručku pro účetnictví komunálních podniků – a Ing. Josef Stříbrný, nervózní, popudlivý člověk, u něhož jsem obdivoval jeho přímý charakter a jeho železnou logiku: každá věta, kterou napsal, byla dokonalá. Bohužel oba tito pracovníci brzy po mém odchodu z úřadu (15. září 1951) zemřeli; Stříbrný v 53 létech, Hudeček o málo starší.

Tady se musím o pár let vrátit. V únoru 1945 uveřejnil jsem ve Venkově báseň »Píseň Dona Quijota«, v níž byl i verš: »...dál jsem jel na Rosinantu, jenž se chví...« Brněnské Lidové noviny (nebo snad Lidové listy?) tento můj výplod okamžitě napadly: prý je na pováženou dělat v zemědělském listě z Rosinanty, tedy kobyly, hřebečka nebo valáška. Venkov odpověděl, že kůň Dona Quijota se skutečně jmenoval Rosinant a ne Rosinanta – zkrátka byla z toho menší polemika, při které jsem se blíže seznámil s redaktorem příslušné rubriky ve Venkově Dr. Peřinou. Když jsem se s ním po válce znovu sešel, byly jeho děti rozptýleny po příbuzných, jeho žena odsouzena na osm roků pro styky s nějakým německým majorem a on sám byl ve vězení tři měsíce za to, »že tomu jako inteligentní člověk nezabránil«. Jeho povahu je možno posoudit z dvou přiložených povídek: »Muž, jenž věděl příliš mnoho« a

»Zapadající světy«. Když jsem se s ním po válce znovu náhodou sešel, byl to hotový žebrák a já jsem mu, pokud jsem mohl, tu a tam v jeho existenčních starostech pomohl.

Dr. Peřina seznámil mě se zaměstnanci maďarského vyslanectví, finského vyslanectví, se spisovatelem Jaroslavem Janouchem,[17] původem z Ledče nad Sázavou, který o sobě věřil, že je mongolským chánem (viz přiložená povídka »Mongolský chán v Modřanech«) a jinými lidmi. Přiblížilo se tenkrát sté výročí smrti Sándora Petőfiho,[18] které Maďaři silně slavili. Dr. Peřina přeložil pro mne některé Petőfiho básně (ale taky Juhászovy, Babicsovy apod.), které v mém přebásnění byly tenkrát často recitovány. Čtyři z nich vyšly ve sbírce »Petőfi, Mé písně«, za které mi Petőfiho akademie v Budapešti udělila – stejně jako dalším překladatelům – upomínkovou plaketu.

Vydání těchto básní, z nichž jednu otisklo i Rudé právo (»Sním o dnech boje«), mě do jisté míry chránilo, když za nějaký čas po Pokorném přišel jako politický exponent Ing. Jan Kopf. Bylo to »nomen-omen« – člověk drobného těla s velikou hlavou, neobyčejně bystrý a schopný – snad dokonce všeho schopný. Ale – zprvu aspoň kolísavý – poměr mezi námi byl stále chladnější, až jednou mě Ing. Kopf napadl, že jsem se špatně připravil na tiskovou čtvrthodinku. Vzal jsem totiž název "tisková" příliš doslova a uvedl jsem každou maličkost, o které se v Rudém právu psalo. *„Vůbec jste nevyhmátl to politicky důležité!"* křičel Kopf – a protože to už byl přednostou největšího odboru a předsedou Závodního výboru ROH – domníval jsem se, že je to můj konec. Tu však povstal Ing. Arnošt Bergmann, který se stal mým představeným po Kopfovi, a řekl: *„To je vidět, že soudruh Paťha ještě neumí číst Rudé právo – já si udělám socialistický závazek, že ho to naučím."* Kopf se s tím jen nerad spokojil, ale co mohl dělat proti socialistickému závazku. Stejně mi pak kdosi říkal, že slyšel, jak Kopf diktuje zprávu o tomto incidentu ve svém hlášení pro kádrové oddělení.

Ze své pozice předsedy Závodního výboru ROH řídil později Kopf velké čistky v úřadě. Koncem každého čtvrtletí cca 60 zaměstnanců dostalo výpověď tím způsobem, že je půl hodiny před koncem pracovní doby zavolali do kádrového oddělení s tím, aby ihned předali agendu svému nástupci, že dostanou domů tři platy, ale do úřadu už přístup nemají. Protože jsem v posledních dnech byl svědkem jedné takové akce, byl jsem přesvědčen, že mě to nemůže minout, a tak jsem se vypravil do Státní banky, jejíž účetní stránku jsem měl na starosti, abych se to aspoň dozvěděl až druhý den ráno. Přišel jsem po čtvrté zpátky do úřadu, když tu ke mně přiběhla jedna úřednice a hlásila mi, že Kopf na hodinu vyletěl. Kdosi poslal kádrovému oddělení výstřižky jeho článků z doby války, kde – jak se tradovalo – nejmírnější věta

prý byla: *„Vítězná německá armáda stojí před hnízdem židobolševismu – Moskvou a není daleká doba, kdy tam vkročí.“*

Jinak běžnou práci v odboru líčím – třebaže karikovaně, přece dost věrně – v přiložené povídce »U běsova kamene«.

Ze zajímavých postav, s kterými jsem se v tomto úřadě setkal, bych se rád zmínil alespoň o osudech Ing. Dr. Ježe. Byl to člověk s nesmírnou reprodukční pamětí. Vystudoval v termínu a s vyznamenáním právnickou fakultu, vysokou obchodní, Universita commerciale v Miláně a nějaké právnické kurzy na Sorbonně. Jeho úsudek a samostatná práce nestály však nikdy za mnoho. Do vlasti se vrátil už v létech a k svému překvapení musel začínat ve státní službě jako kterýkoli mnohem mladší vysokoškolák. Těžce to nesl a chtěl tomu pomoci členstvím ve straně. To mu však prospívalo jen do roku 1948, pak ihned byl ze strany vyloučen a propuštěn z úřadu s tím, že vyhláška o oceňování v účetnictví, kterou pět let připravoval, stála už milion korun a ještě není hotová. Jeho existence byla více než bídná. Později ještě vystudoval stavební inženýrství a tím svou situaci trochu zlepšil. Zemřel jako zcela zatrpklý a na celý svět rozhněvaný člověk.

Počátkem léta 1951 usnesla se vláda na převedení 87 500 administrativních pracovníků do výroby. Nemohl jsem mezi nimi samozřejmě chybět. A protože se slibovalo po roce místo v těžkém průmyslu v Praze a zachování bytu, přihlásil jsem se spolu s dalšími čtyřmi na uhelnou brigádu do Ostravy.

Můj odchod byl doprovázen příhodou, která se s gustem vyprávěla jako anekdota nejen po všech ministerstvech, ale i po bratislavských povereníctvech. Když jsem předal na odchodu svou agendu inženýrovi Bergmannovi, pronesl me1ancholicky: *„Možná, že za takový půlrok budeme Karlovi všichni záviděť.“* Nevěděl však, že dílem zlomyslného osudu vrátil lékař dva zaměstnance dané k dispozici zpátky jako práce ve výrobě neschopné a že Dr. Kubeša s ohromným gustem dal k dispozici jeho. A tak, sotva dořekl hříšnou větu, zadrnčel telefon a na kádrovém Bergmannovi prozradili, že už mi záviděť nemusí.

XXII

Ještě na jaře navštívil jsem Ostravu jako referent Úřadu předsednictva vlády pro účetnictví komunálních podniků v celé republice, který měl v těchto podnicích k dispozici všechno – teď, 17. září 1951 jsem sem přijel s kusem papíru z pracovního úřadu, vázán na to, kam budu přidělen, a bez možnosti odtud odejít, kterou jinak měl každý dělník.

Nás pět z úřadu se dostalo na důl Petr Bezruč. Byl mezi těmito brigádníky i můj spolužák z důstojnické školy JUDr. Ing. Josef Smíšek. Ubytování bylo hrozné. Bylo nás na pokoji dvacet a voda tu tekla jen do devíti hodin dopoledne. Spoluzaměstnanci: kočí, číšníci, úředníci, havíři z jiných pánví, dělníci, zloději. Často jsem se po směně probral z mdlobného spánku a hledal souseda: nebyl, odvedli ho během noci příslušníci SNB, protože vyloupil trafiku, ukradl zimník apod.

Po třídenní přednášce, týkající se hlavně bezpečnosti práce, jsme poprvé sfárali. To, co líčím v přiložené povídce »Na první směně«, je de facto proti tomu, co jsme zažili, pouhá pohádka. K horníku Koblihovi, kterého tam líčím, jsem byl přidělen na pár dní až asi za dva měsíce. Skutečnost byla přímo hrozná. Za půl hodiny jsem měl zcela rozedřená kolena, všechny sliznice potaženy uhelným prachem, oči mi zaléval pot řinoucí se z čela. K mému povzbuzení vlekli asi za hodinu kolem mne horníka, kterému rozbila hlavu roztržená vzdušná hadice. Kromě toho provedl mi horník Chromyk, kterému jsem ten den byl přidělen, oblíbený havířský žert: po skončení směny mi nic neřekl a utekl – a patrně se škodolibě odněkud ze tmy díval, jak celý zděšený hledám ve tmě a spleti chodeb cestu k těžní věži.

Sloje, v kterých jsme rubali, byly vysoké přibližně padesát centimetrů, některé o málo vyšší, ale taky někdy nižší. Tlak země tu byl takový, že když horník uřízl kratší stojku, stačilo ji podržet chvíli pod stropem a bylo vše v pořádku. Jsem si vědom, že je těžko popsat, jak to vypadalo pod zemí. Ale ještě hůře je popsat pocity deprese a strachu, které práce ve tmě v člověku vyvolává. K tomu bezpečnost tu byla pramalá. Ale brigádníci, kteří věci nerozuměli, často klidně pracovali tam, kam by stálý horník nevkročil. Zajímavé je, že mi právě v okamžicích největší deprese a únavy přicházely na mysl nejrůznější subtilní verše – nejčastěji Hlaváčkova báseň »Lilie klekaly v své nezprzněné běli...« – které mi byly určitou útěchou.

Kolem 15. prosince 1951 jsem v noci pocítil hroznou žízeň a prudké bolesti v podbřišku. Voda na ubytovně v noci netekla, takže jsem se nemohl ani napít, ani trochu umýt. Ráno jsem šel na ošetřovnu a pak do nemocnice, kde shledali prudký zánět močových cest, nechali mě do konce roku doma a převedli mě na léčení do Prahy. Sotva jsem se hýbal, jaké jsem měl bolesti – a přece většina brigádníků na světnici mi toto volno záviděla, že se mnou nemluvili.

V Praze jsem tentokrát nebydlel u Veverků, ale o dvě patra výš u paní Kmínkové. Krátce před Vánocemi 1951, když jsem se večer vrátil domů, očekávala mě na schodech Cikánka paní Jará a řekla mi: *„Tady ode dneška nebydlíte!“* a předložila mi dekret. Řekla dále, že jen skočí do školy pro děti a je nastěhovaná. Umluvil jsem ji, aby počkala do Nového roku. Váhavě vyhověla. Na bytovém úřadě to sváděli jeden na druhého, ale byt mi nedali. Paní Jará tam totiž po návštěvě u mne došla, prohlásila, že se spokojí s jednou místností a ve druhé že mohu bydlet já. Bytový úřad to přivítal.

Vydržel jsem tam však jen týden. Pak na mě jednou paní Jará počkala a v bojové náladě mi sdělila, že vnikla do bytu svého bývalého manžela a odnesla mu všechny šaty, protože prý mu je stejně koupila, a dodala: *„Teď on tady bude obcházet, a bude je chtít zpátky. Tak si dejte pozor, aby se mu k tomu nepřipletly i některé vaše.“* Namítl jsem, že mám byt a skříně zamčeny, ale mínila: *„To není nic platné, můj manžel je na zámky ohromný machr.“*

Ještě téhož večera jsem přestěhoval své cennější věci ke Kmínkovům, kde po smrti pana Kmínka měli nadměrný byt. Bytový úřad to dodatečně schválil. Nakonec to bylo nejlepší řešení, měl jsem tu krásný pokoj s úklidem, paní Kmínková byla žena velmi inteligentní a měla zvláštní dar, že poznala mé přání dřív, než jsem ho vyslovil. Bydlel jsem tu k plné spokojenosti několik let.

Kmínkovi byli umělecká rodina. Zemřelý Oldřich Kmínek byl filmovým režisérem a stál kdysi u počátků českého filmu, jeho paní byla filmovou scenáristkou a dcera Dagmar herečkou divadla v Mladé Boleslavi.

Když jsem se vrátil do Prahy, prožívaly obě Kmínkovy své radosti. Dagmar se totiž proti vůli své matky vdala za režiséra Karla Štěpána Špičku, který během měsíčního manželství ukradl své tchyni několik zlatých předmětů v ceně asi 90 000 korun. Přišlo se na to jen náhodou. Teď paní Kmínková byla plná starostí, jestli se neztratilo něco také mně. Ale neztratilo. Byl z toho rozvod, před kterým ještě Špička napsal manželce dopis – hustě popsaných patnáct stránek – ve kterém tvrdil, že kradl z lásky k ní, a uzavřel, že ví, že si tím pokazil život a že se proto rozhodl »položit život za vlast v některé z příštích válek«. Ještě si však tu válku nevybral a žije jako režisér televize.

Protože se má nemoc špatně hojila, doporučili mi lékaři další léčení v ozdravovně primáře MUDr. Musila v Choceradech. Tady jsem začal psát epos o »králi Kuruců« Jiřím Dózsovi. Zaujala mě totiž jeho hrozná smrt – byl posazen na rozžhavený trůn a na hlavu mu vtisknuta železná rozžhavená koruna. Báseň se jmenovala »Píseň za vraty« a měla být vyprávěním příslušníka kurucké armády, prchajícího před pronásledovateli, o Dózsově hrozné smrti. Na celé básni bylo vidět, že je dělána hlavně pro vylíčení této smrti, které bylo tak naturalistické, že když jsem to přednášel, bledli i velmi otrlí posluchači. O básni se však velice příznivě vyslovil znalec maďarštiny a překladatel Dr. Alfons Welter a básník Jan Vladislav. Nedal jsem ji však nikdy

dál, a tak z této velké práce byl jen maličký efekt: recitovali její část v rozhlase pod názvem »O velkém rebelovi« a ochotníci v Podolí si z jedné další části udělali pásmo, které pak předvedli na jevišti.

Do Ostravy jsem se vrátil až 9. května 1952, a protože mi lékaři v Praze zjistili něco na ploténkách krční páteře, nemusel jsem už pod zem. Ale i přebírání starého železa na povrchu nebo vykládání vagónů byla těžká a úmorná práce, zvlášť když moje nemoc se stále ještě nezahojila, a jen na varování MUDr. Strejčka jsem nepodlehl naléhání různých těch »felčarů«, kteří mě chtěli operovat pro suspektivní rakovinu nebo tuberkulózu.

Tady v Ostravě jsem získal dva přátele velmi rozdílné povahy.

První se jmenoval Václav Hřebík, pocházel z Plzně, z velmi bohaté rodiny, ale přejel někoho na motocyklu a šel do Ostravy, aby dosáhl zmírnění trestu. Ale nedosáhl. Byl pak ještě osmnáct měsíců v Jáchymově. V Plzni zanechal dvě své lásky, které byly vzájemně v příbuzenském poměru – tetu s neteří – mezi kterými neustále kolísal. Než se však vrátil, obě se vdaly. Oženil se až dlouho po návratu domů ve svých padesáti osmi létech a vzal si čtyřiadvacetiletou dívku.

Druhý byl Zdeněk Kluz, duše poctivá, člověk pracovitý a přičinlivý. Před odchodem na brigádu nechal doma manželce větší částku a v Ostravě dosti vydělával, ale nechtěl si dát ani kávu v kavárně, všechno posílal rodině. Ale jeho paní si mezitím našla jiného, všechny peníze utratila a po jeho návratu od něho odešla. Přišla zpátky, když jí došly peníze, byla s ním několik let, ale pak si znovu našla jiného a rozvedla se s ním. Přes tyto její avantýry Zdeněk pracoval v jedné továrně jako kovář a pak v lomu jako řidič bagru, jen aby zajistil rodině dostatečné příjmy. Teprve v dalším manželství se dostal do kanceláře, ale dlouhý pobyt v lomu mu vynesl silikózu, umřel na rakovinu plic. Ani si vlastně neuvědomil, jak zhoubnou má nemoc a že už se z narkózy neprobere.

Brigádnické práce v Ostravě byly v podstatě velkým vykořisťováním brigádníků ve prospěch stálých zaměstnanců. Podle předpisů měl mít brigádník 80 % mzdy svého horníka. Směnmistři to řešili tak, že dávali brigádníky každý den k jinému horníkovi a ztěžovali mu tak práci i přehled. A tak se stávalo, že zatímco horníci měli 20 000 až 30 000 Kčs měsíčně a jeden naddůlní měl v listopadu 1951 dokonce 62 000 Kčs, brigádníci se museli spokojovat se 4 000 až 8 000 korunami.

Nesl jsem tuto brigádu velmi těžce – a ještě hůř ji snášela maminka, která se při každém loučení se mnou dávala do pláče.

XXIII

Bohužel, po brigádě následovaly roky práce v těžkém průmyslu. Podle smlouvy s OKD jsem si mohl vybrat – a já si vybral ČKD Sokolovo. Proti práci v dolech mi připadala každá práce lehká, a tak mě lehko dostali na místo topiče u uhelných pecí v kovárně. Během směny se topič příliš nenadřel. Ale před směnou musel vyčistit jednu pec a po směně druhou a to byla práce nejen těžká, ale taky nebezpečná – nehledě k tomu, že prodlužovala pracovní dobu na deset hodin denně a vyžadovala chodit do továrny na celý den i každou druhou neděli. Když jsem k tomu všemu zjistil, že pracovník přede mnou se tu doslova v páře uvařil, když mu žhavý popel spadl do bazénu pod pecí, rád jsem přijal nabídku svého známého Jiřího Tiefenbacha, který byl mistrem na kontrole nové kalírny, a přešel jsem k němu. Tady jsem pak zůstal až do svého odchodu z továrny, kde jsem pracoval skoro přesně na den tři léta.

Práce tu byla jednotvárná a ubíjející a noční směny narušovaly normální běh života. V dílně bylo v létě horko, v zimě – zvlášť v noci – hrozná zima. Skoro okamžitě jsem se stal směnovým mistrem. Zprvu to přinášelo určité výhody, později jen nevýhody.

Z mých známých tu byl – ale v kanceláři – zaměstnán můj bratranec Josef Paťha z Vlašimě a dávný přítel Bohumil Marušák, který dělal ve staré kalírně. Později přibyl Ing. Albert Mamatey. Málokdo tu byl původním povoláním dělník nebo řemeslník, převážně tu pracovali právníci, komerční a zemědělští inženýři, poštovní zaměstnanci, důstojníci.

Byli tu i lidé známých jmen. Dr. Rudolf Křemen, senátní předseda někdejšího Nejvyššího správního soudu a autor mnoha odborných pojednání. Teď se zcela přizpůsobil prostředí, kde pracoval, a nechtěl o právech ani slyšet. Bylo obecně známo, že jeho žena má poměr s francouzským velvyslancem Mauricem Desjeanem, on sám se tím nijak netajil a horlivě jí to oplácel. Zemřel roku 1957 na rakovinu.

Taky Dr. Antonín Švehla, synovec někdejšího ministerského předsedy, někdy předseda advokátní komory a milionář se proměnil teď v dokonalého proletáře, protože při censu by byl mohl uvést jedině svou »proles«, tj. svých šest dcer. Měl podivný život i smrt. Z milionáře se stal dělníkem s dluhy. Jednou k němu přišel do dílny mistr Wolf, hodný a znamenitý muž, a vzal ho k sobě do kanceláře. Kanceláří byla místnost u stropu zámečnické dílny, plná prachu a hluku. Ale bylo tu aspoň teplo, aspoň seděl a dodávalo mu to určitou důležitost. Pak však odešel Wolf do důchodu a nový mladý mistr tam vzal spolužáka. Švehlu prý to strašně mrzelo a říkalo se, že jeho náhlá smrt – zemřel během telefonického rozhovoru se svým bratrem lékařem – byla přikládána tomu, že se kvůli této maličkosti – když byl před tím ztratil mnohem víc – vlastně utrápil.

Rezervovanou noblesu a odstup od prostředí, které mu bylo vnuceno, si zachovával Dr. Antonín Novotný, synovec někdejšího velvyslance v Berlíně.

Hodně jsem se přátelil s Dr. Františkem Bejšákem, s kterým jsem zažil i jednu nepříjemnost. Bejšák se stal sociálním referentem závodního výboru a přiběhl za mnou, že bychom mohli spolu jet na Vánoce na závodní chatu. Když jsem mu to slíbil, řekl: *„Tak pojedeme a Vánoce budou naše.*“ K rozmluvě došlo v koupelně pod kalírnou, kde hučela voda a kam zaléhal i hukot pecí, tedy prostředí, kde jsi sotva slyšel vlastní slovo, a kromě toho já byl v uzavřené kóji pod sprchou – a přesto byl asi měsíc na to zavolán na kádrové mistr Josef Šantrůček, aby podal dobrozdání. Prý jsem se s jedním pracovníkem radoval, že »Vánoce už budou naše«. Když jsme roku 1955 jeden po druhém odcházeli, propadal Bejšák nervozitě: nedovedl manželce zodpovědět, jak to, že on setrvává v továrně. Pak to vyřešil tak, že přešel na těžkou práci do nějaké stavební firmy a brzy nato na procházce s manželkou uprostřed věty padl a zemřel.

Taky byl mezi námi muž s pestrým životem: Václav Pojar. Začalo to tím, že si v továrně vypůjčoval a nevracel, a nakonec byl dvakrát za sebou zavřen pro podvody, poprvé na šest let, pak na dvanáct let. Je zajímavé, že v době, kdy na místo za osm set korun musel být pracovník přísně prokádrován, a o tom, zda se může dělníkovi přidat deset halířů musela rozhodovat řada orgánů, Pojarovi vyplácely podniky na pouhý příslib, že pro ně bude dělat reklamu nebo módní přehlídky, bez kádrování, bez informací desetitisícové částky. O svých zážitcích s Pojarem vyprávím v povídce »Pohledávka«.

Nespornou raritou však byl Ing. Timofej Sýkora, osmašedesátiletý ruský běženec. Pocházel ze šestnácti dětí, které měly dohromady jedny střevíce. V zimě jich patnáct sedělo za pecí a jen jeden mohl ven. Sen – viděl rytíře ve zlatém brnění – a okolnost, že nějaký kamarád zaplašil kamenem, hozeným přes řeku, zmiji, která mu lezla k noze, ho přesvědčily, že je určen k velikým úkolům. Sám se přihlásil do obecné školy – jeho otec to zpozoroval až po dvou létech – pak studoval v Kyjevě malířskou akademii, vystudoval reálku, kterou dříve sám založil, pak chemii na vysoké škole. Za války byl kapitánem, sloužil ve Finsku. Za Kerenského byl delegátem svého pluku v nějakém shromáždění, kde byl i Lenin. Další známka předurčení: co byl pryč, vojáci se vzbouřili a naházeli důstojníky do moře; pokud se tak nestalo, pochytali je Finové a hnali je za třeskutého mrazu městem ve spodním prádle, takže všichni pomřeli. Po revoluci přešel hranice do Polska. A zase měl štěstí. Hned v první hospodě narazil na nějakého sociálně demokratického ministra gruzínské nebo ázerbájdžánské vlády, který měl s sebou kufřík razítek a papírů svého úřadu. Bylo to vnitro – a tak ho snadno a rychle rozvedl, že se mohl znovu oženit. První republika mu umožnila během dvou let vystudovat agronomii a pak se živil, jak mohl. Hlavně tím, že vymýšlel diety pro

restaurace: byl totiž autorem zvláštního životního režimu, který nazval *orthobiosis*.

Sýkora se mi představil v jedné kavárně tak, že mi předal kus papíru, kde popisoval, jak přesně by jezdily vlaky, jak by taxíky nehavarovaly, jak vzorně by byly upraveny cukrárny, kdyby všichni lidé byli »sympry«. *„Z toho vidím, že jste sympr!“* řekl jsem mu, když jsem to dočetl. Sýkora vážně pokyvoval hlavou. Ano, je prý sympr. *„Jenže já nevím, co to je!“* namítl jsem. A tak mi to vysvětlil: systém mistrovské práce.

Pak mi postupně svěřoval své učení. Vynašel jediné a jedinečné řešení světového míru. Stačí prý uzákonit, že člověk je člověku svátostí, doba kdy se setkávají, je jejich svátkem a místo setkání jejich chrámem. S touto devizou chtěl jet dělat mír na Střední východ a pak i do východní Asie – a asi desetkrát mě jmenoval vedoucím svého sekretariátu s tím, abych opatřil dalších sto pracovníků – právníky nebo komerční inženýry.

Takových, jak říkával, vynálezů měl osmadvacet. Patřilo k nim i »jediné a jedinečné řešení židovské otázky«. Kromě toho měl prý »klíč k nedozírnému bohatství« a na námitku Ing. Mamateye, proč chodí do továrny a honí manželku do zaměstnání, vstal a odpověděl uraženě: *„Pane inženýre, s vámi není rozumná řeč!“*

V přesvědčení o spasitelském poslání ho ještě utvrdilo, že mu tajemný hlas řekl, aby si před zrcadlem rozhrnul košili – a on objevil pět krevních podlitinek, jakých já mám po těle desítky. Od té doby mluvil o sobě jako o »muži pěti pečetí«.

V továrně nejdříve udivoval. Získal si určitou slávu zcela prostým způsobem. Třeba v pondělí řekl, že ve čtvrtek půjde své vynálezy projednat na velvyslanectví Sovětského svazu, ale pak tam z nějakého důvodu nešel a v továrně to prezentoval takto: *„Měl jsem tam dnes jít, ale nešel jsem.“* A všichni žasli: vyjednává s ním velvyslanectví a on dělá drahoty!

Faktem však je, že poslal Stalinovi – jak se chlubil, jako »jediný z dvou set milionů Rusů, který měl odvahu« – dopis, ve kterém navrhoval, aby Sovětský svaz uspořádal na 1. května celosvětový den míru, kde by se místo rudých vlajek nesly bílé (protože »rudá barva je barvou krve«) a místo rudých standart bílé s »krátkým a všemu lidu srozumitelným heslem ORTHO-BIOSIS«.

Sýkora míval občas záchvaty velikášství. Například navrhl Česko-slovenskému filmu, aby byl zfilmován jeho život v šestnácti celovečerních filmech. Taky se chlubíval, že zná budoucnost. Jednou, ačkoli nevěděl, co bude, se všemi se rozloučil a natrhal si švestky na cestu – a přijela sanitka a odvezla ho do Bohnic.

Kromě těchto výstřelků byl to však roztomilý, neškodný stařík, někdy dokonce dosti vtipný. Dožil se osmdesáti devíti let. Zemřel v nemocnici Pod Petřínem v pokoji, kde se právě léčil Bohumil Marušák. Sýkora prý se posadil na lůžku, zvolal *„Já chci pivo!“* a zavřel oči.

Obr. 11. Obálka ke knize od Miroslava Šaška z roku 1946

XXIV

Práce v továrně nebyla těžká, ale ubíjející. Noční směny unavovaly. Nikdy jsem neměl večer: buď jsem brzy ráno musel do práce, nebo jsem byl na odpolední, nebo jsem musel na noční. Práci, kterou jsem vykonával, jsem za práci nepovažoval. Nic mě tu nebavilo. Dělník pražský byl sice proti ostravskému horníku jako univerzitní profesor proti učitelce na mateřské, ale přece jen – prostředí tu bylo cizí. Kromě toho dlouhé setrvávání v hluku, prachu, horku a jednotvárnosti továrny člověka otupovalo. Postupně jsem nabýval dojem, že snad bych ani nic jiného neuměl, než tuto stupidní práci.

Psát jsem přestal vůbec. Jen jsem si napsal epitaf, který však mi nikdo nechtěl dát na případný náhrobek:

Zde našel poslední svůj kvartýr
Ing. Karel Paťha, nádeník a satyr.

Pořád ještě mě totiž trýznil můj zánět a třebaže jsem chodil k nejrůznějším doktorům a kupoval drahé léky – efekt žádný.

Na dovolenou jsem jezdil do Kuňovic, kde naši už neměli žádné pracovní síly, takže jsem jim byl platnou pomocí.

Samozřejmě, že jsem toužil dostat se zpátky do administrativy, několikrát jsem se o to pokusil, ale bylo to marné. Na mé osobní kartě stálo »A«, tedy »akce«, a pokud nebyly závažné důvody, z výroby jsem se nedostal. Kromě toho zde byly kádrové skvrny, jako můj původ a podobně. Jednou mě přijali na ministerstvo zemědělství, dokonce mi poslali akceptační dopis, že mám nastoupit tehdy a tehdy s tím a tím platem, aby mi po týdnu řekli, že se to ruší.

Kromě těchto překážek bylo tu kádrové oddělení podniku, kterému vládla železnou rukou jakási Dvořáková. Ta měla hlavní slovo v takzvané »fluktuační komisi«, kterou musel odcházející zaměstnanec projít – a skoro každému to překazila. Richardu Orensteinovi, který uměl dokonale dánsky, norsky a švédsky a chtěl odejít s tím, že toho v ČKD Sokolovo nemůže nijak využít, namítla: *„A co ti, soudruhu, brání mluvit v kalírně švédsky?“* Když Marušák, který pracoval v kalírně u pecí, nervově onemocněl, a lékař mu doporučil změnit prostředí, přeložila ho továrna k rovnačům, které taky byly v kalírně, jen stál k pecím zády. Kromě toho musel být stále ve střehu, aby se rovnaná železná tyč nezlomila a nepřizabila ho.

Pak mě nepříjemně překvapila jedna příhoda. Kdesi kdosi změnil zásady pro číslování šarží u jednoho druhu kol, aniž by to kontrolorům ohlásil. V důsledku toho dostaly se některé po chemické stránce nevyhovující šarže do další výroby. Když se na to přišlo, vznikla už škoda skoro 40 000 korun – a

podnik podal trestní oznámení na kontrolory, tj. na mě a na dva další. A třebaže moje vysvětlení bylo dokonalé, nemohl jsem nijak vzbudit důvěru Státní tajné bezpečnosti, protože stále padaly otázky: *„Jak to, že vy, člověk nepoměrně vzdělanější než průměrný dělník, setrváváte v továrně?“ – „Co bylo pravou příčinou vaší práce v dolech?“* – atd.

Po mnoha marných pokusech o to, dostat se pryč, jsem se už začal s továrnou smiřovat. A vůbec se vším. A právě v tom okamžiku se rozhodoval můj osud zcela jinde. Ing. Rudolf Hon z ministerstva zdravotnictví si svolal podřízené vedoucí účetní z rozpočtových organizací, a zatímco je školil, oznámil jim, že účetní síly jsou stále potřeba, aby přivedli, znají-li někoho, kdo by to chtěl dělat.

Mezi posluchači byla i Ing. Svačinová. Když to pak doma večer vypravovala, vzpomněl si její manžel Dr. Dobromil Svačina, který byl se mnou v důstojnické škole, na mě, a protože věděl jen to, že bydlím v Korunní třídě, šel druhý den od domu k domu, až mě našel.

Stálý boj proti všem tu vedla úřednice z přijímací kanceláře Anežka Růžičková z Trhového Štěpánova. Droboučká, asi padesátiletá žena, poznamenaná na páteři a obličeji, měla oči všude a ke všem měla jedovaté poznámky. Když po jedné úpravě platů začala dostávat o 20 korun méně a stěžovala si každému, koho potkala, řekl jí vedoucí výzkumu Doc. Dr. Brod: *„Co pořád naříkáš? Copak 20 korun jsou nějaké peníze?“* Ale se zlou se potázal. *„Když to nejsou žádné peníze, tak já si každého prvního k vám pro tu dvacetikorunu přijdu!“* Taky přišla, a když ji Brod odmítl, řekla mu: *„Snad nemyslíte, že jsem doufala, že mi ji dáte. Dostal jste kolik tisíc za vyřešení nějakého úkolu, doktorům, kteří to za vás udělali, jste dal po stovce a ještě jste na ně rozdělil 80 halířů porta! Co jsem tedy mohla čekat?“*

Snad musela být taková, aby vůbec obstála v přívalu neštěstí, které ji postihovalo. Měla bratra, kterého měla velmi ráda, a když se u něho projevily nějaké potíže, prosadila jeho přijetí do ústavu. Brzy se ale ukázalo, že je nemocný spíše psychicky, a byl odeslán na psychiatrii. Samozřejmě neměl vycházet, ale Anežka tak dlouho běhala a orodovala, až mu byly dovoleny vycházky. A bratr při jedné takové vycházce šel do její garsoniéry, když nebyla doma, a oběsil se tam. Pak se ještě utrhl, takže ho Anežka našla na zemi. Tato šokující událost měla i další důsledek: Anežka začala nenávidět celý svět a zejména doktory, kterým to přikládala za vinu. Náhoda chtěla, že jakýsi náměstek ministra zdravotnictví dostal během dovolené na Moravě infarkt. Ředitel Weber poslal pro něj ambulanci a nařídil, aby mu sestra po jejím příjezdu ihned zavolala. Dokonce ve dvě v noci vstal a přijel k lůžku nemocného. Ale ráno, když se ubíral do kanceláře, čekala na něho v shluku

pacientů a doktorů kolem vrátnice taky Anežka a spustila na něho: *„Pro mého bratra jste neměl pět minut, a když teď onemocní takový hlavoun, skáčete kolem něj jako gumový panák, šašku jeden, dědku plesnivá, kdybyste toho radši nechal, stejně tu jen chrápete – já vám tady dám pár facek...“* Weber se dal na útěk a zamkl se ve své kanceláři, sekretářky rozzuřenou Anežku chytily, přivolaly doktory a doprovodily ji domů.

Zlý osud zatočil pak s Anežkou ještě jednou. Zhubla úplně na kost a jediné co z jejího tělíčka zbylo, byl nádor veliký jak dětská hlava.

Všichni lékaři měli utkvělou myšlenku, že kdyby oni vzali administrativu do ruky, všechno by bylo mnohem jednodušší a šlo by to mnohem líp. Měl ji docent Brod, který mi nabízel dvakrát ročně Řád práce, když prý teoreticky propracuji a zdůvodním jeho geniální myšlenku, že stačí, aby mu dal stát počátkem roku šest milionů, a on že vykáže koncem roku, co udělal – a jakápak účtárna! Taky mi jednou vyprávěl o revizi v ústavě, která trvala 14 dnů a celkem nic nenašla, »takže se ti chlapi vlastně váleli«. Řekl jsem mu, že mu to vysvětlím podobenstvím: *„Když jsem byl v kvartě, dovedli celé benešovské gymnázium k MUDr. Nabolotnému, který ťukal, poslouchal, ale protože jsme byli všichni zdraví venkovští kluci, nic nenašel. A mně doposud nenapadlo, že – řečeno vašimi slovy – se ten chlap vlastně válel.“* Brod sice brumlal, že to nejde srovnávat, ale když jsem mu řekl, že organismus hospodářský je jako organismus tělesný, už nic nenamítal.

Všechny revize za mého pobytu v Krči dopadly výborně. Ale přiblížil se rok 1958, období zpřísněných kádrových požadavků – a na revizi přišel se zcela průhledným cílem bývalý kádrovák ministerstva zdravotnictví a nyní šéf revizního oddělení Antonín Kozelek. A tento vyučený švec našel tam tolik závad, že bych v případě jejich pravdivosti ještě dnes byl za mřížemi. Já je krátkým výkladem beze zbytku rozptýlil – bohužel neodpustil jsem si pár štiplavých poznámek o jeho »odbornosti«, takže jsem si ho nadlouho zbytečně znepřátelil.

A když pak přišly roku 1958 celostátní prověrky, bylo mi vytčeno, že se neúčastním veřejného života, a dostal jsem *consilium abeundi*. Když později o tom se mnou profesor mluvil, upozornil mě, že mu nebyla dána lhůta, do kdy mě má dát pryč, a že pokud bude ředitelem, mě v ústavu udrží.

Brzy na to však odešel a na vyšších místech rozhodli, že se administrativa tří ústavů v Krči sloučí, a že ředitelem bude zaměstnanec ministerstva, původně holič Karel Richter. Toto sloučení mělo ministerstvo v plánu už dávno a vždy já jsem byl označován za příštího vedoucího sloučených účtáren. Richter však začal se mnou hrát nepěknou dvojakou hru – vypadalo to tak, že když mě tam milostivě nechá, budu nanejvýš skladovým účetním – rozhodl

jsem se odejít a začal jsem si hledat nové místo. Na cestě z domova do Prahy potkal jsem ve vlaku Ing. Vlacha z ministerstva zdravotnictví, který mi poradil, abych se ucházel o místo revizora ve firmě SPOFA. Zaznělo mi to ozvěnou dávného mládí, kdy jsem jako revizor začínal, a okamžitě jsem si podal žádost.

Dosavadní pracovník na tomto místě Ing. Cícha psychicky onemocněl. Jeho žena měla před ním známost s mužem, který byl odsouzen k patnácti létům vězení, a tak si vzala Cíchu. Muž se však vrátil daleko dřív a Cícha jednou po návratu z revize našel všechny své věci vystěhované na chodbě a psychicky to nevydržel.

Mým bezprostředním představeným se stal Dr. Jan Stoklasa, asi o dvanáct let starší člověk, právník. Připomínal mi do jisté míry Ludvíka XVI.: měl silné kosti a silnou pokožku, pod kterou jako by nebyly nervy. Vždy dovedl zachovat klid, nikdy nespěchal, nikdy se nedal honit ani událostmi ani lidmi a vždycky všechno nakonec příznivě vyřídil. Měli jsme na starosti sedmnáct podniků, z nichž některé – například národní podnik Léčiva Měcholupy – byly opravdu mamutí.

Rád jsem cestoval a rád prováděl revize, i když různá nařízení i organizace revizní služby účinnou revizi v podstatě znemožňovaly. Mezi podnikovými revizory a účetními jsem získal mnoho přátel a vždy jsem s nimi dobře vycházel. Dobře jsem vycházel i se Stoklasou, takže na doby společné služby společně rádi vzpomínáme.

Vzpomínku zaslouží taky někdejší knihovník Ústavu pro choroby oběhu krevního Dr. Lubomír Kotačka, neobyčejně vzdělaný člověk, překladatel, nyní zaměstnanec Výzkumného ústavu výstavby a architektury – je to sociolog – a stále ještě sekretář redakce odborného lékařského časopisu *Cor et vasa*.

Dne 25. září 1969 však jsem těžce onemocněl a rok na to jsem přešel do trvalého invalidního důchodu.

XXV

Třebaže maminka odešla roku 1942 na výminek, byla stále platnou silou. Obstarávala domácnost, vychovávala bratrovy děti a účinně pomáhala i v hospodářství. Jestliže ji kolem roku 1955 něco znepokojovalo, tedy to bylo moje nasazení a stále hrozivější nápor socializace. Sama mi vyprávěla, co se namodlí, abych se dostal z výroby.

Nedovedu už určit dobu, kdy k té události došlo, ale zcela určitě to bylo, když jsem ještě pracoval v továrně, tedy roku 1954 nebo 1955. Bratr Josef i švagrová byli na poli, jejich děti ve škole a maminka byla sama doma.

Bylo třeba přinést brambory ze sklepa. Vzala tedy džber, přešla dvůr a sestoupila po úzkých vlhkých schodech k hromadě bramborů. Když však se sehnula, ucítila v hlavě lupnutí a sesula se na zem. Pozbyla sice vládu nad tělem, ale zůstala při vědomí, takže tím intenzivněji mohla vychutnávat hrůzné hodiny své bezmocnosti ve tmě, vlhku a chladu sklepa. Obklopilo ji ticho, ticho, které se zdálo nekonečné. Bratr se švagrovou se vrátili z pole až za dvě nebo tři hodiny. Všude otevřeno, v kamnech tma – ihned pochopili, že se něco muselo stát. Chodili po stavení a volali, ale nikdo se neozýval. Konečně ji bratr našel, vynesl nahoru, položil do postele a zavolal lékaře.

Když jsem dostal zprávu o její nemoci, neuměl jsem si ani představit, co se vlastně stalo. Celý zděšený jsem přispěchal domů. Mamince už snad bylo trochu líp – ale i pak, když jsem se vrátil do Prahy, jakmile jsem si vzpomněl na její bezmocnost, a na její krásné modré oči, kterými se snažila zachytit každou stopu života kolem sebe, vždycky mi vyhrkly slzy.

Na bratrovo přání jsem napsal tetě Turkové do Kutné Hory, jestli by ji nepřijela ošetřovat. Přijela, ale sama na tom byla psychicky uboze. Skleróza. Tehdy ovšem to nebylo tak pokročilé, takže maminka v ní našla vydatnou pomocnici.

Jednou v noci se mamince zvlášť přitížilo. Ráno jsem jel pro lékaře do Čechtic, který okamžitě přijel a zjistil uskřípnutou kýlu. Vyřešil to hned na místě a všem se nám ulevilo. Mamince ovšem nejvíc.

Po nějaké době se začala maminka belhat po světnici, šťastná, že se může alespoň podívat z okna. Konečně směla i ven, řeč se jí srovnala, ale i když se uzdravila, nechala na ní nemoc určité stopy. Některé práce, které vždycky suverénně zvládávala, jí začaly dělat potíže, například i vaření. Když však se dozvěděla, že teta Turková onemocněla, napsala jí tak moudrý a potěšující dopis, jaký by možná sotva svedl leckterý univerzitní profesor.

Brzy však k následkům mrtvice přibyla další svízel: bércové vředy, které vzdorovaly vší léčbě. Co se jen chudák v noci naseděla na posteli, protože bolesti jí nedávaly spát!

Velmi těžce nesla osud tety Turkové, jejíž skleróza po návštěvě u nás rapidně stoupala. Nakonec se dostala do Beřkovic, kde jsem ji byl navštívit. Když jsem líčil, do jakého prostředí se teta dostala, maminka upadala do různých tísní. A když teta zemřela – bylo to v listopadu 1957 – jela jí přes svou nemoc do Prahy na pohřeb.

Také na ni těžce doléhal nápor socializace na vesnici, stálé potíže mých bratří, okamžiky, kdy se zdálo, že Františkova dcera Zdeňka nebude smět maturovat na střední stavební škole v Benešově a Pepova dcera Marie na střední zemědělsko-účetní škole v Domažlicích, první těžké roky v družstvu atd.

Kolem svého sedmdesátého čtvrtého roku měla maminka další mrtvičný záchvat a kromě toho se musela ve vlašimské nemocnici podrobit operaci kýly. Všechno naštěstí dobře dopadlo.

Obr. 12. Maminka se třemi syny.
Marie Paťhová -Holejšovská (1887),
stojící zleva Josef Paťha (1908),
František Paťha (1910),
Karel Paťha (1915).

XXVI

Koncem dubna 1963 dokončoval jsem pro nakladatelství Naše vojsko překlad Pirandellovy novely »Berecche a válka« a psal jsem domů, že na 8., 9. a 10. května (byly tři svátky) nepřijedu. Byl jsem však druhý den hotov, tak jsem přece jel.

Když jsem vystoupil v Kuňovicích z autobusu, potkal jsem bratra Josefa. Vyprávěl mi, že maminka v posledních dnech hodně pracovala na zahrádce, ale den před tím, že se jí udělalo velice špatně a že leží. Jeho tvář byla tak vážná a smutná, že jsem začal – třebaže jsem se tomu bránil – tušit to nejhorší. Ale když jsem přišel domů, maminka se na posteli klidně posadila. Řekla mi, že jí bylo strašně špatně a že už si myslela, že zemře. Ale teď prý je jí líp. Oknem jsem viděl, že venku se prochází dcera našeho souseda – zdravotní sestra – a nabídl jsem mamince, že ji zavolám. Odmítla. Řekl jsem, že si musím udělat něco k snědku, oholit se a pak, že bych chtěl jít na hřbitov. Po chvíli jsem znovu vešel, hledal jsem cukr a máslo. Maminka ještě stále seděla na posteli. Vysvětlila mi, kde najdu máslo, a ukázala mi, kde má cukr. Měla ho kousek od postele, ale ukazovala mi kde tak zvláštním, jakoby krouživým pohybem ruky, že jsem si toho nemohl nepovšimnout. Na tváři měla krásný úsměv, ale také zvláštní, nezvyklý, jakoby záhadný. Vrátil jsem se do kuchyně, vypil kávu a šel jí oznámit, že za chvíli přijdu. Ale maminka ležela na posteli, úsměv z tváře zmizel, na moje volání nereagovala.

Vyběhl jsem zděšeně ven a běžel naproti k sousedům. Paní Dvořáková se mě zeptala, když jsem jí krátce řekl, o co jde, jestli mají volat lékaře, nebo dojít pro Pepu a Márinku. Řekl jsem, aby udělali obojí. Doma maminka byla stále bez hnutí. Pak přiběhl bratr. Byl nesmírně smutný, zřejmě odhadoval její stav líp než já. Lékař nařídil převoz do nemocnice, ale moc nadějí nedával. Já však jsem stále choval naději; rozhodně jsem nevěřil, že je konec tak blízko. Znal jsem případy, kdy mrtvice se opakovala několikrát; mimoto když Márinka připravila maminku do nemocnice a zřízenci ji odnášeli do sanitky, byla v obličeji tak krásně růžová, jak už dávno nebyla. Považoval jsem tuto červeň za dobrý příznak. Řekl jsem si, že patrně bude maminka v nemocnici izolována a že za takových čtrnáct dní snad už bude moci přijímat návštěvy. A tak jsem poměrně klidně odjel na revizi do Nýrska. To se stalo 10. května 1963.

Byl jsem tenkrát v Nýrsku poprvé. Po práci v národním podniku Okula šel jsem se – abych se trochu uklidnil – projít po okolí. Vystoupil jsem na kopec nad městem se zříceninami hradu Pajrek a pak šel na židovský hřbitov zarostlý stromy a dobře viditelný. Bylo to klidné tiché místo. Mezi houštím vedly pěšinky, na jednom volnějším plácku stála lavička. Dlouho jsem tu seděl,

vzpomínal, uvažoval a modlil se. Netušil jsem, že pod jedním z náhrobních kamenů, které probleskovaly mezi houštím, leží jeden místní občan – oběť vraždy. Zabila ho tu jeho milá pro peníze. S neuvěřitelnou silou nadzvedla náhrobní kámen a hodila ho do jedné hrobky. Vražda byla objevena čirou náhodou, když nějaký žid z ciziny navštívil místní hřbitov a spatřil pod kamenem přiskřípnutou špičku střevíce...

Druhý den jsem jel do Loučími, kde byl farářem můj příbuzný Josef Maleček z Onšova. Domů jsem šel pěšky. Bylo mi strašně smutno a stále jsem se nemohl zbavit podivného dojmu. Zdálo se mi, že maminka jde pár kroků za mnou ve svém obvyklém hnědém kabátě, s hnědým šátkem na hlavě, jde vážně a trpělivě, aby mi stačila. Dokonce jsem se několikrát ohlédl.

Další den, sotva jsem přišel do práce, jsem dostal ze SPOFY zprávu, že maminka zemřela. Okamžitě jsem všeho nechal a jel domů.

Maminka v nemocnici už k vědomí nepřišla. Druhý nebo třetí den poradila lékařka bratrovi, aby ji vzal domů. A tady, kde po celý život žila, dne 14. května zemřela.

Pepa vypravil pohřeb opravdu krásně. Maminka ležela v rakvi, jako by spala. Ani smrt nezahnala jí z tváře záři mírného úsměvu. Kromě svatých obrázků ji kolem dokola věnčila veliká rozkvetlá třešňová větev. Zkřížené ruce ovíjel růženec. Švagrová Márinka se spolu s nějakou svou příbuznou po celou noc ze 16. na 17. května modlila u její rakve růženec.

Po mši svaté v Borovnici odvezli rakev na hřbitov. Farář Josef Pacík měl nad rakví krátký, ale procítěný projev. *„Když zemře maminka,“* řekl, *„zhasne slunce.“* Po spuštění rakve do hrobu se dalo do deště, jako by samo nebe nad ní zaplakalo.

Ano, zhaslo slunce. Léta uplynula a já – a jistě nikdo z nás tří – jsem nikdy na maminku nezapomněl. A nevycházím z údivu nad jejím životem, nad její nesmírnou láskou, nad její trpělivostí, nad jejím dílem. Byla to světice. Osud ji těžce postihoval a zkoušel, ale ona měla vždycky pro všechny úsměv, laskavé slovo a každému se snažila vyhovět. Ona uměla z každého dne udělat svátek a každému svátku dát sváteční náladu. Ona byla středem rodiny, ona dělala z domova opravdu domov. Nikdy nikomu neublížila, raději sama trpěla. Pracovala pro nás a modlila se za nás. Její život byl čistý jako studánka. Nikdy nezapomenu na její laskavé oči, na její upřímný pohled. Přímo z ní sálala dobrota a láska. Každou svou chvílí a celým životem naplnila příkaz, který německý básník vtělil do veršů:

Ueb immer Treu und Redlichkeit
bis in dein stilles Grab
und weiche keinen Finger breit
vom Gottes Wege ab... (19)

XXVII

Pokud jsem byl v továrně, nepsal jsem nic, co by se dalo publikovat. Rozhodný obrat nastává kolem roku 1960, vlastně asi tak 1957. Začalo to tím, že mi Dr. Vojtěch Zamarovský svěřil překlad knížečky *»Marcus Portius Cato: De agricultura«*, na který už měl smlouvu. Tak jsem se po létech dostal zase aspoň trochu k práci, která mě zajímala.

Dr. Zamarovského jsem znal už z předsednictva vlády. Byl tam šéfem slovenského oddělení. Když jsem odcházel do dolů, byl ještě ve flóru. Kromě svého úřadu zastával ještě funkci docenta národního hospodářství na univerzitě v Bratislavě a připravoval do tisku učebnici této vědy o tisíci stranách. Když však se chystaly první stranické prověrky, ztratila jedna ze zaměstnankyň úřadu nervy a požádala ministra Ing. Púčíka o pomoc: byla sekretářkou v Hlinkových gardách. Ministr pomoc přislíbil, jen se zeptal, kdo o tom ještě ví. Jmenovala Dr. Vojtěcha, s kterým měla známost, a Dr. Zamarovského, který byl v Hlinkových gardách [(20)] důstojníkem. Tak přišel Zamarovský o místo na ministerstvu, na univerzitě a jeho už vysázená kniha byla rozmetána. Až sem pouze ovšem *»relata refero«*.[(21)] Faktem je, že jsem se s ním roku 1952 setkal v Choceradech jako s nezaměstnaným, který by bral cokoli. Brzy na to však dostal místo plánovače v Odeonu, a když i tam se měl omezit počet zaměstnanců, přihlásil se sám s podmínkou, že mu bude zadán nějaký překlad. Tak se mu vlastně otevřela cesta, kterou netušil. Dnes má za sebou řadu knih – překladů i původních – některých velmi úspěšných.

Tehdy uzrálo ve mně přesvědčení, že se spíše hodím na překladatele než na spisovatele. Toto přesvědčení se ještě utvrdilo, když jsem brzy nato byl pověřen nakladatelstvím Svoboda překladem partyzánsko-politického románu Davida Laiola *»Ročník 1921«*.

Kolem roku 1960 došlo ještě k další události, která měla rozhodující vliv na mou další činnost. Zavolal mě Dr. Alfons Welter, překladatel z maďarštiny, který pracoval na Akademii věd – připravoval maďarsko-český slovník: jestli chci prý překládat z němčiny. Když jsem se k němu dostavil, představil mi bývalého rumunského generálního konzula v Praze Iona Săcăreana. Săcăreanu byl v důchodu, žil trvale tady, měl Češku a při svých jedenasedmdesáti létech ještě pracoval. Mimoto si chtěl přivydělávat překlady, ale třebaže mluvil dokonale česky, jeho písemný projev byl dosti slabý. Hledal tedy Čecha, který by jeho texty uhlazoval a byl natolik poctivý, aby se s ním dělil o jméno i o peníze. Se svým dosavadním spolupracovníkem Dr. Makariusem měl totiž v obojím směru špatné zkušenosti.

Z jeho popudu jsem přeložil z němčiny do češtiny hru rumunského spisovatele Victora Eftimia *»Muž, který viděl smrt«* – a pak jsme společně tento překlad upravovali podle originálního textu. Už jsme měli hotova dvě jednání. K dokončení třetího pozval mě Săcăreanu jednou v sobotu na jedenáct hodin k sobě do kanceláře – ale deset minut před mým příchodem náhle odložil pero, opřel se o opěradlo židle, na které seděl – a zemřel.

Nezbývalo mi než překlad dokončit sám. A když jsem si po večerech srovnával rumunský a německý text, zdálo se mi, že bych do rumunštiny dost dobře a rychle vnikl. Koupil jsem si tedy učebnici a pustil se do studia. Převážně v tramvaji – při hodinové jízdě do práce a z práce. Tato okolnost byla mi podnětem, že jsem se spřátelil s Dr. Titem Popeskem z Kluže, který tenkrát v Ústavu pro choroby oběhu krevního prakticíroval. A brzy už jsem začal z rumunštiny překládat samostatně a uveřejnil jsem několik článků.

Přeložená hra měla úspěch: začali ji hrát v Opavě. A pár let později si ji zvolili za zájezdovou hru národní umělci Pešek a Marvan a sehráli ji snad v každém městě české oblasti státu.

A do třetice nabídl jsem – rovněž z popudu Dr. Weltera – svou spolupráci Dr. Josefu Benešovi,[22] kanovníku a později proboštovi na Vyšehradě, který byl šéfredaktorem listu »Duchovní pastýř« a dále »Cyrilo-Metodějského kalendáře«. Šel jsem za ním, že mám určité anekdoty o svatých, papežích a jiných duchovních osobách, a že bych je chtěl publikovat v jeho tisku. Beneš – v porovnání s jinými redaktory – se ukázal neobyčejně ochotný a pohotový. Okamžitě odpověděl, že ano, že se pro to zřídí rubrika *»Neznámé o známých«*. To ovšem samo o sobě nebylo nic světoborného, ale otevíralo mi to další cesty. Beneš chtěl jet na koncil do Říma – stal jsem se tedy jeho učitelem italštiny. Potřeboval napsat článek pro »Katolické noviny« a já jsem ho napsal. Z koncilu přinesl knihu *»11 peccato«* – a vznikla série více jak šedesáti článků o hříchu.

Pak následovala série reportáží z jeho cesty na katolický kongres v Indii. Společná cesta do Rumunska byla podnětem k sérii článků nadepsané *»Pod sluncem Dáků«*. Pak jsem psal až do roku 1968 kurzívky do Lidové demokracie pod značkou Jb, napsal jsem polovinu knížky *»Kaine, kde je tvůj bratr?«* a další.

Jestli snad jsem během této činnosti měl v hloubi duše námitky, že já píši a on to vydává pod svým jménem, musím dnes svůj názor na to – a taky názor všech jiných – uvést na správnou míru. Beneš mi vždy dával námět nebo náplň připravovaného článku, leckdy určoval i jeho obsah, obstarával materiál atd. – a měl tedy plné právo k tomu, co dělal, zvlášť když ani nic jiného nebylo mezi námi ujednáno. Taky si vždy dával číst články, které jsme spolu psali, a já

podle jeho připomínek upravoval konečné znění. Autorské právo mu dává plně za pravdu a já se aspoň teď omlouvám, že jsem to někdy posuzoval jinak.

Velmi brzy jsme se s Benešem spřátelili – a já nemohu na spolupráci s ním vzpomínat než v tom nejlepším. U něho jsem v těžkých dobách svého života nacházel oporu a klid, on mi pomohl získat na honorářích dosti peněz, u něho jsem nabyl i určitou jistotu pro svou tvorbu, protože cokoli jsem napsal, bylo otištěno a líbilo se. Nehledě k tomu, že jsem stále musel studovat teologické prameny; velice mě to zajímalo a Beneš sám někdy upozorňoval, že mám teologické nadání a že je škoda, že nejsem knězem.

Jeden čas byla práce pro Beneše hlavní mou náplní. Mimo to jsem překládal teď už jen z rumunštiny. Chtěl jsem si ten jazyk co nejvíce osvojit, a tak jsem po tři léta kromě novin nečetl než rumunsky.

Rumunská literatura je samozřejmě nepoměrně chudší a méně zajímavá než francouzská, italská nebo německá, ale mohl jsem si do Rumunska kdykoli dojet pro nové prameny, navázat styk s rumunskými autory, nebyly tu devizové problémy – a mohl jsem počítat i s pomocí kulturního přidělence rumunského velvyslanectví.

Ovšem i tady byla má překladatelská cesta zprvu velmi bezradná a zmatená. Než jsem se trochu orientoval, než jsem pochopil, co se od dobré hry – neboť jsem zprvu překládal hlavně hry – žádá, než jsem poznal, že co zajímá mě, nemusí ještě zajímat nikoho jiného atd.

Po Săcăreanově smrti navázal jsem s Eftimiem písemný styk. Poslal mi další hry, které se zdaleka nevyrovnaly *»Muži, který viděl smrt«*. Z nedostatku jiného materiálu jsem je překládal, ale bez úspěchu. Úspěch jsem měl jedině s drobnou pohádkou *»Kam vede lakomství«*, kterou vydalo v edici »Korálky« Nakladatelství dětské knihy.

Abych se zdokonalil v rumunštině a nabyl trochu přehled o literatuře, začal jsem jezdit každý rok na pár dní do Rumunska. Asi třikrát nebo čtyřikrát jsem byl při té příležitosti u Victora Eftimia. Měl na rumunské poměry přepychový byt u parku Cimigiu. Před domem, kde bydlel, stála jeho bysta s hlavou ověnčenou vavřínem. Nevím, co je na tom pravdy, ale slyšel jsem tam i tvrzení, že je nejstarší a největší rumunský spisovatel, což brali mnozí Rumuni *»cum grano salis«*.[23]

Blížil se tenkrát osmdesátce – ale přijal mě v jakési podivné tóze a po jeho boku seděla z každé strany jedna hezoučká asi sedmnáctiletá dívka. Když jsem vešel, básník vstal, podal mi ruku a řekl: *„Snad vás překvapí to mládí kolem mne – ale věřte zkušenému: jedno takové děvče je lepší než sto starých akademiků.“* Sám byl totiž už dávno členem rumunské akademie.

Jeho byt byl plný knih, obrazů – obrázky měl i venku mimo byt na stěnách schodiště. Při pozdějších návštěvách tam děvčat přibylo. Začínající básníci

chodili Mistrovi číst svoje verše. Protože asi znali jeho slabosti, vzali si s sebou svá děvčata. Mistr si lehl na divan, vzal děvče za ruku a básník recitoval. Mistr se obvykle probudil, až když básník klesl hlasem.

Taky při mé poslední návštěvě u něho v roce 1968 měl tam básník spoustu děvčat. Všechna oslovoval »miláčku«, všem tykal a všechna tykala jemu. Vykládal mi – a dost často to opakoval – že napsal víc her než Shakespeare, víc veršů než Dante a víc aforismů než nevím už kdo – a přece není ani Shakespeare, ani Dante, ani ten třetí. Pak požádal jedno děvče, aby vyhledalo nějakou knížku, kterou mi hodlá věnovat. Když tam chtěl vepsat věnování, vzal zase děvče za ruku, položil si ji na srdce, psal – a při obojím usnul.

Třebaže stále ještě psal a publikoval, byla doba jeho slávy už dávno za ním. Byl v podstatě jednou z postav mladé literární generace, která nastupovala kolem roku 1910, a překvapil svými verši a několika svými hrami. Později udivoval hlavně rozsáhlostí své tvorby.

Ale tenkrát – roku 1968 – jsem měl už za sebou řadu překladů divadelních her, z nichž *»Já nejsem Eiffelovka«* se hrála tehdy v Plzni, Budějovicích a Brně, i článků, znal jsem spoustu Rumunů v Rumunsku i v Praze, takže jsem vlastně dávné a tápavé začátky měl už za sebou.

XXVIII

Taky roku 1969 jsem jel do Rumunska. Navštívili jsme spolu s manželkou nejdříve Kluž, protože manželé Popeskovi se rozhodli trávit dovolenou s námi. Jeli jsme jejich autem do Bistriţu, Vatra Dornei, do Suceavy. Delší dobu jsme pobyli u doktorova otce v Calineşti u Botoşan, navštívili jsme rodiště Emineskovo, bojdeuku Creangovu, dům Iorgův a posléze známé moldavské kláštery. Jeden den jsme byli v Konstance a pak jsme jeli do Bukurešti. Popeskovi odjeli někam k příbuzným a bylo dohodnuto, že se v úterý 23. září pro nás vrátí.

Bydleli jsme tenkrát u pana Nedelska, našeho nejlepšího a nejvytrvalejšího rumunského přítele. Určený den odjezdu byl i výročím naší svatby. Oslava však i odjezd dopadly zcela jinak, než jsem si představoval. Už několik dní mě pronikavě bolela hlava v zátylku. Toho rána jsem vstal a všechno se se mnou houpalo. V domnění, že je to z horka, lehl jsem si na balkóně na beton, na podlahu a zase na postel. Najednou mi přišlo nějak divně a řekl jsem manželce: *„Pojď ke mně, prosím tě, já snad umírám!“* Dala se do pláče a mně jí přišlo náhle strašně líto. Přemýšlel jsem, co si se mnou počne, jestli tu umřu, kde sežene peníze, jak to bude mít s penzí po mně. Ale byla to jen chvilka. Zavřel jsem oči a pozbyl vědomí.

Nabyl jsem ho až v nemocnici. Nevím, po kolika dnech, snad po čtyřech. Pokoj, ve kterém jsem ležel, jako by neměl hranice. Všechno kolem mi připadalo velmi čisté, i moje duše se mi zdála jakási očištěná. Manželka byla se mnou v nemocnici, takže jsem měl postaráno o nejlepší sestru. Její dny a noci byly pravděpodobně daleko horší než moje. Já o ničem nevěděl, ale ona byla v cizím prostředí, bez znalosti řeči, skoro bez prostředků, s břemenem člověka, který pokud se probral, hovořil z cesty. Jak mi pak říkali Rumuni, seděla stále u postele, nezamhouřila oka a jen plakala. Rumunští pacienti si na ni ukazovali: *„Ceha, Ceha!“* Platila jim za vzor obětavosti a věrnosti. Když byla skoro u konce svých sil, přijela do Bukurešti schválně její sestra Ing. Marie Smrčková a na chvíli ji zastoupila.

Rumuni – lékaři, sestry i ostatní přátelé – se o mne vzorně starali a často mě navštěvovali. Jednou jsem se na okamžik probral ze svých mrákot a vedle mne seděl akademik Victor Eftimiu. Vypadal poměrně dobře, ale naříkal si na nohy. Když odcházel, vstal – a už přiběhla jeho přítelkyně, šestadvacetiletá paní Toni a zezadu ho tlačila, aby mohl postrčit nohy. To však nevadilo, aby se s ní ještě dva roky na to nevydal do Itálie.

Dostával jsem desítky injekcí – a pomaloučku se můj zdravotní stav lepšil. Když však jsem jednou opustil pokoj, už jsem netrefil zpátky. Ani jsem si neuvědomoval, že jsem ztratil paměť a že nevidím na levé oko. Své potíže

jsem vysvětloval nejnemožnějšími historkami, kterým jsem skálopevně věřil a jejichž nikdy neexistující průběh jsem viděl jasně před očima.

Konečně lékaři usoudili, že bych už mohl jet domů, a manželka musela svést úplnou bitvu s rumunskou cestovní kanceláří, aby dostala místo v lůžkovém voze. Dosáhla toho až na osobní zásah našeho velvyslance u ředitele cestovní kanceláře. V Maďarsku se lůžkový vůz rozbil a byl místo něho přistaven jiný, menší, a tak musela svádět manželka další bitvu, abych nepřišel o lůžko.

A další bitva ji čekala doma, když jí obvodní lékařka nechtěla napsat poukaz do Vinohradské nemocnice. Nakonec však to všechno vybojovala a tak jsem absolvoval ještě čtyři neděle tam. Na vánoční svátky však už jsem byl s manželkou u jejích rodičů.

Časné jaro jsem prožil v Mariánských Lázních, které mi dělaly velice dobře. Vůbec jsem si uvědomoval, že líp než všechny medikamenty mi dělají dlouhé pomalé procházky spojené s hlubokým dýcháním, a tak jsem co nejvíce využíval možností, které mi lázeňské okolí poskytovalo. Vrátil jsem se domů v přesvědčení, že už jsem zdráv, ale v červenci jsem znovu ležel sedmnáct dní v nemocnici pro suspektní infarkt. Podezření se však nepotvrdilo.

Po roce jsem byl penzionován. Byl jsem tomu rád. Zajímavé je, že jsem ztratil orientaci, že jsem trpěl utkvělými představami, že jsem nedokázal logicky myslet, ani si nic spočítat, ale už jsem znovu přemýšlel a dokonce hned v nemocnici jsem si leccos připravoval.

Po Mariánských Lázních jsem byl v lázních ještě pětkrát: třikrát v Poděbradech, jednou v Jeseníku a naposled ve Františkových Lázních. Každé znamenaly veliký skok kupředu, i když z nejhorších následků jsem se dostal až asi po osmi létech. Do té doby jsem stále trpěl sklony k depresím, podrážděností a nedostatkem úsudku. Leckdy jsem míval různé mánie a utkvělé představy. Taky jsem měl – vlastně až do roku 1980 – značné tělesné potíže.

XXIX

MUDr. Libuše Kolářová, která mě v nemocnici ošetřovala, mi už tam doporučovala číst, abych si trochu cvičil paměť. Potíže s pamětí mám ještě stále, ale v podstatě to lehce nahradím notesem. Ale už tam, v nemocnici, jsem připravil pár rumunských pohádek, které vyšly v Lidovém nakladatelství pod názvem *»Ovčák a beránek«*. Knižní novinky je oznámily jako knížku napsanou »krásným jazykem«.

Pak následovaly romány z rumunštiny, němčiny, italštiny a francouzštiny. Překládal jsem leckdy ještě v ne zcela dobrém stavu, a tak jsem třeba nepochopil – jen tak pro příklad – souvislost dvacáté stránky se stopadesátou. Zatím si toho však nikdo nevšiml. Projevuje se to zejména v románě Rebreanu *»Výbuch hněvu«,* vydaném v nakladatelství Svoboda. Naštěstí jsem měl možnost uvést tyto omyly na správnou míru reedicí, kterou chystá Odeon – vlastně chystal na rok 1980, ale nějak se opožďuje.

Po založení Sdružení českých překladatelů byl jsem přijat mezi prvními do této organizace. Jsem pravidelně zván na všechny kulturní akce podnikané rumunským velvyslanectvím nebo ve spolupráci s ním, dvakrát jsem byl pozván do Bukurešti na sjezd překladatelů z rumunštiny z celého světa.

Jestliže při této příležitosti mohu říct, že jsem na některou ze svých prací hrdý, tedy je to překlad Panaita Istratiho *»Bodláčí bărăganské«*.

XXX

Svého času nám profesor Farka s nadšením citovával verše Jaroslava Vrchlického:

Ne v odříkání, v zasežení smělém
v to kolo záhad, jež se točí kol,
zřím úděl žití, být si spasitelem,
sám vykouzlit si květ na uschlý stvol...

Snad jsem s tím tehdy souhlasil. Ale dívám-li se dnes na svůj život z výše svých více jak pětašedesáti let, nacházím daleko více moudrosti ve výroku Lucia Annaea Seneky

Volentem fata ducunt, nolentem trahunt

Osud vždy dotáhne člověka, kde ho chce mít, a je pošetilé mu příliš vzdorovat. Ostatně jsem zpozoroval, že je určitá Moudrost, která nás vede, a že je velmi chybné se jí protivit. Vždy kdekoli jsem se nechal vést cestami Moudrosti, to bylo dobře. Chybil jsem vždy, kdy jsem příliš prosazoval své cesty, své úmysly.

Omnes eodem cogimur – a cesta, která je přede mnou, už je vlastně nevelká. Třebaže jsem zažil mnohé perné chvíle, třebaže jsem mnoha svých mladých cílů nedosáhl, byl můj život poměrně šťastný, a snad bylo i dobře, že jsem nedosáhl víc. Mám hezký domov, mám hodnou a trpělivou manželku, mám se rád se svými bratry a jejich rodinami a jsem rád ve své rodné zemi.

A protože se náš život a naše poměry, zážitky i vztahy do jisté míry promítají i do života dalších generací, chci tu aspoň jmenovitě uvést své nejbližší příbuzné další generace.

Patří k nim děti mého bratra *Josefa*:

Josef Paťha s manželkou *Ing. Evou*, rozenou *Ryšavou* z Mnichovic a dětmi *Josefem* a *Danou*;
Marie Vosátková s manželem *Josefem Vosátkou* z Vlašimě a dětmi *Petrem*, *Josefem* a *Janem*.

Děti mého bratra *Františka*:

Josef Paťha s manželkou *Miladou,* rozenou *Fantyšovou* a dětmi *Ivou* a *Pavlem*;
Ing. Zdeňka Krejčiříková s manželem *Ing. Milanem Krejčiříkem* a dětmi *Janem* a *Martinem*;

Ludmila Zemanová s manželem *MUDr. Janem Zemanem* a synem *Jaroslavem*;
Jaroslav Paťha;
Hana Horálková s manželem *Karlem Horálkem* a syny *Jiřím* a *Karlem*.
Moje manželka *Anna,* rozená *Schořálková* z Neprobylic u Třebíze má jedinou sestru *Ing. Marii Smrčkovou,* provdanou za *Ing. Lubomíra Smrčku*. Jejich dcera *Ing. Marie Rennerová* se provdala za *Ing. Josefa Rennera* z Kvílic a mají dvě děti: *Mariku* a *Luboše*.

Během svého života dělal jsem si zápisky o událostech a věcech, které mě zvlášť zajímaly. Ty jsem shrnul do druhé části knihy. Jde o události, které se skutečně staly, ale kterým jsem se snažil dát povídkovou formu. Pro účely těchto vzpomínek jsem je určitým způsobem upravil, nicméně jejich jádro zůstává pravdivé.

Valete!

V Praze dne 18. července 1981

Doprostřed polí střízlivých
jsem vyjel plný romantiky.
Obry a draky zřel jsem v nich
i princezny s rudými rtíky.

I bojoval jsem. Chmury ty
jsem rozrážel, bil se vždy znova.
Únavou sám pak ubitý
jsem neodpočal. Dál jsem jel
na Rosinantu, jenž se chví,
a rytířské si písně pěl,

já, Don Quijote, rytíř poslední.

Část druhá

Pýthijská věštba

Žil před dvěma tisíci léty jakýsi Muna, který dal příliš na proroctví astrologa. A protože ten mu věštil, že vezme brzký konec, začal intenzívně užívat světa. *„Sotva uplynul rok a dvakrát milion prasknul,“* líčí to Martialis [(24)] v překladu Stiebitzově. A dovozuje: *„Není to právě, co řek´ – vzít brzký konec? No, ne?“*

Podobně chtěl po návratu z vojny odhalit svůj osud i můj bratranec Milouš Paťha. Měl k tomu ostatně důvod: našel si nějakou slečnu. A teta Krčilová, u které se vyučil lakýrníkem a dělal i tovaryše, jakožto spiritistka mínila, že se nikdo nemá vydávat na cestu životem jako slepec. A dokonce mu vyjednala přijetí u nějaké věštkyně.

Protože u lidí kolem dvaadvaceti let je citová situace přibližně stejná, mohla jít věštkyně najisto:

„Příteli, vy máte nějakou lásku!“

Milouš přisvědčil, uchvácen tou jasnozřivostí, a stařena – vzhledem k tomu, že v tom věku bývají všechny naše lásky až za hrob – pokračovala:

„Je to veliká láska, příteli. Máte tu slečnu ze srdce rád a ona – ona vás má taky ráda.“

A pak k tomu přimíchala pár faktů, s kterými se v životě setkáváme všichni:

„Dostanete nějaký dopis, který vás potěší – vydáte se někam na cestu... Ale pozor! Vidím tu nějakou faleš... Slečna není odsud, viďte?“

Probodnut pichlavýma očima, Milouš opět přikývl. Natolik baba znala život, aby věděla, že mladí lidé, kteří chtějí vědět, *»quae mihi, quae tibi fata di dederunt«,* chodívají většinou spolu. Přijde-li mladík sám, slečna není odtud.

„Vy se chcete ženit, viďte?“ – Kdo by si v tom věku nechtěl vzít milovanou osobu?

Milouš tedy potřetí přikývl a dodal přiškrceným hlasem:

„Je to vážná známost, prosím... Jdu se poradit...“

Věštkyně mu dala sejmout karty, složila je na několik hromádek, ubírala, přidávala, kroutila hlavou.

„Hm,“ mínila. *„Podle karet byste si ji vzít neměl... Nu uvidíme. Ukažte mi ruku, miláčku. Ne pravou, levou!“*

Podal jí ruku a ona si přitáhla jeho dlaň až k očím, jako by ji očichávala.

„Ano, ano,“ řekla po chvíli. *„Oženíte se... Ale, jak povídám, je v tom nějaká faleš... Jde vám do domu něco nepříznivého... Jestli budete v manželství dělat dobrotu – a to vy, jak na vás koukám, budete – budete to mít dost špatné... Ale jestli nebudete dělat dobrotu, budete to mít ještě horší...“*

Milouš poděkoval, zaplatil a zcela zpitomělý opustil čarodějnickou místnost.

Teta, která ho měla skoro jako syna, se velice rozčílila.

„Kdo by to do ní řekl? Samý úsměv, samé Miloušku sem, Miloušku tam...“, láteřila na adresu Miloušovy nevěsty. *„Staví se, že by pro tebe do vody skočila..., a zatím takhle...“*

A usoudila, že bude nejlepší, když se s ní Milouš rozejde. A Milouš, přestože byl dobrák od kosti, dal při první příležitosti dívce vale, přesvědčen, že se vyhnul velkému neštěstí.

Brzy nato se usadil v Ronově a osamostatnil se. Hodně se tam stavělo, a tak měl plné ruce práce. Domácnost i živnost vyžadovaly hospodyni. A tak si vzal první děvče na vdávání, které v nejbližším okolí poznal – dceru místního kostelníka. Věštit si tentokrát nedal, na to neměl čas, ale sňatek uzavřel v den a hodinu, které Spiritistický věstník označuje za příznivé... A radostně vyjel na rozbouřené moře života.

Byl ženatý asi rok a už nahlas přiznával, že to v jeho manželství neklape. Mladá paní brzy vystrčila rohy.

Miloušovi se nahrnula práce, ráno brzy odjížděl, večer pozdě přijížděl. Pokud byl svobodný, udělal si aspoň snídani a připravil svačinu – teď se neodvažoval libě dřímající manželku rušit. Odbýval se tedy přes den, jak mohl, ale když se večer vracel domů, unaven a vychladlý, nacházel plotnu prázdnou a nikde nic.

Když se jednou nesměle zmínil, že by paní mohla uvařit aspoň pořádnou večeři, pouze vybafla:

„To zrovna! Ještě o pupek se ti budu starat, lenochu!“

Často přicházela večer pozdě a její hrdlo i slova čpěly alkoholem. Vařívala si černou kávu – a rozsataněná víc než obvykle – ho častovala výčitkami a nadávkami.

V hospodě, kam se Milouš uchýlil na stravu, mu jednou s gulášem naservírovali i to, že mu žena nasazuje parohy. A Milouš jen sklonil hlavu nad nedopitým pivem a dlouho a marně přemýšlel.

Pak se jednou sousedé kolem něho sesedli a napomínali ho:

„Nebuďte baba, člověče. Měl byste jí jednou pořádně vyprášit kožich. Některá ženská to dokonce potřebuje... Vy jen mlčíte nebo fňukáte, a tak si dovoluje. Buďte přece chlap!“

Časem ho přesvědčili, že je nutno jednat energicky. Jednou, když přišel z práce trochu dříve, vrazili do něho pár štamprdlat na kuráž:

„Tak, Milouši... Nebojte se! Vezměte řemen a jestli cekne – řežte hlava nehlava. Musíte si přece zjednat autoritu.“

Milouš se dopotácel domů jako náměsíčník. Už na dvoře si odepjal řemen a výhružně ho potěžkával v ruce. Žena byla výjimečně doma. Ležela na kanapi a sotva otevřel, dala se do křiku:

„Je to dost, že už jdeš, blboune! Lidi ho tu hledají a on někde chlastá.“ A začala soptit nejrůznější výrazy bez nejmenšího výběru.

Miloušovi se zatmělo v očích. Přiskočil k ní, zdvihl řemen a začal ji bít... A když ji po deseti minutách nechal, byl samá modřina, samý škrábanec a z nosu mu crčela krev. Žena si klidně lehla na kanape a soptila:

„Já ti dám, pacholku, vztáhnout ruku na slabou ženskou!“

Ten den jí přinesl veliký poznatek: nic se nestane, když manželovi občas nějakou vrazí. A tak Miloušovi nastaly opravdu – podle slov věštky – horší časy, než když dělal dobrotu...

* * *

Toto vyprávění je ovšem pravdivé jen v kostře. Události se známostí, s tetinou radou, s návštěvou věštkyně, se svatbou a s pokusem zjednat si autoritu jsou pravdivé. Pouze dialogy a další podružné okolnosti jsou vymyšleny. A tak je tomu u všech příběhů v této části.

Dialogy a vylíčení okolností jsou pravdivé jen tam, kde jsem byl přímým svědkem. Osudy svého bratrance Milouše jsem však od začátku do konce jen slyšel.

Hrdina od Benešova

Když jsem byl v tercii, přijali Poláčkovi na byt – částečně i z mého podnětu – sekundána Rudolfa Bejkovského z Načeradce, který nebyl spokojen s dosavadním bydlením u Houdků. Rudolf měl dva sourozence, sestru Marii, která myslím byla zaměstnána v Praze, a bratra Benjamina, který se učil u firmy Alfred Taussig a spol. v Benešově.

Celkem jsme se s Rudolfem dobře snášeli. Dosud vidím tu jeho malou pokroucenou postavu v dlouhé noční košili a se strakatou čepicí na hlavě, jak u staré skříně v našem skrovném pokojíku s tváří obrácenou někam, kde tušil východ, zpěvavě odříkává: *„Boruch a tu Adonoj hanvauroch, boruch es Adonoj hanvauroch...“* A v kapse nosil Rudolf pokladničku ze zeleného papundeklu, do níž pilně od každého souvěrce vybíral příspěvky na sionistické hnutí...

S Poláčkovými měl Rudolf neustálé diference – ti přes rasové a náboženské svazky, které je k němu poutaly, měli zřejmě raději mě. Nejvíc jej postihl jejich hněv, že se rozchechtal na celé kolo, když pan Poláček, vyzývaný manželkou a syny, aby taky jednou šel do kina, prohlásil: *„Tak já se na to oblíknu – ale pěkně!“*

Absolvoval jsem tedy s Rudolfem tercii, přišly prázdniny a po nich nový školní rok. Přijeli jsme oba do Benešova hned ráno, a protože jsem se odpoledne trochu nudil, vyzval jsem Rudolfa, aby se mnou šel na procházku. A vyrazili jsme směrem na Racek.

Už jsme minuli zelený obdélník slavného benešovského tržiště, červenou budovu nemocnice a přišli na kostrbatou okresku vroubenou švestkami. Úzká silnice protínala rozsáhlé lány cukrovky, patřící panu Štaindlerovi. A tak pomalu kráčíme a družně se bavíme. Najednou slyším, že vlevo pod škarpou něco mlaská. Strčil jsem do Rudolfa, aby byl zticha, a pomalu jsem se plížil k poli. A hle – hned v druhé brázdě stál krásný vypasený křeček, předními nohama se opíral o vyvrácenou řepu, okusoval ji a mlaskal, jako by to ani nebylo neslušné. Tlumeně jsem zavolal:

„Rudolfe, pojď sem, tady je křeček!“

Situace zvířete byla podle mého úsudku beznadějná. Kdybychom na něho šli každý z jedné strany a donutili ho k útěku nahoru proti příkopu, byli bychom ho snadno chytili nebo utloukli. Už jsem viděl, jakou radost uděláme panu Poláčkovi, až mu zadarmo přivlečeme tuto vzácnou kožku...

Ale Rudolf reagoval zcela jinak, než jsem předpokládal. Zbledl, jako by mu šlo o krk, chytil se oběma rukama švestky na pokraji škarpy a začal zoufale vykřikovat:

„Pomóóóc! Křeček! Pomóóóc!“

Pak však si všiml, že opodál Štaindlerovi lidé zřizují jakýsi krecht, rozběhl se k nim a křičel: *„Pomóóóc! Pomóóóc! Pojďte na křečka.“*

Křeček mezitím ovšem zmizel v díře a dělníci se Rudolfovi vysmáli.

„Ty jsi nějaký hrdina, když se bojíš křečka!“

„Co kdyby ho sežral?“ mínil ironicky druhý.

A pan Poláček, když jsme mu večer tu příhodu vypravovali, jen mávl pohrdlivě rukou: *„Copak Rudolf!“* – Podle jeho mínění nebyl Rudolf žádný hrdina, a vždycky tvrdil, že z něho nebude ani voják, protože má »rozházené tělo«. Ale, jak uvidíme, špatně prorokoval.

Jestliže jsem měl s Rudolfem nějaké diference, tedy jen dvě: já sympatizoval se semitou Hannibalem, kdežto on s gojimem Scipionem, nehledě k tomu, že proti mně zuřivě bojoval za přijímání pod obojí způsobou.

Od kvinty, kdy jsem se odstěhoval do Jírovic, jsem se už vídával s Rudolfem méně. V mé septimě jsem se s ním setkával v tanečních, kde získal přízvisko »Lev osvoboditel«, protože se skutečně pohyboval tanečním sálem jako lev salónů a jakémusi výtečnému tanečníkovi převzal z kola některou svou spolužačku – on, který neměl hudební sluch a všelijak se motal – se slovy:

„Přišel jsem tě osvobodit!“

Po maturitě dal se Rudolf zapsat na práva a několikrát jsme se potkali ve vlaku. Probíhala právě občanská válka ve Španělsku a Rudolf nosil na klopě červenou vlajčičku s nápisem: »Eviva Espagna roja!«.

Jakmile složil první státnici, vstoupil do praktického života – přijal místo v advokátní kanceláři jakéhosi svého strýce v Žatci.

Měl tedy státnici, měl místo i peníze – ale klidu nenacházel. S pocitem děsu četl o protižidovských opatřeních v Německu, pak v okupovaném Rakousku – a s obavami sledoval stále drzejší vystupování Sudetčíků a stále zuřivější hulákání Adolfa Hitlera.

Když Němci obsadili Žatec, utekl Rudolf do Prahy. Když Hitler přišel do Prahy, utekl do Krakova. Když zakrátko vstoupila německá armáda do Krakova, Rudolf, který pomalu nabýval přesvědčení, že Hitler vede válku jen kvůli němu, se uchýlil do Lvova, kde si trochu oddechl. Ale roku 1941 Hitler vyrazil proti Lvovu. Rudolf prchá do Kyjeva. Hitler do Kyjeva – Rudolf do Rostova. Hitler do Rostova – Rudolf do Voroněže. Hitler do Voroněže – Rudolf do Stalingradu. Hitler do Stalingradu a Rudolf někam do kirgizských stepí, připraven odsunout se – bude-li Hitler příliš vytrvalý – třeba do Vladivostoku.

Ale Hitler vytrvalosti neměl. Pomalu, s pravou strategickou rozvahou následoval Rudolf ustupující nacisty. Byl ovšem nucen také vstoupit do armády, ale dělal pomocníka vojenského prokurátora a později osvěťáka. V hodnosti staršího lajtnanta dorazil v květnu 1945 v osobním voze do Benešova.

Během celé války jsem o něm ovšem neslyšel – a tak jistě každý pochopí mé překvapení, když jsem na podzim roku 1945 spatřil kdesi ve Vršovicích plakát, hlásající, že u příležitosti oslav Velké říjnové revoluce promluví major Dr. Rudolf Bejkovský, hrdina od Sokolova a Buzuluku. Při všem tempu, s kterým utíkal Hitlerovi, stačil si ještě udělat za Uralem doktorát. Zavolal jsem mu a sešli jsme se. Oslovil mě po tolika létech poněkud originálně:

„Člověče!“ volal na mě už zdaleka. *„Ze mne se stal úplný tlučhuba!“*

A do hrstě vzpomínek hodil i pár chlubivých slov: má tolik a tolik medailí, podléhají mu – po kádrové stránce – dva generálové a patnáct plukovníků, dávno už zahodil kasičky a tóru a je ateista...

Jeho hrdinství od Benešova jsem mu nepřipomněl...

Pak už jsem se s ním nikdy nesetkal. Ale jednou – asi roku 1962 – jsem v čekárně u zubního lékaře četl jakýsi časopis, kde Rudolf vzpomínal na své hrdinské činy. Psal, jak prchal přes Ukrajinu. Pěšky a unavený. Za ním v patách se valila německá vojska. A tu přišel k nějakému nádraží, před kterým se kupila spousta lidí, hlavně nádražních zaměstnanců. Nad skupinou vlál rudý prapor. Rudolf přišel blíž: lidé tam podpisy stvrzovali, že živí své nádraží Hitlerovi nevydají. A Rudolf líčil, jak ho to potěšilo a posílilo. Hnědé záplavě, před kterou se třásl svět, se tu chtěla odhodlaně a bez bázně postavit hrstka nádražáků... Líčil to tak dojemně, že jsem čekal, že dodá: *„A tak jsem taky přistoupil, vzal pero a...“* Ale ne. Rudolf psal, jak utíkal dál. Doposud bez naděje, teď už s nadějí...

Pro úplnost dodávám, že s Rudolfem do Krakova uprchl i jeho bratr Benjamin. Sloužil v anglické armádě a vrátil se tedy jako odbojový pracovník. V létech 1951 a 1955 pracoval v rámci akce »77 500« se mnou v ČKD Sokolovo. Žádné historky z války nevěděl, žádné medaile neměl. Ale přece jen se něco na něm přes válku změnilo: nejmenoval se už Benjamin Bejkovský, nýbrž – Bedřich Bejkovský.

Tonda

Říkávali jsme mu Tonda,[25] ale teprve, když vyslovíme to jméno hodně pomalu a dunivým hlasem zvonu, dostaneme název, který ho podle mého zdání dokonale charakterizoval. TON–DA: právě tak mluvil, právě takový byl. Pomalý, hlučný.

Poprvé jsem ho takto poznal v primě. Profesor Jiroušek dlouho nešel a třída hlučela. Náhle se otevřely dveře a v nich se objevil Tonda. Na hlavě řídké plesnivé chlupy, bradku uprostřed rozčísnutou; lebeční část poměrně malou, zato obličej veliký, čelo mohutné; uprostřed kalných očí trůnil mohutný, vpravdě cyranovský nos, krk měl tenký jako stopka, límeček se zábradlím, hnědé sako. Dlouho se mlčky díval do třídy, která po chvíli zcela utichla. Pak řekl svým hlubokým dunivým hlasem, nechávaje mezi každou větou ohromné pauzy, jako by mu dávalo bůhvíco práce, než vymyslí další větu:

„Mám tu návštěvu... Povídali mi: »Mysleli jsme, že tu máte studenty... A vy tu nejspíš máte dobytek!«...“

Znovu se na nás dlouho díval, pak pohrozil ukazovákem – a zavřel dveře.

V tercii a kvartě měli jsme Tondu na matematiku. Doposud živě vidím, jak přišel na první hodinu. Nejdřív se dlouho a mlčky procházel mezi lavicemi, klátil dlouhýma kostnatýma rukama a hlava na tenkém krčku se mu pokyvovala stále hlouběji, jako by ji ten cyranovský nos táhl k zemi. Zahajoval tak ostatně každou hodinu.

Konečně se zastavil, položil komusi ruku na rameno a zaburácel:

„Co je to číslo?“

Otázka třídu úplně konsternovala. Žák vstal, přejel si rty jazykem a řekl:

„Číslo je ...“ A po chvíli zase: *„Číslo je...“*

„Nemusíte to říkat dvakrát!“ zahřměl Tonda. *„Stačí jednou!“*

Kazdova hlava – neboť vyvolaný se jmenoval Jaroslav Kazda – horečnatě vymýšlela a zase zavrhovala nejrůznější definice. Než však se odhodlal k další odpovědi, zahřmělo nad ním:

„Patnáctiletý kolohnát a neví, co je to číslo! S čím počítáte už od čtyř let, mezuláne?“

Jaroušek tiše připustil, že s čísly.

„Ano, s čísly,“ hřměl Tonda. *„S čísly! Zacházíte s něčím – a nikdy jste se nezamyslel, co to je?“*

Konečně Jaroušek, jak se mu zdálo, vykombinoval přijatelnou formuli:

„Číslo je číselné vyjádření...“

„Slone,“ zahulákal Tonda, který byl kromě matematika taky přírodopiscem, *„přece nemůžete vykládat určitý pojem týmž pojmem! To je, jako byste řekl: Lavice je lavicatá!“*

Nad lavicemi se zatřepala ruka Jaroslava Kotouče, který už jako repetent podobnou hodinu zažil. Ale Tonda nedbal.

„Číslo je číslovka, která...“, začal zase nejistě Kazda.

„Řeč jako bláto,“ mínil Tonda. *„S vaším mozkem bych na mou duši ani starej sejra nekoupil!“* Dlužno podotknout, že přirovnání k starému sejru patřilo mezi nejčastější a nejvzletnější Tondovy metafory.

Budovou se rozlehlo osvobozující zvonění, ale Tonda nedbal.

„Myslete, člověče! Neběhejte po světě s klapkami na očích. Jste student a ne kůň! Malé dítě, sotva začne žvatlat, už se ptá: »Tatínku, proč?... Maminko, proč?... Babičko, proč?...« Zatímco vy...“

A teprve teď ukázal na Kotouče, který nám celou věc objasnil:

„Číslo je pojem kolikosti...“

Kromě starého sejra měl Tonda ještě dvě metafory: obědy a plivátka. Algebru nám vyložil dvěma větami: *„Kromě čísel zvláštních, s kterými jste doposud počítali, máme ještě čísla obecná – označující například úsečky – s kterými ovšem zacházíme jako s čísly zvláštními.“*

Po tomto velmi logickém, ale terciánovi sotva přístupném výkladu dal nějaký příklad, a když žák plaval, hulákával: *„Kolik jsou dvě plivátka a čtyři obědy, slone?“*

Velmi lapidárně taky vysvětlil větu Pythagorovu. Ještě jako bych ho slyšel:

„Ve starověku žil filozof Pythagoras – týž, co řekl, že základem všeho je číslo – který zjistil, že mezi stranami pravoúhlého trojúhelníka je určitý vztah. Formuloval ho ve větě, jíž po něm říkáme Pythagorova. Není to žádný zázrak – Plato vhodnými otázkami na ni přivedl docela negramotného otroka... Ve středověku říkávali této větě oslí můstek... Kdo se přes něj nedostal, nepatřil na studie! Byl osel!“

Po tomto vyčerpávajícím výkladu spočinula jeho ruka na mém rameni: *„Jděte k tabuli a narýsujte si pravoúhlý trojúhelník!“*

Když jsem tak učinil, zahřměl na mne: „*Co je vám tam nápadného?“*

Zapolykal jsem naprázdno. Úloha negramotného athénského otroka mi jaksi neseděla. Nevím, jestli se Plato vyptával taky tak obratně, ale mně tam nebylo nápadné nic. Prostě trojúhelník. Tři strany s pravým úhlem v jednom rohu. A těžko uvěřit – vůbec už mi nebylo divné, že čtverec nad přeponou se rovná součtu čtverců nad oběma odvěsnami. Ale protože jsem něco říct musel, zabrebtal jsem: *„Je mi tam nápadný ten pravý úhel...“*

„Kdyby tam nebyl pravý úhel, nebude to pravoúhlý trojúhelník!“ zahulákal Tonda. *„Pravý úhel tam není zvláštností, ale samozřejmostí.“* A připojil ke svému konstatování jméno domácího zvířete vyzbrojeného rohy – samozřejmě ve vokativu.

Tabule byla zoufale černá a třída, chytrá stejně jako já, zatvrzele mlčela. A Tonda, jako by chtěl vykřesat nějakou myšlenku, vytrvale na mne upíral své kalné oči. Při tom tu a tam pronášel některé ze svých oblíbených pořekadel: *„Komu není shůry dáno, v apatyce nekoupí! Chytrému napověz, hloupého kopni!“* A podobně.

Pod tlakem jeho stálého naléhání rozhodl jsem se vytasit s holou, třebaže smutnou pravdou:

„Nic mi tam není nápadného, pane řediteli!“

Tonda pomalu vstal, vzal mě za límec a chtěl mě shodit se stupínku. Bohužel, ani v této jednoduché věci jsme se neshodli. Pořád jsem totiž ještě měl v ruce úlomek erární křídy, kterou jsem nehodlal zcizit. A tak jsem se tlačil právě opačným směrem, než mě Tonda strkal, abych ji položil do plechové misky pod tabulí. Tak jsme sebou chvíli cloumali sem a tam, až jsem usoudil, že moudřejší ustoupí, nechal jsem se shodit – ale pod stupínkem jsem se obrátil a donesl křídu do misky. Tondu to konsternovalo. Myslel, že jsem se vrátil na stupínek. Teprve když jsem se důstojně ubíral do lavice, trochu se vzpamatoval, vztyčil se za katedrou, vymrštil za mnou svůj ukazovák a zaburácel, až se to rozlehlo celou budovou: *„Osel!“*

Tonda byl silně nahluchlý a vyžadoval, abychom mluvili hodně hlasitě. Jen si houkněte – křičíval na nás. Jednou se zastavil u předposlední lavice a spatřil před žákem nepodepsaný sešit. *„Čí je to sešit?“* zahřímal.

Bohumil Marušák vstal: *„Můj.“*

„Čí? A celou větou, člověče! Čí je tento sešit?“

Bohouš zesílil hlas: *„Tento sešit je můj!“*

Ale Tonda stále nebyl spokojen: *„Čí?“*

„Tento sešit je můj!“ řval teď i Bohouš z plných plic.

Tonda si přiložil dlaň k uchu, aby naznačil, že neslyší.

Bohouš, kterému připadalo už hloupé vykřikovat stále stejnou větu, to obrátil: *„Můj je tento sešit!“*

Tonda poněkud poodstoupil. A protože byl přesvědčen, že nejlepší vysvětlivkou je nadsázka, začal klapat naprázdno ústy a gestikulovat si rukama před nosem. Naznačoval, že takto on vnímá žákův hlas.

„Můj je tento sešit!“

„Jen si houkněte, člověče,“ zaburácel znovu Tonda. *„Nejste kuřátko vylezlé ze skořápky, abyste pípal!“* Tu se pokusil napodobit kuřecí pípání.

„Můj je tento sešit,“ vykřikl Bohouš zoufale.

Tonda se zachmuřil. Viděl v tom asi nějakou schválnost. Nerudně řekl: *„Řeč jako bláto! Sedněte si!“*

Vytáhl notes a jednou jedinkrát, co Tondu pamatuji, si něco poznamenal. Jinak žádný notes neměl, známkoval podle oka.

Při svém vyjadřování si nebral servítky, ani když šlo o děvčata. Jednou – to myslím na stupínku marně hledal odpověď na jeho otázku Jan Zdeněk, přihlásila se Neterdová. Tonda dlouho tupě na ni zíral. A když Zdeněk stále mlčel, řekl:

„Tohle nevíte? A podívejte, i Neterdová, největší bulík ve třídě, se hlásí!“

Jiřina, která mimochodem patřila k nejlepším žákům, zle odměněna za svou snahu, položila hlavu na lavici a vzlykala.

Někdy měl Tonda prapodivné otázky. Jednou se mne uprostřed příkladu zeptal, jestli jsem někdy viděl počítací stroj, ačkoli si mohl spočítat, že něco takového jsem nemohl vidět ani v Kuňovicích, ani u Poláčků a nikde, kam jsem v Benešově přišel. Zaváhal jsem, protože jsem nevěděl, jestli počítací stroj není náhodou pokladna s vyskakující cenou, jakou měli v konzumu ve Staré pražské ulici. A protože ani o té jsem toho příliš nevěděl, řekl jsem. že jsem počítací stroj viděl, ale blíže jsem ho nepozoroval. Tonda mě vyhodil s poznámkou, že takových náměsíčníků běhá na světě víc.

Výsledkem Tondova pedagogického úsilí bylo, že jsme šli do kvinty bez nejmenších matematických vědomostí.

Pak jsem už s Tondou do styku nepřišel – až jednou... Byl chladný listopadový den. Měli jsme mít zeměpis. Všichni už seděli ve třídě, většinou v zimnících, protože nebylo uhlí. Na chodbách bylo naprosté ticho – stál jsem tu jen já, protože jsem nosil Dr. Růžičkovi mapy a jiné pomůcky. Vtom jsem spatřil Tondu. Vyšel z chemického kabinetu, rukou si svíral hrdlo. Tak šel celou chodbou i po schodech s rukou na krku. Uklonil jsem se mu, ale nereagoval. Dr. Růžička zahájil hodinu. Po chvíli však se prudce rozlétly dveře a profesor Fuka vyzval koktavě Růžičku, aby šel ven. Za chvíli se začalo povídat, že se Tonda zastřelil. Po nějaké době přišel Fuka a tragickým hlasem řekl: *„Ježto pana ředitele už není mezi námi, máte pro dnešek volno.“*

Brzy se uváděl důvod sebevraždy: Dluhy. Mluvilo se o třech stech tisících. Přesto ale pohřeb byl mohutný. Tonda byl starostou Sokola a snad i obecním funkcionářem. Pokud se pamatuji, přišel kondukt s profesorským sborem za rakví nejprve ke gymnáziu. Tam mluvil nad rakví starosta města Štajndler a za profesorský sbor prof. Chlupáč. Z jeho smutečního projevu utkvěla mi v paměti jedna věta: *„Byl jste anima candida, abych užil slov antického autora, kterého jste tolik miloval...“*

Pak byla slavnost v sokolovně, při které my, žáci, museli čekat venku v chladné listopadové, lezavé zimě. Kritizoval to později i *Čechův kraj*.

Řízení ústavu se ujal Dr. Růžička – a záhy se začalo ve třídách topit: koupil prý uhlí za vlastní peníze.

Kolem roku 1965 jel jsem v rychlíku z Olomouce s jakýmsi profesorem z Palackého univerzity. Jel do Prahy na redakční radu nějakého pedagogického

časopisu a z dlouhé chvíle mě seznamoval s pedagogickými metodami. Byla mezi nimi i *metoda problémová*. Žák se postaví před problém a vhodnými otázkami se přivede k jeho řešení...

Vyprávěl jsem mu, jak šel na to Tonda. A taky, jak šel na to profesor Fuka, kterého dotyčný znal, protože Fuka to mezitím dotáhl na profesora a jeden čas dokonce na rektora Palackého univerzity. Dotyčný se smál, až se za břicho popadal, a když jsme se v Praze loučili, ujistil mě, že se nikdy tak dobře nepobavil.

Suchánkiáda

Virum mihi, Camçna, insece versutum... pomoz mi, bohyně, opěvovat tohoto těžce zkoušeného muže!... A věru, potřebuji pomoci, protože o činech Zdeny Suchánka by se dal napsat román... Ale uvěřil by někdo tomu konglomerátu podivínství a nesmyslností, kterými tento člověk vyplnil svůj život? Našel by zalíbení v absurditě vršené na absurditu? Buďme skromní! Snad stačí pár mžikových obrázků, aby si laskavý čtenář mohl udělat představu. Obrázků charakteristických a zaručeně pravých.

- - -

Zdenda byl synem učitele Suchánka, jinak váženého muže, majitele jednopatrového domu a zahrady ve Vlašimské ulici, velkého šachisty, o kterém se tradovalo, že dokonce jednou porazil mistra Flohra. Zdenda byl třetí dítě z jeho prvého manželství. Předcházeli ho dva bratři, jeden patrně elektrotechnik a druhý sochař Miloš Suchánek, tvůrce několika plastik, rozsetých po městě, a sochy Jana Husa, o které *Čechův kraj* kdysi případně napsal, že představuje spíše Andreje Hlinku, než zmíněného reformátora. Zdendova matka brzy zemřela, otec se znovu oženil a měl další dvě děti – Evu a Odoléna. Než i druhá paní Suchánková zemřela a otec se oženil potřetí. Za války se přestěhoval do Kozmic, kde koupil či zdědil malé hospodářství.

- - -

Poznal jsem Zdendu Suchánka v sekundě a hned v trochu podivné hodnosti: jako dobrovolného repetenta. Už tehdy opovrhoval vším, co u mnohých jiných představuje celoživotní zájem: módou, úpravou šatů, kravatami atd. Chodil oblečen nedbale, s nedbalým držením těla, boty nikdy nespatřily kartáč, natož pak krém. Zajímal se o historii, zeměpis, matematiku a fyziku – nenáviděl jazyky, pravopis, gramatiku. Ještě v oktávě klidně napsal »povjest«. Tehdy v sekundě se mu vůbec nechtělo do studií a toužil po tom stát se zahradníkem. Částečně realizoval tuto touhu hned: chodil sbírat staré železo na trať a za ty peníze si postavil doma na zahradě skleník. Jeho sen prodávat matce okurky a zeleninu se však nikdy nesplnil. Snad v tom skleníčku nikdy ani nic nevypěstoval. Ostatně záliba v zahradničení ho brzy opustila.

- - -

Nakloněn maličko nad katedrou, vykládal nám ThDr. Leopold Kolář nějaké pasáže z liturgie. Jeho přísné oko občas zaletělo od knihy před ním po třídě, po lavicích, v nichž se neladně ježily hlavy terciánů. Náhle strnul. Ani nechtěl uvěřit svému zraku. Žák v třetí lavici na kraji seděl vzpřímeně s rukama vzorně za zády a vytrvale kýval hlavou. Ať Dr. Kolář vykládal, ať umlkl, ať se díval z okna či přímo do třídy, hlava dotyčného žáka rytmicky klesala nahoru, dolů.

„Osel!“ pomyslel si Dr. Kolář a pokračoval ve výkladu. Když však se po chvíli znovu rozhlédl po třídě, ejhle, žák už hlavou nekýval, ale vrtěl. Napravo, nalevo, jako Turek, když něčemu vytrvale přitakává.

Dr. Kolář ustal ve výkladu: *„Suchánku, mám tě zapsat do třídní knihy?“*

„To nemůžete, prosím!“ namítl Suchánek.

Dr. Kolář zatrnul znovu. *„Proč bych nemohl?“* zeptal se nechápavě.

„Školní řád kývání ani vrtění hlavou nezakazuje!“

Tím Dr. Koláře zřejmě úplně odzbrojil. Katecheta chvíli zadumaně pozoroval tu malou pokroucenou a otrhanou postavu a řekl:

„Z tebe bude buď génius nebo blázen.“

A po chvíli dodal: *„Ale podle mne spíš blázen...“*

Tím vyřkl mínění, které pak doprovázelo Zdendu po celý život. Jenže první možnost se stále více vypouštěla a druhá se zdůrazňovala. Ale fakt je jeden: ať pak provedl ve škole – a snad i v životě – cokoli, vždy mu všechno hladce prošlo.

\- - -

Jediný, kdo Zdendu uznával, byl ředitel Dvořák, kterého jsme měli v tercii a kvartě na matematiku. Říkával o něm, že »má mozek«. A skutečně Zdenda určité matematické nadání jevil. A technické vůbec. Ale dělal všechno tak pomalu a neprakticky, že méně nadaný matematik byl s tím hotov třikrát dřív. Nejlíp to snad vystihl pan učitel Suchánek, když mu jednou Zdenda vykládal, že je volnomyšlenkář:

„To pozoruji už dávno,“ řekl mu. *„Myslí ti to skutečně neobyčejně volně.“*

\- - -

V prvních měsících kvinty mě Zdenda požádal o zapůjčení nějakého menšího obnosu a sám se nabídl, že mi dá do zástavy Pražákův latinsko-český slovník s tím, že si ho mohu ponechat, když do určité pevně stanovené doby nezaplatí. Rád jsem přijal, tento na tehdejší dobu drahý slovník byl mým snem a chtěl jsem ho mít alespoň na čas, než si opatřím svůj. Abychom byli oba kryti, uzavřeli jsme o této transakci písemnou, svědky potvrzenou dohodu. Ale Suchánek na datum splatnosti zapomněl a slovník mu propadl. Nejdřív ho to dosti zarazilo, když jsem mu to oznámil, ale pak se rozjásal: *„Tak je to vlastně skvělé! Nemusím vracet peníze – a ještě si mám od koho opisovat latinská slovíčka!“*

\- - -

Zájem o latinská slovíčka a snad i trochu přátelství ke mně ho pak často přivedly do Jírovic. Vždycky jsme se Bohoušem Marušákem na něho těšili. Na podzim kolem sedmi hodin večer už bývá mlha, zima a všude spousta bláta, ale to Zdendovi nevadilo. Zatímco jsme ve své světničce něco četli nebo psali, ozvalo se venku před zdí zahrádky záhadné hvízdnutí, a když jsme otevřeli

okno, ještě záhadnější heslo: *„Zde ZFT XY Suchánek!“* Jak k tomu pseudonymu přišel, nevím, ale na gymnáziu se tak podepisoval i na sešity. Později si dal jiný pseudonym, který si zachovává doposud: *»Thing Kasevádža«*. Jeho původ neznám.

Suchánek pobyl u nás hodinu, dvě, někdy až přes půlnoc a pak se vydal nocí k domovu. Na otázku, zda se nebojí, vykládal, že má nůž, který se po otevření sám nezavírá, a že by se se zlou potázal, kdo by mu chtěl něco udělat.

Tyto okolnosti přivedly Bohumila Marušáka na myšlenku Suchánka vystrašit. Pozvali jsme za tím účelem taky Jaroslava Kazdu. Když si Zdenda pomocí své, jak říkal, »kouzelné násadky«, to je kusu klacku, na který si nití přivazoval pero, opsal latinská slovíčka, požádal jsem ho pod nějakou záminkou, aby mi půjčil nůž, který jsem mu »zapomněl« vrátit. Tím jsem ho odzbrojil.

Konečně se společně s Kazdou vydal k domovu. Já se nabídl, že je kus vyprovodím. Od Marušáků k silnici se šlo přes zahradu a pak pěšinou v lukách, na jejichž okraji poblíž vsi se tměly divoké křoviny. Opravdu smutné místo. A tam se před námi objevil »duch«. Bohouš totiž oběhl stodolu a tam se přichystal na Suchánkův příchod zahalen do bílého prostěradla. Tyč, kterou si vzal s sebou, mu umožňovala libovolně se natahovat a smršťovat, metat kozelce apod.

Suchánek stanul před tímto transcendentním zjevem celý zděšený. My s Kazdou naříkali a kvíleli. Duch rejdil kolem nás v stále užším kruhu, už byl až těsně u nás.

Tu se Zdenda vzchopil a povídá hrobovým hlasem: *„Zlý duchu, vždycky slýchám, že se zjevuješ až o půlnoci – a teď ještě není osm!“*

A ještě dlouho nevěděl, co to vlastně bylo, až jsme mu to řekli. Litoval však jen jednoho: že v tom rozčilení někde ztratil svou »kouzelnou násadku«. K podobné už si nikdy v životě nepomohl.

\- - -

Ještě jiné zážitky měl Suchánek na svých poutích z Jírovic. Jednou například na silnici ve tmě zpozoroval, že ho sleduje jakási temná postava. Přidal do kroku, postava taky přidala do kroku. Dal se na útěk, postava pádila za ním.

Náhle se ze tmy ozvalo: *„Stůj! Zde četník!“*

Zdenda zareagoval po svém: *„Stůj! Zde Suchánek!“*

\- - -

Suchánek byl věčně na štíru s pravopisem. Jednou však mimořádně měl českou kompozici bez chyb. Líčil se v ní příchod jara – ale profesorka Koláčková mu podtrhla větu: *»Věčně uprášený měšťák jde na procházku.«* A protože mu na jeho dotaz vysvětlila, že nemá ráda slova končící na »*-ák*«,

objevila se v jeho sešitě tato oprava: *»Věčně uprášený měštěnín jde na procházku.«* Nemusím povídat, že uznání nedošel.

\- - -

Když se Suchánek radostí se svým synem dostatečně nasytil, dal ho – třebaže měl v Benešově dosti velký dům – do podnájmu na Karlov ke slečnám Pifkovým. Zde se jeho syn těšil poměrnému klidu – a tak není divu, že jeho hlavu obletovaly všelijaké geniální plány.

Jednou jsem se pro změnu u něho zastavil já – a Zdenda mě přijal s nadšením v očích:

„Sděluji ti, že zítra vystoupím z gymnázia!“

Žasl jsem. *„Co tě to napadlo? A co budeš dělat?“*

„Nic. Já totiž dostanu Nobelovu cenu.“

Teď jsem nevycházel z údivu. *„Nobelovu cenu?“*

„Ano. Objevil jsem kvadraturu kruhu.“

Měl jsem co dělat, abych ho přesvědčil, aby počkal s tím vystoupením, až tu cenu dostane. Konečně svolil. A druhý den klusal se svým nápadem za Dr. Růžičkou, který po konzultaci s ústavními matematiky Zdendovu vidinu rychle rozptýlil. Kvadratura prý by musela být provedena čistě geometricky, smíšený matematicko-geometrický postup je jednak nepřesný, protože se opírá o nekonečné číslo Ludolfovo, jednak dávno známý. A tak z benešovského gymnázia doposud nevyšel jediný laureát Nobelovy ceny.

\- - -

Byli jsme v Praze na výletě. Třídě byla dána úplná volnost a rozběhla se na všechny strany. Sraz byl večer ve tři čtvrtě na sedm, protože vlak odjížděl v sedm pět. Když však jsme nastoupili do vlaku, jeden chyběl...

Zdenda si ze všech Šobrových instrukcí zapamatoval jedině, že má být na nádraží *kolem sedmé,* a přišel deset minut po odjezdu vlaku. Ani zdaleka však nepomyslel na to, že by mohl jít do nádražní kanceláře a celou nehodu i to, že nemá peníze na zpáteční cestu, prostě ohlásit. Nikoli: jemu bylo jasné, že lidé, kteří nemají na vlak, chodí pěšky. A tak se odhodlaně vydal k Benešovu.

Kousek za Prahou se mu zdálo, že se silnice nějak moc klikatí, a tak to vzal přes pole. Padal přes meze, přes kořeny, přes hroudy. Supěl.

Obklopila ho čirá tma. Cesta nebrala konce. Když už nevěděl kudy kam, sedl si a uvažoval. A brzy to objevil: přiložil ruku k ústům a několikrát zaštěkal. V dáli se ozvali psi. Vesnice. Byl zachráněn.

Ale na pokraji vsi narazil na četníka, který chtěl legitimaci. Zdenda neměl. Naštěstí se četník spokojil s tím, že mu Zdenda přeříkal nějaké matematické vzorce a ukázal *»tahák«* s překladem Ovidiových Proměn (*Metamorphoses*), který si v Praze za poslední peníze koupil. Ještě mu ukázal, kudy má jít dál.

V pět hodin ráno byl náš spolužák František Souhrada z Čerčan značně překvapen, když mu Zdenda strčil hlavu do okna a žádal pětikorunu. Společně pak dojeli do Benešova, a protože Zdendovi nestálo za to chodit před vyučováním ještě domů, šel rovnou z výletu do školy.

Myslím, že si profesor Šobra značně oddechl, když spatřil tu kudrnatou hlavu v lavici. Dělalo mu to večer dost starostí. Přesto však, když nám na konci latiny dával úkol – přeložit dvacet veršů z Proměn – dodal: *„A synáček, který má stále dost času, si jich udělá čtyřicet.“* K jeho cti musím říct, že tím to skončilo a že ho ani nenapadlo Suchánka z toho zkoušet.

\- - -

V oktávě přišla ke mně o rok mladší Milada Šeborová z Mlýnů, abych ji prý učil matematiku. Protože jsem o tuto vědu nikdy nejevil přílišný zájem a asi bych ji toho moc nenaučil, doporučil jsem jí Zdendu Suchánka, který se úkolu radostně ujal. Šeborová měla na matematiku Müllera, profesora, který zásadně zkoušel jen to, co dal za domácí cvičení, takže v podstatě stačilo, aby jí to Suchánek dobře spočítal. Ona si to doma prostudovala a naučila se tomu už sama.

Když odevzdávala Milada úkol Zdendovi poslední den před Vánocemi, upozornila ho, že další hodinu matematiky mají hned po Vánocích a že by bylo tedy třeba, aby jí poslal vypočítaný úkol poštou.

„Škoda peněz,“ namítl Zdenda, *„já s tím za tebou doklušu!“*

„A trefíš k nám?“

Zdenda se jen útrpně usmál: *„Milá zlatá, já jsem trefil až z Prahy – a je to dál. A bylo to za tmy. A o prázdninách jsem byl pěšky až ve Zlíně!“*

Popřála mu tedy veselé Vánoce a věc byla vyřízena.

Předposlední den vánočních prázdnin vyhotovil Zdenda příklady, a vydal se na cestu. Věděl všeho všudy, že Šeborová pochází odněkud od Marjánovic. Už se smrákalo. U marjánovického topolu neodbočil však doprava cestou k hospodě Kukačce a nezamířil k vesnici Mlýny skryté někde za Tismí. Kráčel statečně dál po silnici a za úplné tmy dorazil do Bystřice.

Městečko jako po vymření. Konečně uviděl nějakého domorodce a zeptal se na Šeborův mlýn. Neznámý ukázal na jakousi budovu černající se ve tmě. Suchánek si spletl vesnici Mlýny se mlýnem, a tak byl rád, že je u cíle. V Bystřici byl skutečně mlynář Šebor.

Dlouho obíhal budovu, než našel vrata, dlouho mlátil, než mu přišla služebná otevřít. Pak se jen úsečně zeptal: *„Je slečna Šeborová doma?“*

Děvče přitakalo. Mlynář měl náhodou také dceru.

„Tak jí odevzdejte tento dopis!“ řekl znovu Zdenda, otočil se a zmizel ve tmě.

Přijel jsem tenkrát náhodou do Benešova o den dříve a náhoda mě zavedla k Suchánkovi. Dlouho, dlouho jsme vykládali a když už se tmělo, Suchánek se mě čirou náhodou zeptal:

„Kde vlastně bydlí ta Šeborová?“

Sám jsem přesně nevěděl, jen jsem mu udal směr. A Zdenda začal šílet. Dlouho němě stál a rukama naznačoval, že si rve vlasy. Pak se smutně, přesmutně znovu vydal k Bystřici a do 23 hodin snad obojí vyřídil.

\- - -

Z matematiky maturoval Zdenda velmi dobře. Když si psal příklad a pozapomněl nějaké údaje, obrátil se prostě na zkoušejícího Dr. Julia Procházku a zeptal se »im Hitze des Gefechtes«: *„Procházko, jak je to dál?“*

Když popsal jednu tabuli, a Zdenda ji svým obrovským písmem popsal snadno, řekl mu zkoušející: *„Obraťte si tu tabuli.“*

„Ale já asi budu některé údaje potřebovat,“ namítl Zdenda. *„Já budu raději pokračovat na stupínku!“*

A bylo veliké gaudium v zkušební komisi.

\- - -

Po maturitě vstoupil Zdenda na Vysokou školu hutnickou v Příbrami. Odtud se až ke mně do Prahy donesla tato zpráva:

Spolužáci se jednou při nějaké večeři Zdendovi posmívali, že si nedá ani pivo a že zkrátka není žádný muž, když nepije. Aby uhájil svou mužskou čest, dal si Zdenda přinést tuplák vody a naráz ho vypil. A těšil se pak alespoň cti nejzdatnějšího pijáka semestru.

\- - -

Modus vivendi Zdendova vysokoškolského studia byl tento: Uchýlil se do jakési chýše po zemřelém vandrákovi a obklopil se knihami. Vyhledal si všechnu přístupnou literaturu v Univerzitní knihovně, v Technické knihovně, od kolegů, vzal si na pomoc všechna skripta a brožury, a když všechno důkladně pročetl, napsal si z toho příručku *»ad usum proprium«*, kterou se naučil nazpaměť, slovo od slova. Takto připraven samozřejmě exceloval, jenže zkouška, na kterou jiní studovali měsíc, jemu trvala dva roky. Rychlý postup spolužáků byl Suchánkovi k smíchu: *„Co můžou umět? Jsou už hotovi – a začínali, když já byl v desátém semestru!“*

Když studoval už dvanáct let a první státnice byla pořád v nedohlednu, začali mu jeho známí i kolegové na dopisech psát před jméno IngC. – jaksi *»honoris causa«*.

V roce 1950 Zdenda konečně složil první státnici, zřejmě odhodlán zasvětit vědeckému bádání na fakultě celý život. Ale nebylo mu dopřáno studovat do šedesáti. V roce 1950 – třebaže krátce před tím složil první státnici s výborným prospěchem – byl ze studia vyloučen...

Během války byl Zdenda v Německu, kde se mimo jiné vyučil kaličem. Velmi si na tom zakládal; kromě toho jeho utkvělou myšlenkou bylo udělat nějaký vynález a postavit něco pro potomky. Vynálezů udělal několik. Když se škrábl o plíšek, kterým se končí šněrovadla, napadlo ho, že by bylo dobré vlisovat do konců tkaničky nějakou tuhnoucí hmotu. Dal si to patentovat, ale patentový úřad mu sdělil, že stejný patent už má deset let nějaký německý inženýr. Zdenda několik dnů chodil melancholický a zadumaný, a jen tu a tam poznamenal ke mně truchlivým hlasem: *„Milý hochu, hlava dobrá, ale neštěstí v patách!“*

Druhou utkvělou myšlenkou Zdendy byly ženy. Ale jeho kapsy zely prázdnotou, šaty měl špinavé a roztrhané – a teď, kdy byl vyloučen ze školy, sám chápal, že málokterá vsadí na jeho eleganci či kariéru. I začal snít o vdově, tehdy v jeho třiceti létech třeba o šedesátileté, po které – jak v žertu říkával – by měl jednou penzi.

Ke konci roku 1948 chtěl jsem oslavit narozeniny v kruhu svých přátel, a tak jsem pozval Strejčka, Zdendu, Marušáka, Škvora a Veverku. Když jsem Zdendu telefonicky zval, řekl že přijde, protože »má už všechny zkoušky«. A tak jsme mu gratulovali k nabytému titulu. Ale Zdenda nás z toho vyvedl. Neskončil prý školu, ale “má všechny zkoušky, které toho roku chtěl udělat”. Nebylo jich moc. A tu někteří, zejména Bohouš Marušák, začali mu stavět před oči perspektivy jeho nedokončeného studia a nabádat ho, aby se vzchopil. Ale Zdenda jen bloudil očima po stropě, a když se všichni vypovídali, zeptal se: *„A nevíte o nějaké vdově?“*

Jednou zajel za Dr. Strejčkem. Byl už večer. V restauraci, kde se Strejček stravoval, mu řekli, že jel tam a tam k pacientovi. I vydal se Zdenda směrem k té vsi. Bylo to v zimě a silnice byla promrzlá. Dr. Strejček dostal smyk, sjel do příkopu a auto rozbil. Ještě celý šokovaný vylezl z trosek na silnici a ejhle – proti němu kráčí Suchánek. Šel tedy k němu a roztřeseným hlasem řekl: *„Podívej, Zdendo, stačil centimetr a bylo po mně!“*

Ale Zdendu ani nenapadlo, aby se kvůli tomu vzdal své zamilované ideje.

„Což o to,“ podotkl dobromyslně. *„Hlavně jestli jsi mi už našel nějakou vdovu!“*

Ostatně to, že stále nemá žádnou vdovu, Dr. Strejčkovi strašně zazlíval.

„Co jemu tam přijde ženských,“ říkával. *„Má tam v kartotéce stav, stáří, bydliště, zná rodinné poměry – a on mi nedokáže opatřit nějakou vdovu.“*

Jednou využil doktorovy nepřítomnosti a opsal si nějaké adresy z jeho kartotéky. První byla nějaká Slovenka, která spolu s několika dalšími pracovala na dvoře a bydlela v společné ubytovně. Zdenda šel a hned vykládal, že ho posílá Dr. Strejček a tak dále – a všechny Slovenky ze dvora pak chodily k doktorovi a z žertu chtěly, aby jim předepsal taky takového mladíka.

Druhá už byla hodně letitá vdova, která za Zdendou jezdila i později, když se ubytoval jako hlídač lesní vily na samotě Hořalka u Čerčan. Chodili spolu po lese, což samo o sobě působilo pohoršení, snad občas vlezli i do některé chaty.

To ovšem pohoršovalo počestné obyvatelstvo čerčanské, a tak se stalo, že když Zdenda jednou přijel své dámě naproti, číhal na něho – ukryt v čekárně – nejen četník, ale mnohý zvědavý čerčanský občan. Ale dáma nepřijela. A v okamžiku, když se Zdenda se smutkem v srdci chystal opustit perón, vyběhl kdosi z čekárny s pokřikem:

„To je on, pane strážmistře! To je ten, co tu chodí s tou starou paní! Ona mu nepřijela...“

„To je jedno,“ mínil strážmistr. *„Vezmeme ho na stanici a bude mluvit jako kniha.“*

Na stanici, kam ho přivedl v početném průvodu zvědavců, na něho uhodil:

„Tak jak se jmenuje ta paní, s kterou tu chodíte?“

Zdenda se rozhlédl po několika párech očí, které ho od dveří sledovaly, a řekl:

„Všechno vám řeknu, pane strážmistře, ale jsou tu lidi, kterým do toho nic není!“

Strážmistr vykázal lidi ze světnice, pomrkávaje na ně, že jim pak všechno barvitě vylíčí, a znovu spustil:

„Tak jak se jmenuje ta paní, na kterou jste čekal?“

„Já vám to řeknu,“ opakoval znovu Suchánek. *„Ale prosím vás, nikomu to neříkejte. Jmenuje se Emilka.“*

„Emilka? A jak dál?“

„Jó, to já nevím... Já myslel, že mi ji najdete...“

A strážmistr ho vyhodil.

\- - -

Sám jsem se bohužel také stal iniciátorem jednoho suchánkovského dobrodružství. Vypravoval jsem o něm u jedněch známých v Praze, kteří se, když jsem skončil, rozesmáli, a že prý by se náramně hodil k jakési paní Hauserové z jejich domu.

Paní Hauserovou jsem znal – celý její život byl rovněž román. Přes všechna nebezpečí skrývala po celou válku ve svém bytě žida Hanuše Hausera ze Znojma, který jí za to slíbil, že jí dá po válce mnoho peněz a vezme si ji. Své sliby skutečně splnil. Finančního slibu využil po válce pro daňové zvýhodnění a svůj druhý slib splnil také. Dal se s ní oddat, ale velmi brzy podal žádost o rozvod a odjel s jakousi paní Fischerovou do Brazílie. A tak paní Hauserová začala hledat útěchu u mnohem mladších efébů – byla skutečně případ pro Zdendu.

Když pak Suchánek znovu naléhal, jestli nevím o nějaké vdově, řekl jsem mu o ní, a on nemeškal a hned po návratu do svého sídla v lese jí napsal. Prý chodí po dně propasti a hledá někoho, kdo by ho vysvobodil – kdyby tedy měla zájem, ať mu napíše pod značkou *»Hořalka Zdeněk«*, poste restante Čerčany.

Tou dobou odjela na letní pobyt někam k Čerčanům domovnice z domu, kde bydlela paní Hauserová. Shodou okolností se s ní krátce před tím paní Hauserová pohádala, a teď si myslela, že si z ní tato žena dělá legraci. Paní Hauserová ovšem nevěděla, že Hořalka je lesní samota, a myslela si, že domovnice toto slovo odvodila od »hořeti láskou«. A už vykřikovala po domě, jak jí »zahoří«!

A tak odpověď byla pro Zdendu zklamáním. Zněla:

„Vážený pane, já mám dvanáct milenců a Vy byste byl třináctý, což je nešťastné číslo. Tak vám napíši, až některý vypadne, ale ne na značku »Hořalka«, ale...“ A následovala řada nadávek a šťavnatých výrazů, které ani nelze opakovat.

Celá událost však dopadla »tragičtěji« pro paní Hauserovou než pro Zdendu. Ve svém hněvu se rozhodla domovnici žalovat, a když její právní zástupce řekl, že si musí dát nejprve ověřit grafologem, že to je písmo dotyčné osoby, učinila tak – a pak div nezešílela, když musela zaplatit grafologovi za negativní posudek skoro tisíc korun.

\- - -

Jednou se Zdenda vypravil ze své samoty do nejbližší vsi, snad Hartošic, a zvědavě se procházel po návsi s rukama v kapsách. Šly kolem dvě ženy z pole, a když se jich zeptal, kde by koupil chleba, daly se do křiku a utekly.

Pronikaly tenkrát naším územím tlupy tzv. benderovců a v jejich představách zarostlý, zpustlý muž, shánějící chleba, nemohl být než benderovec. Zvlášť když měl ruku v kapse – tedy jistě na spoušti revolveru!

Suchánek nejevil nad jejich reakcí žádný údiv, zato však ho překvapilo, když zahnul za roh a zastavilo ho energické: *„Stůj!“*

Před ním stál četník s nasazeným bodákem. Obrátil se – a všude, kudy by mohl utéct, stáli četníci. Samozřejmě se »zbaběle« vzdal.

„Proč máte ruku v kapse?“ zeptal se četník.

„Protože je mi zima!“ zněla andělská odpověď.

„Proč sháníte chleba?“

„Protože mám hlad!“

A tak i z tohoto nebezpečí Zdenda unikl.

\- - -

Jaké bylo moje překvapení, když krátce poté, co byl Zdenda vyloučen ze studií, jsem ho jednou po návratu z kanceláře objevil za dveřmi svého bytu. A s několika ohromnými uzly.

„Milý hochu,“ řekl mi, *„bude válka a kdo ví, co z nás bude za rok. Musíme se trochu užít. Pobudu u tebe nějakou dobu.“*

A nastěhoval se ke mně. Pobyt měl samozřejmě zadarmo a stravu taky, protože buď jsem ho vzal na večeři, nebo zavolal Dr. Strejčkovi.

„Tobě pacientky nosí kuřata a jitrnice,“ říkával mu Zdenda, *„tak pamatuj na chudého kamaráda.“* A s oblibou dodával: *„Jednou ti to bude počítáno za ilegální činnost.“*

Dlouho takto pobýval – až už jsem začínal mít strach. Tehdy se velmi dbalo, aby každý byl přihlášen na policii a aby pracoval – a Zdenda obojí odmítal. Nakonec jsem získal strážmistra Františka Jindráka z Třemošnice, aby Zdendu trochu vystrašil. Jindrák pro mne přijel do kanceláře. Počkal jsem v autě, on šel napřed. Zazvonil u mého bytu. Zdenda v přesvědčení, že jsem to já, vesele přišel otevřít. Když spatřil uniformu, zchlípl a řekl stísněně:

„Já právě odjíždím...“

„Počkejte,“ řekl Jindrák. *„Kde jste doposud bydlel? Máte papíry?“*

„Papírů mám plnou kapsu!“ prohlásil Zdenda a jal se vytahovat různé svoje poznámky, útržky novin atd., dokud ho strážmistr nepožádal o doklady.

„Jak to, že jste se tu nepřihlásil?“ Zdenda oněměl.

Vtom jsem zazvonil.

„Vy jste inženýr Paťha?“ spustil na mě Jindrák přísně. *„Jak to, že tu přechováváte cizí osobu?“*

Začal jsem lamentovat, že Zdendovi denně říkám, aby se přihlásil, a on že mě takto přivede do maléru. Zdenda si zachoval tvář:

„Pane strážmistře,“ řekl, *„prohlašuji, že inženýr Karel Paťha za nic nemůže, a beru všechnu vinu na sebe!“*

„No, jak to?“ mínil strážmistr. *„Copak někdo může na sebe vzít cizí vinu? Pojedete se mnou oba!“*

„Vidíš, Zdendo,“ řekl jsem, *„já ti už dlouho říkám, že špatně skončíš!“*

„Já už s tím částečně počítám,“ odpověděl Zdenda.

Třebaže Jindrák ani já jsme se nemohli udržet smíchy, Zdenda nic nepostřehl a bral to vážně. Tak jsme ho dovezli do Uhříněvsi a teprve při večeři s Dr. Strejčkem jsme mu sdělili, že je svobodný, ale aby se přihlásil.

S pracovním úřadem už si to Zdenda vyřídil sám. Když se ho ptali, co dělal po celou tu dobu, řekl: *„Mám po otci nějaké peří – a tak jsem si ho musel sedrat.“*

Úředník se na něho soucitně zadíval a celá věc byla vyřízena.

\- - -

Nějakou dobu byl Zdenda zaměstnán někde v Lokti nebo Sokolově. O kaliče byla nouze, zvlášť v pohraničí. Tak ho tedy vzali, a byli by si ho snad i vážili, kdyby Zdenda nezačal se svými obvyklými kousky.

Především se dožadoval, aby mu kalírna byla postavena mimo závod, kde by ho nerušil hukot strojů. Do práce chodil, jak chtěl, každého si dobíral, a protože se domníval, že jeho poznámky jsou po jeho odchodu zkoumány, psal před každé české substantivum »the« a dával mu anglickou koncovku. Kalil, jak mi sám pověděl, sice dobře, ale tak draho, že to tu kvalitu zase anulovalo. Prostě zakrátko ho měli dost, a tak se závodní výbor usnesl, že ho využije alespoň k tomu, aby zaškolil svého nástupce.

„Soudruhu Suchánku,“ řekl mu zástupce závodního výboru, *„usnesli jsme se, že tenaten bude taky kaličem, a ty ho zaškolíš. Takže budete dva.“*

Po těch slovech Zdenda vypukl v nespoutaný smích a na otázku, proč se směje, řekl:

„Soudruzi, kdo bude kaličem a kdo ne – na tom se nemůže usnést žádný závodní výbor, ale už sudičky nad kolíbkou.“

Později, když míra jeho kousků už přesahovala všechny meze, rozhodlo ředitelství udělit mu veřejnou důtku. Zdenda ji vyslechl velmi zachmuřen. Chápal však, že namítat nemůže nic – ale bez repliky to taky nechat nechtěl. A tak vyskočil, zaťal pěsti a mocným hlasem zvolal:

„Goldmen grive sejken!“

Slova, která neznamenají nic – a přece si jimi Zdenda ulehčil a ředitelství mělo dojem, že jim nějak strašlivě vynadal.

\- - -

Není tedy divu, že při tomto pracovním elánu se velmi brzy znovu ocitl u mne v Praze. Naštěstí v novinách objevil inzerát Vítkovických železáren, které hledaly kaliče. Dopsal tam a brzy dostal odpověď, aby se přijel představit. Vydal se tedy se všemi svými uzly do Ostravy. Jel osobním vlakem, třetí třídou, přespal podle svého zvyku na nádraží. Druhý den ho sice nepřijali, ale když odcházel, vzpomněli si, že přijel na jejich výzvu a že tedy zaslouží cestovné. A zaplatili mu rychlík, první třídu, nocležné podle sazby nejlepšího hotelu, diety, ztrátu času – prostě Suchánek dostal najednou sumu, o jaké se mu ani nesnilo. Hned však – co by »vynálezce« – dostal ohromný nápad. Šel přímo na poštu a telefonoval po celé Moravě: *„Nepotřebujete kaliče? Já bych se vám přijel ukázat.“*

Žil z tohoto »ukazování se« asi dva měsíce. Nakonec se mu přece jen podařilo sehnat místo v Motorpalu v Jihlavě, kde bydlí dodnes. Dlouho sice toužil odstěhovat se, jak říkával, do »oblasti středních Čech«, tj. do Prahy, ale dnes je v důchodu, starý a nemocný a je rád, kde je.

\- - -

Také v Jihlavě měl Zdenda lásku. Jakousi obstarožní snoubenku ještě obstarožnějšího pána, někdejší majitelku pohřebního ústavu, která – když jí přišel ženich – schovávala Zdendu do cínové reklamní rakve, která jí z

bývalého podniku zbyla. Později si vzal Zdenda jakousi Terezu. Měli dvě děti, dceru má dnes profesorkou, syna inženýrem, je vdovec a děti se k němu ani příliš nehlásí. Kdysi si koupil v Jihlavě domek, který dvacet let přestavuje, takže je z toho naprostá ruina, kde si nejde nikam sednout pro spousty prachu a harampádí.

Ze Zdendy je melancholický stařec, který dělí své starosti dvojím směrem: co bude z národa českého za dvě stě let, když se Cikáni tak množí, a jakým medikamentem se co nejrychleji dostat ze světa, když ho chytnou prostatické bolesti. Posledně mi ohlásil, že už ten prostředek má: *„Nejlíp prý skočit pod lokomotivu.“*

Trpělivost paní Junkové [26]

Za vysokými ponurými dveřmi se táhla dlouhá chodbička. Uzoučká, matně osvětlená, se spoustou všelijakých skříněk podle stěn. Nad nimi malá galerie trofejí: ze sukaté větve se chystal ke skoku rys, pak rozpínal svá křídla jestřáb a na samém konci kulil své veliké oči výr se spárem zaťatým do myši... Tvé kroky nepříjemně duněly po holých dlážkách.

Taky čekárna byla bez koberců. Tmavá studená místnůstka s oknem na dvorek. Pro pacienty tu byly jen čtyři židle kolem kulatého stolu; ti další se museli mačkat na zašlém divanu nebo stát. V každém rohu stála vysoká skříň, zavřená pečlivě na petlici a visací zámek, jako by skrývala kdovíjak vzácné elixíry. Z další místnosti sem pronikalo tiché, ale neúnavné bzučení zubní vrtačky.

Ještě více než tento bizarní přístup do ordinace udivovala však pacienty doktora Junka žena, která jim přicházela otevřít: lékařova choť. Přilepila se vždycky ve svém beztvárném obleku splývajícím na zem těsně za dveře, jako by chtěla, aby ji bylo co nejméně vidět, levici vztáhla v strnulém teatrálním pohybu směrem ke dveřím čekárny a nadneseně, slavnostně deklamovala: *„Račte dál, prosím, vítáme vás!“*

Její šedivé vlasy, uprostřed hlavy rozčísnuté, zežloutly v přísvitu žárovky v rozplizlou aureolu, stařecky se hrbila, ale na čele ani na oválné tváři nebyla jediná vráska a z jejích očí hledělo tolik shovívavosti a dobroty, že ji přes všechny ty vady musel člověk přiznat určitou krásu. Jen smát se neuměla. Za stále ještě svěžími a hezky krojenými rty jí totiž vyčnívaly pouze čtyři zuby – špatná reklama pro zubního lékaře.

Když dovedla pacienta do čekárny, vrátila se paní Junková do svého pokoje. Totiž do svého... Nevelká místnost se dvěma okny na náměstí, přiléhající z druhé strany k ordinaci, sloužila celé rodině za všechno: ložnici, jídelnu, pracovnu i knihovnu. Mimoto ji paní Junková používala i jako učebnu, kde – bývalá herečka – cvičila mladé adepty Thálie, jako salón, kde přijímala zástupy svých přítelkyň a známých, a jako dílnu, kde vyráběla panenky z krepového papíru nebo pletla z fórového dracounu tašky pro vá1ečný trh.

Další zvláštnost: doktor Junek byl věhlasný zubní lékař a měl stále plnou čekárnu, jeho příjmy nedovedl nikdo spočítat, ale jeho žena si jen stěží mohla dopřát chviličku odpočinku.

Bylo chladné březnové odpoledne. Nesmělé slunce, třesoucí se na okně, nestačilo ani rozpustit květiny nastíněné na tabulkách ranním mrazem. Paní Junková seděla v nepohodlném dřevěném křesílku, vykládala svým dvěma návštěvnicím – paní Dvořákové a paní Drexlerové – poslední válečnou anekdotu. Totiž poslední, kterou slyšela, třebaže už kolovala skoro dva

měsíce. »Vůdce« prý měl zvlášť bohatou vánoční nadílku; dostal u Stalingradu na frak.

Ženy se tomu smály, i když to všelijak pletla a oslabila pointu tak, že v tom bylo těžko hledat nějaký vtip. Než se však stačily rozhovořit o posledních válečných událostech, zasnít se do časů, kdy zase bude volně maso, máslo i mouka, a probrat všechny možnosti nákupu »pod rukou«, rozlehlo se bytem táhlé zvonění.

Paní Junková povzdychla a podívala se na budík. Bylo tři čtvrtě na tři a ordinace ve tři končila. Muší bzučení vrtačky už umlklo a lékař si podle zvuků, které sem pronikaly, pomalu uklízel svá fidlátka. Přesto však vstala a s omluvným *„hned jsem tady“* vyběhla do předsíňky. Chvilku šouravě pobíhala sem a tam, jako by spěšně poklízela – až konečně vrzly dveře a zahlaholilo její obligátní:

„Račte dál, prosím, vítáme vás!“

Pacient začal něco tlumeně vykládat – v pokoji mu nebylo rozumět – ale paní Junková do toho halasně vpadla:

„Však vás to přestane, jen jděte dál!... Manžel vám to dá do pořádku, zas budete mít zoubky jako z alabastru!“

Obě návštěvnice se na sebe usmály, ale nepromluvily ani slůvko. Paní radová Dvořáková stáhla malou bílou hlavu do límce svého nutriového kožichu a stařeckou rukou přebírala neexistující zrníčka na stole. Patřila k stálým návštěvnicím tohoto podivného salónu a nepokládala za nutné se s paní Drexlerovou, kterou tu viděla prvně, příliš bavit. Připadala jí vlezlá a dotěrná a byla jí dokonce protivná.

Také paní Drexlerová přitáhla úžeji svůj zimník: ze stěn čišel chlad. Paní Junková šetřila od počátku války palivem pro ordinaci a sama vysedávala ve studené místnosti. Snad se teple oblékala, snad si na tu zimu už zvykla – ale co sem táhlo ty návštěvnice? O válečné situaci nevěděla víc, než bylo obecně známo, obchody, které s oblibou sjednávala, závisely vždy na tolika podmínkách a okolnostech, že nikdy nevyšly, k sňatkům, které naplánovala a dohodla, nikdy nedošlo, a přesto se tu její přítelkyně jen rojily. Snad je sem táhla její nesmírná dobrota, s níž – sama nešťastná – nacházela pro každého slova útěchy, a – sama bezmocná – se snažila každému upřímně a nezištně prospět.

„Už jsem tu!“ zahlaholila paní Junková dříve, než paní Drexlerová stačila kritickým okem zhodnotit určitý nelad vládnoucí místností. A už zase seděla v křesílku a chápala se svých jehlic.

„Vykládala jste anekdoty,“ připomněla jí paní Drexlerová.

„Ano!“

Chtěla vyprávět dál, ale marně si vzpomínala. Válečných anekdot kolovaly celé spousty – kdopak si to měl všechno pamatovat? Paní Dvořáková na anekdoty nebyla. Třebaže Češka, vyrostla v německém prostředí a nikdy nevnikla do jemností češtiny. A tak docela ráda obrátila list.

„Co kdybyste nám vyložila karty!“

Bylo to přijato se všeobecným souhlasem. Paní Junková kupodivu ochotně odložila jehlice, vylovila mezi tretkami ve skleníku vykládací karty, a zatímco míchala, vesele hlaholila:

„Ano, paní radová! Co vás čeká a co vás nemine! Co bude jistě a po čem si šlapete! Sejměte si!“

Pak rozložila karty do jakéhosi obrazce a s očima skoro u nich snažila se z nich vyčíst osud své přítelkyně.

Po pravdě řečeno, paní Junková vykládat neuměla. Neměla k tomu dost fantazie, kombinačního smyslu ani výřečnosti. Ale vykládala ráda, nacházela v tom jednu z mála zábav ve svém klopotném životě. Ostatně, návštěvnice nebyly náročné, spokojovaly se se stále stejnými floskulemi a některé dokonce v těch zmatených slovech, které jí slina na jazyk přinesla, hledaly a nacházely hlubší smysl.

Paní Dvořákové nebylo snadné věštit. Co můžete prorokovat staré ženě? A tak paní Junková jen hádala, co už dávno věděla:

„Jde vám nějaké trápení se zetěm, paní radová... Jako byste se hněvali... A co vnučka? Našla si už slečna ženicha? Jako byste měli mít svatbu v rodině... A tady...“

Věštkyně se na chvíli odmlčela, zvedla ruku a majestátně, jako by pronášela neomylnou sudbu osudu, vykřikla:

„Paní radová, jde k vám nějaký pán do domu!“

Zabrány do své zábavy ženy si ani neuvědomily, že v ordinaci už umlklo bzučení vrtačky a tlumený rozhovor lékaře s pacientem. Lékař si po nějakou dobu pořádal svoje věci – ale právě v okamžiku, kdy panin ukazovák důrazně spočinul na osudové kartě, vzal aktovku, spěšnými, cupavými kroky prošel předsíní a dveře za ním prudce zaklaply.

Během let, která uplynula od jejich svatby, si paní Junková na tyto náhlé odchody zvykla. A byla by jistě přešla bez povšimnutí i tento, kdyby – jak při své patetické věštbě bezděky zvedla hlavu – nebyla zaznamenala, že paní Drexlerová ulpěla dlouhým, výmluvným pohledem na paní Dvořákové. A ani to by ji nevyvedlo z míry, vždyť něco podobného zažila už tolikrát, ale v pohledu téhle Drexlerové bylo něco tak nestoudně zvídavého a dotěrného, že po kořínky vlasů zbrunátněla, bezděčným pohybem shrnula karty na hromádku a odmlčela se. Taky paní Dvořáková se trochu zapýřila; ale vzápětí jí bleskla hlavou potutelná myšlenka, která jí přes svízelnost situace vyloudila úsměv na

rty: když ví, že mně jde pán do domu, jestlipak chudinka taky ví, kam chodí její pán z domu?

Pokojem se rozhostilo napjaté ticho. *Z* ulice sem zalehlo drkotání ručního vozíku po dlažbě, dětský pláč, poryv větru, ale trvalo to jen chvilku. Paní Junková se skoro okamžitě vzchopila a, jako by se cítila povinna nějakým vysvětlením, povzdychla: *„Třicet let takhle chodí... den co den... od prvního dne manželství.“*

Vždycky v podobných ošemetných chvílích pronášela tuto větu. Mluvila pomalu, přerývaně, jako by teprve hledala slova, ale ve skutečnosti si ty věty i přednes dávno nacvičila. Častější návštěvnice už to znaly skoro zpaměti, ale ona se vždy znovu utíkala k tomuto nářku jako flagelantka k svému biči, protože právě v něm nacházela záchranu: formuli, která vždy znovu umožňovala přes všechno se přenést a na všechno zapomenout. Právě tak jako dnes, kdy s naučenými césurami pokračovala:

„Čekárna je stále plná, příjmy musí mít jako Krésus, ale na domácnost nedává nic nebo skoro nic... Na všechno musím vydělávat já... A pak se diví, jak to u nás vypadá!... Jak to má vypadat, kde mám brát čas?... Leccos mi lidé donesli..., že má jinou..., že si vydržuje ještě jednu domácnost..., ale lidé mají příliš bujnou fantazii..., jsou nepřející, závidí... Kdo má takovým povídačkám věřit? Já ho ještě při ničem nepřistihla...“

A pevně, sebejistě zakončila:

„Spolehlivý důkaz mi také ještě nikdo nepřinesl... Jen šeptají, naznačují... Ačkoli věřte, dala bych velké peníze... Velké peníze bych dala, kdyby mi to někdo dokázal, potvrdil... Kdyby mi přinesl něco, o co bych se mohla opřít... Velké peníze bych dala...“ Její hlas už zase zněl plně, sonorně, už zase nabyl svého obvyklého divadelního zabarvení, posmívala se postranním zprávám, házela částkami a takřka rouhavě volala po důkazech v přesvědčení, že i když jí někdo tu a tam něco pošeptá nebo naznačí, nikdo nebude tak netaktní, aby jí nabídl svědectví nebo důkaz... A že se koneckonců dá otřást i každým důkazem.

Junkovi byli staří manželé, měli už skoro třicetiletého syna. Když se doktor Junek kdysi o Julinku ucházel, byl dvorný a nešetřil sliby; koupí jí vilu, auto, zahrne ji šperky a kožešinami, vysází jí zuby diamanty, bude ji chovat jako v zlaté klícce. Julinka o něho zprvu příliš nestála. Právě se jí splnil životní sen, dostala angažmá u divadla a těšila se na první úspěchy. Ale rodiče viděli titul, viděli ordinaci, kterou si zamýšlel zřídit, zajištěný, bezstarostný život. To bude něco jiného než nejistá komediantská kariéra! Nakonec ustoupila jejich naléhání a svolila. Ale aby se ubezpečila, že jejich manželství nebude ničím rušeno, požádala svého bratra, rovněž lékaře, aby kolegu po nějakou dobu nenápadně sledoval.

Dobrozdání bylo to nejlepší:

„Nikoho nemá, s nikým nechodí, vážný a vyrovnaný člověk... Rád posedí u piva, pravda, vykouří doutník, podebatuje s přáteli, ale pak rovnou domů. Po žádné ženě se ani neohlédne!“ A tak se tedy Julinka vdala. Tím spíše, že doktorovo vytrvalé dvoření i matčiny věčné chvály přece jen trochu šimraly u srdce...

Ale po svatbě přišla sprcha. Úsměv na doktorově tváři začal vyhasínat, laskavý tón ustoupil novému, nervóznímu, podrážděnému. Pokud byl doma, doktor skoro nepromluvil, a jakmile skončil ordinaci, zmizel a vracel se až pozdě v noci. Bydlel doma, stravoval se doma, to ano, ale na domácnost přispíval jen nerad, málo a nepravidelně...

Zprvu Julinka považovala za nedůstojné vyptávat se ho, kam chodí, zdržovat ho doma, upomínat ho o peníze. Je to přece doktor a jistě ví, co dělá. Po nějakou dobu brala z věna, pokud jí po zařízení ordinace ještě něco zbývalo. Snad si uvědomí, čím je povinen své ženě a svému synkovi v kolébce! Ale doktor Junek si neuvědomoval nic a jí nezbylo, než se chopit práce, jakékoli práce, jen když vynesla nějakou korunu.

Po čase jí dolehly k sluchu všelijaké zastřené i otevřenější narážky. A tu se rozhodla promluvit si s ním přímo.

„Kam to chodíš každý den po ordinaci?“ zeptala se ho jednou. *„Pořád někde jsi...“* Lékař se nezamračil ani nezvýšil hlas, jen jeho věčný šepot se jaksi zrychlil a zasyčel v něm vztek. Z nesouvislých slov, která vyrážel, vyrozuměla jen to, že on si může chodit, kam chce, aby si ho nevšímala a hleděla si svého...

Sbalila tedy kufry a rozjela se domů za matkou. Ale ta ji zahrnula takovou spoustou argumentů, že se raději zase vrátila.

„Všude je něco.. Musíš mít trpělivost... Znáš lidi, závist... Kdybys na něho byla milejší, zdržoval by se asi víc doma. Od příjemné ženy nikdo nespěchá... Nedělej z komára velblouda a hleď s ním nějak vyjít... Časem se hrany okulatí, hroty olámou, všechno se vytříbí...“

Ozbrojila se tedy trpělivostí a neviděla, neslyšela. A záhy zjišťovala, že to není nijak těžké, že muž, který ji tak málo zaujal, jí teď, když jí způsobil tolik bolestí a strastí, zcela zlomil srdce. Ano, milovala ho, vroucně milovala. A čím více jí doktor unikal, tím více se mu cítila bližší, tím více po něm toužila. A dokonce se jí do duše vplížila jakási podivná hrdost: cítila se veliká a silná – a někdy dokonce šťastná – touto láskou, která docházela tak málo odezvy, i tímto svým vkladem trpělivosti, který se tak uboze rentoval...

Když jí paní Sedláčková naznačila, že doktor si vydržuje ještě jednu domácnost a má ještě jednu rodinu – pro změnu dceru – přímo na ni vyjela:

„Důkazy! Pomlouvat dovede každý, ale důkazy, rozumíte!... Důkazy, a já se podle toho zařídím!“

Časem se i ty nejzlomyslnější přítelkyně vzdaly a ona opravdu začala sklízet jakési růže: růže iluzí, růže víry, růže vždy znovu pučící naděje. Dokonce si zvykla na tu trnitou a drásající růži své osamělosti a věčného čekání...

A život běžel dál. Bez vzrušení, nudně, stereotypně. Jednou však – bylo to v jedenáctém roce manželství – se přece jen dočkala jakéhosi překvapení. Překvapení, o jaké nejméně stála. Z ordinace, odkud se po léta ozývalo jen monotónní vrčení vrtačky a polohlasité příkazy lékařovy, zahlaholil zvonivý ženský smích. Dokonce i lékař se hlasitě smál a něco pobaveně vykládal. Co se děje? Ano, otvírala nějaké nastrojené fifleně! A třebaže to nebylo jejím zvykem, přikradla se po špičkách ke dveřím a nastavila ucho. Z ordinace sem zaléhaly útržky rozhovoru:

„Ona ti neuklízí?...“

„Uklízím si sám.“

„Hrozné!“

„Ani ne... Líp když vydělává a nemá na mne čas...“

„Ale stejně...“

Pak jejich rozhovor přešel do důvěrného šepotu, dráždivého laškování a chichotání, z něhož zachytila pár slůvek, která ji zdrtila víc než předcházející kritika: zaléhala z nich ozvěna toho, co kdysi před svatbou doktor šeptával jí...

Toho dne se všem návštěvnicím omluvila a večer, než šli spát, se zeptala doktora:

„Koho jsi to tu měl, prosím tě? Takového smíchu a šuškání!...“

Doktor Junek se tentokrát nerozzlobil, jak se obávala: zřejmě měl okamžik sdílnosti.

„Jednu známou,“ mínil lakonicky. *„Chodil jsem s ní před tebou!“*

„Jak to, chodil?“ zablekotala udiveně. *„Vždyť jsem tě dala sledovat... Vždyť tě nikdo nikdy s nikým neviděl!“*

„Bodejť by viděl!“ řekl doktor takřka dobrácky... *„Bydlela ve stejném domě! Přes chodbu!“*

Tenkrát se paní Junková rozkřičela:

„Tak proč sis ji nevzal, když to byla taková láska? Proč sis bral mě, když takhle ještě vrkáš? Co jsem ti udělala? Za co mě trestáš? Proč...“ – Ale lékaře nepřivedla z míry:

„Měla jsi dvakrát větší věno než ona – a já jsem si chtěl zařídit ordinaci,“ řekl tak upřímně, že zalapala po dechu.

„V jakém světě to žiju?“ vykřikla rozhořčeně. *„To je ta tvoje zlatá klícka? Všude jen zrada!... Zrada a lež!“*

Ale doktor neposlouchal, nereagoval. Podle osvědčeného zvyku vzal aktovku a zmizel. A snad to bylo to nejlepší, co mohl udělat, protože paní Junková se skoro ihned uklidnila. Ticho a samota působily na její zraněnou

duši jako balzám, začala zase klidně uvažovat. Co měla počít, kam jít? Měla už velkého syna a krása oprchala. Pravda, muž se jí málo věnuje, ale má ho proto ztratit nadobro? Trpělivost! Trpělivost růže přináší. Ta fiflena přes chodbu? To je toho! Známá, sousedka! V nejlepším případě zhrzená milenka... Jestli si ji – Julinku – vzal kvůli věnu, tu druhou si – a to je horší – kvůli věnu nevzal... A ona je přece jeho žena! Zákonitá žena! A dala mu pěkného, urostlého syna! Její je! Jen její!

A znovu šlo všechno po starém. Jestliže ji doktor obklopoval fikcí, přijala tuto fikci skoro jako vytoužený stav, vytvořila si falešnou existenci, falešnou identitu – a žila spokojeně, vědoma si, že se nedá nic dělat. Teprve dnes ten pronikavý, vlezlý pohled její nové návštěvnice jako by ji probudil, jako by vyburcoval její tak dlouho uspávaný a časem už úplně dřímající žal...

Když návštěvnice poznaly, že dnes už ze zábavy nebude nic, vstaly a poroučely se. Paní Drexlerová chtěla zaretušovat špatný dojem, který vyvolala, a řekla těšitelsky:

„Nic si z toho nedělejte, však on se vrátí!“ Paní Junková přehlédla tuto novou netaktnost a vstala, aby je doprovodila. Už se úplně vzpamatovala, a protože i jí byla ta situace trapná, opakovala mezi dveřmi, jen tak, aby něco řekla: *„Moc peněz bych někomu dala, kdo by mi přinesl důkaz... Kdo je aspoň na vlastní oči viděl!“*

Jenže tentokrát se ji zlomyslný osud pokusil zaskočit. Když doplétala svou taštičku – asi za hodinu po odchodu obou žen – znovu zadrnčel zvonek a do dveří důležitě vplula vzdálená neteř Heda.

Sotva odrostlé děvčátko, oslněné krásou života i samo sebou, které ještě nepoznalo úzkosti, těžkosti a žaly, a nemělo tedy ani příliš pochopení pro bolesti cizího srdce. Proto také hned triumfálně a takřka pobaveně vybuchla:

„Teto, nachytala jsem je! Pořád slibuješ velké peníze – a já ti to řeknu zadarmo!... Potkala jsem strejdu s tou jeho! Ve Valdštejnské hospodě! Já jsem seděla se Zdeňkem vpředu – a oni se nesli do zadní místnosti! Úžasný pohled! Zavěšení, přitulení, jen vrkali!“

Zarazila se, jako by čekala pochvalu – ale teta dramaticky rozpřáhla ruce a s hraným rozhořčením se na ni obořila:

„Co si to dovoluješ? Jak to mluvíš o strýci? Potkal známou, příbuznou, pacientku... Copak nesmí s nikým na večeři?... To je toho – že šel do Valdštejnské hospody!... Veřejně... Mezi lidi! Ty jsi tam taky byla a z ničeho tě nepodezírám! A s jakou jeho? Jak si dovoluješ říci, že s tou jeho?... Já jsem přece jeho! Už třicet let!“

„Ale vždyť byli zavěšeni!“ hlesla Heda. *„A jak se k sobě měli...“*

Teď v hlase paní Junkové místo rozhořčení zazněl posměch:

„To ty asi dovedeš nejlíp posoudit, co?... Sotva se vyklubala ze skořápky... To je pro tebe důkaz? Nenechej se vysmát!... Copak jít na večeři je nějaký hřích?... Jak říkám, potkal známou, pacientku... Prosím, nabídl jí rámě... Co z toho? Takže jsi se svou senzační zprávou náramně vedle, holčičko! Zbytečně ses blamovala! A teď pojď, pomůžeš mi!“

Sklidila věci ze stolu, přinesla nůžky a začala jí předvádět, jak stříhat krepový papír na výrobu panenek. Byla teď samá laskavost a žert. V duši jako by se jí rozlil nový jas. Oklamala všechny: neteř, přítelkyně, osud – a především samu sebe. V průběhu několika málo hodin odrazila druhý záludný příboj podezírání a pochyb. Znovu zvítězila, znovu srazila ty jedovatě syčící dračí hlavy. Znovu se jí podařilo uchovat ve své duši čistou a nedotknutou ne-li růži, tedy alespoň růžičku své neuvěřitelné trpělivosti...

Žid Stehlík

Umřel kolem roku 1950 – ale stále jako bych ho viděl před sebou. Vysoký, silný muž se skly na očích, s věčným úsměvem a věčně dobře naložený.

Třebaže byl ženatý a měl dvě děti, stravoval se za války v restauraci *U Herclíků* a plašil děvčata na Slovanském ostrově. Myslím, že už tehdy byl v rozvodovém řízení. Alespoň si stěžoval na podivné duševní stavy své ženy: prý stále tvrdí, že měli ještě jedno dítě a že je za stovku prodal...

Fakt je, že koncem války byl rozvedený a opatřil si národní správu lékárny *U Aesculapa* v Lovosicích. Byl totiž magistrem farmacie. Po celou válku zastupoval nějakou německou firmu na výrobu léčiv, takže za tárou se moc otáčet neuměl.

Ale osud obvykle přijde takovým lidem na pomoc. U majitele lékárny – německého žida, který byl po návratu z koncentráku »odsunut« do Německa – sloužilo děvče z česko-německé rodiny – Kristuška Mehrová, kterou si pan národní správce vzal. Není pochyby, že pro ni a celou její rodinu to byla kariéra, ale nepochodil špatně ani pan lékárník. Kristuška mohla dělat a taky dělala všechny práce, kde nutně nebyl potřeba magistr – a tak, zatímco Stehlík do deseti hodin spal, Kristuška pilně expedovala a její čtyři sestry a matka drhly podlahu, vařily, prostě vykonávaly vše, co bylo zapotřebí.

Když pan magistr vstal, stoupl si před lékárnu, požertoval s kolemjdoucími, zahrál si v sousední restauraci kulečník, dal si něco k svačince a šel na oběd. Byl to vždycky výtečný domácí oběd, po kterém tělo volalo po spánku. Vlastní život pana magistra nastal večer, kdy vstal, zašmelil do sousední hospody sádlo, které dostal na masti, a líh, který mu byl přidělen na různé medikamenty – a už tu měl nějakého kamaráda na partii šachů, kterou hrával často až do rána. S Kristuškou měl další dvě děti.

Kolem roku 1949 rozlétla se jeho touha jít »za kopečky«. Ale jak jít s takovou přítěží – se dvěma ženami a čtyřmi dětmi? Opravdová a silná touha nikdy nezoufá a vždycky si najde cestu. A tak jednoho dne stanul vynalézavý PhMr. Hynek Stehlík tváří v tvář vrchnímu pražskému rabínovi.

„Co vás ke mně přivádí?“

Magistr upadl do rozpaků a dokonce se snad i trochu zarděl.

„Chtěl bych se stát židem,“ řekl jaksi zdráhavě.

„Židem?“ podivil se rabín.

„Věnujte mi pár okamžiků – všechno vám vysvětlím.“

Rabín ukázal na křeslo a Stehlík se posadil.

„Víte – moje matka sloužila u maďarského žida barona Kafky na jižním Slovensku. Mezi několika málo věcmi, které mi po ní zbyly, byla i baronova fotografie. Račte se podívat: vidíte, jak nápadně jsem mu podobný? Byl to bezpochyby můj otec.“

„Vaše matka byla židovka?“

„Ne, katolička... A jsme u jádra věci. Krátce před mým narozením provdala se matka za kočího Stehlíka, rovněž baronova zaměstnance – a ten figuruje v mých dokumentech jako můj otec. Matka, její muž i baron zemřeli dříve, než jsem přišel do let, kdy by mě zajímalo, jak to vlastně je. Totiž – jak to vlastně je! Je to tak, jak vám povídám, ale kromě té nápadné podoby mezi mnou a baronem a kromě několika poznámek mé babičky, která si mě vzala na vychování, není už nic, co by dosvědčilo ono zapomenuté lidské drama, nebo chcete-li lidskou komedii – jak se to vezme.“

„Zajímavé,“ řekl suše rabín prohrabávaje se v pejzech.

„Teď snad pochopíte,“ pokračoval Stehlík. *„Musel jsem vás s tím obtěžovat. Můj vzhled je židovský, má krev je židovská – a jestliže se chci zříct křtu a přijmout víru svého otce, je to myslím, mé svaté právo.“*

Nejdůležitější rys své »židovské« povahy, totiž zálibu ve šmelině, magistr opomněl uvést. Snad jen proto rabín zůstal nedůvěřivý.

„To, pane magistře, nebude tak jednoduché. Jak to bylo s vámi za protektorátu? To jste byl ovšem árijcem až do kolikátého kolena a ani vás nenapadlo hlásit se k židovskému baronovi.“

„Však by to také nemělo žádný význam!“ řekl Stehlík upřímně. *„Copak nás málo zahynulo v koncentračních táborech? Znám židovky, které běhaly po všech možných úřadech a vykládaly o původu svých dětí všechno možné, jen aby je zachránily před Terezínem.“*

„Však je dobře,“ mínil rabín a povstal. *„Vy se tedy dnes pokoušíte o opačnou cestu? – Co tím sledujete?“*

„Jste zkušený člověk,“ pokoušel se mu zalichotit Stehlík, *„a tak vám to povím rovně a jasně. Nechci mít po svém otci jen nos a fotografii. Nechci nic nalhávat o svém původu. Ať je obecně známo, že je židovský a já že jsem žid! Ale ať se taky mohu účastnit požehnání, jež přináší členství ve velké rodině Abrahámově.“*

Rabín dávno tušil, o co jde. Tenkrát v roce 1950 seděli na většině klíčových pozic židé, a zatímco árijcům, kteří chtěli odejít, nezbývala než nebezpečná cesta »přes kopečky«, mnozí příslušníci »vyvoleného národa« se stěhovali ven pohodlně se vším majetkem a celými rodinami.

Doprovázeje tedy Stehlíka ke dveřím, poznamenal rabín suše:

„Každopádně to přednesu dál... Převést vás papírově na naši víru by asi nebylo nesnadné, ale uznat vás za plnoprávného syna Izraele – nevím, příteli, nevím. Udělám, co bude v mé moci – ale nebude vám to znít trochu divně: žid Stehlík?“

„To už je to nejmenší,“ řekl magistr a pomyslel si, že v nejhorším případě se z toho Stehlíka vždycky dá udělat nějaký Sauer, Salzer, Seidler – nebo, aby

to vypadalo opravdu židovsky, Skutecký nebo Stříbrný. *„Hlavně, aby se skončil můj nynější mizraim. Tak besitsem, kčamstr dínr,“* loučil se blýskaje se svými židovskými znalostmi.

V kavárně Slávii ho očekávalo několik přátel.

„Šalom!“ pozdravil je žid *in spe* Stehlík.

Přivítali ho burácivým *„Hep, hep!“*

A přestože tato zkratka znamená potupné »Heyrolisyma est perdita«, Stehlík se nerozčílil, ale výborně bavil.

Ale za týden ho rabín příšerně zklamal.

„Náboženská obec židovská,“ řekl mu, *„nemůže jistě nic namítat, jestliže chcete přijmout naši víru, ale nemůže vás přijmout za plnoprávného žida a nehodlá za vás v žádném případě a v ničem intervenovat nebo vám pomáhat. Nemá se vám dostat žádných výhod z příslušnosti k Izraeli. Domnívám se ovšem, že tím váš zájem končí. Pomáhat vám za hranice rozhodně nebudeme!“*

„Chtěl jsem se vystěhovat, máte pravdu!“ zvolal Stehlík. *„Ale do země svých otců, do Palestiny – nikoliv na Západ, jak se snad domníváte!“*

„To je ovšem jiná!“ pousmál se rabín. *„Do Palestiny se dostanete kdykoli. Vstoupíte do Hagany, někde za Roudnicí si vás vycvičíme a dopravíme letecky přímo na bojiště. Upozorňuji však, že je to bez mezipřistání!“*

Stehlík zbledl, že by bylo možno nad ním říkat *tehilim* – a zůstal raději árijcem...

\- - -

Rok po této události žid Stehlík onemocněl. Byla to banální věc – zánět slepého střeva. V nemocnici ho operovali a už se chystal domů, když se mu náhle přitížilo. Bylo to v neděli odpoledne a Kristuška, která ho přišla navštívit, ještě nic nepozorovala. Po jejím odchodu zazvonil na sestru a požádal o kněze. Kněz přišel a Stehlík přijal pokorně svátost umírajících.

A znovu vešla sestra.

„Kolik je hodin?“ zeptal se Stehlík.

„Osm,“ řekla sestra.

„Osm,“ opakoval Stehlík klidně. *„Ve čtyři ráno startujeme...“*

A ve čtvrt na pět ráno klidně a odevzdaně zemřel.

Muž, jenž věděl příliš mnoho

Muž s prošedivělým ježkem přiblížil mi své silně krátkozraké oči až k samému obličeji a řekl tichým, melancholickým hlasem: *„Já jsem doktor Peřina.“*

Přišel jsem se do redakce *Venkova* přeptat na osud svých příspěvků a při zvuku tohoto jména jsem skoro zbledl. O doktoru Peřinovi jsem slyšel. Byl to jeden z těch nemilosrdných kritiků, kteří ubohému literátovi div neobrátí duši na ruby, než mu dopřejí pochlubit se dvacetikorunovým honorářem. Zmateně jsem zakoktal něco o příspěvcích.

Doktor Peřina si mě s despektem změřil:

„Tak vy jste nám poslal své verše... Pamatuji se, pamatuji... Hm... A víte vůbec, co to je elegické distichon?“

„Spojení hexametru a pentametru,“ řekl jsem poněkud kuse.

„Dobře,“ kývl doktor Peřina hlavou. *„A kdo napsal elegické distichon?“*

„Publius Vergilius Maro,“ zněla pohotová odpověď.

„Znáte Carmen Saeculare?“

Aniž jsem přisvědčil, začal jsem recitovat: *„Silvane, nympharumque potens Diana...“*

Dr. Peřina se zamyslel. Viděl, že s těmito hračkami na mě nestačí. A tak na mě vytáhl s kanónem: *„Čím byl Titus Silius Italicus?“*

Chtě nechtě musel jsem přiznat, že jsem to jméno nikdy neslyšel. A Dr. Peřina spustil, jako když namaže: *„Titus Tatius Silius Italicus byl za císaře Nerona veřejným žalobcem, roku 68 konzulem, jako prokonzul spravoval Malou Asii. Žil v letech 25 až 101. Napsal epos »Punica«, jehož námětem je druhá válka punská.“*

A hned vyrukoval s další otázkou: *„Kdo byl Lucius Coelius Antipater?“*

Zajíkavě jsem doznal, že i toto jméno je mi cizí. Dr. Peřina vrhl na mě znovu pohled plný pohrdání: *„Jak můžete psát verše, když neznáte římskou literaturu? Coelius Antipater byl přítel Laeliův a řečníka Crassa. Napsal monografii o druhé válce punské slohem již rétoricky vzdělaným!“*

Díval jsem se na něho asi neobyčejně provinile, protože přes všechny své triumfy opustil náhle půdu literárně-historickou a zeptal se mě věcně: *„Co jste studoval?“* A když jsem mu to řekl, vyjel na mne: *„Kolik znáte kontokorentů?“*

Vysvětlil jsem mu, že francouzský, anglický a německý.

„Francouzský, počítaný k takzvané epoše, a anglický, zvaný též štaflovitý,“ doplňoval mě pedantsky a hned se ptal: *„Co je to směnka?“*

Takové bylo moje seznámení s doktorem Peřinou. Sotva kdo uvěří, že jsem se, přes jeho zkoušecí mánii, kterou, jak jsem později zjistil, uplatňoval vždy, všude a na každém, stal jeho přítelem a že jsem při něm setrval, i když už dávno nepůsobil ve *Venkově*, přišel z Pankráce a dávno už nemohl nijak

prospět mně, ale já musel skoro dnes a denně pomáhat jemu. Měl jsem pak tu výhodu, že jsem si mohl na ty jeho vědomosti vymýšlet všelijaké vtipy a že jsem si mohl usnadňovat situaci, jak to právě nejlépe šlo. Za to se však stal Dr. Peřina postrachem všech mých známých, když už dávno před tím byl postrachem všech známých svých.

Nebylo možné s ním přijít do styku: literárního historika zkoušel, kdo napsal drama »Sherlock Holmes«, dějepisce se vyptával, co ví o Kazimiru Chlędowském, lékaře, kdo objevil šetření poslechem a poklepem, matematika na matematické problémy, zemědělce zkoušel ze správovědy – a ve všech oborech jevil vynikající znalosti – samozřejmě kromě znalostí, které může znát jen úzký specialista. PhDr. a JUDr. Otakar Ševčík z Benešova, někdejší naděje naší právnické vědy a autor knihy o kartelech, s kterým Peřina úpěl po válce na Pankráci, sice tvrdíval, že si všechna ta data vymýšlí, ale je fakt, že Peřina je chrlil bez rozmýšlení a autoritativně.

Život Otakara Ševčíka, třebaže znám z něj jen nepatrné útržky, by mohl být patrně také románem. Jak říkal Peřina, byl Ševčík, který pocházel z Benešova, někdy nadějí naší národohospodářské vědy. Ale nějaký čin, který mi nebyl nikdy objasněn, způsobil zkázu jeho kariéry. Stýkal jsem se s Ševčíkem velmi často; byl ochoten každému přispět radou i pomocí, ale mnoho už ani neporadil, ani nepomohl. Tvrdil, že má jakousi organizační kancelář, ale spokojoval se s malými revizemi národních správ, které nikdo nechtěl. Faktem je, že byl zavřený za každého režimu: za Rakouska, za republiky, za protektorátu i po válce. V jeho bytě viselo uznání za spolupráci od různých amerických novin. Znal a věděl kdeco, o všechno se zajímal, setkal se a mluvil s císařem Karlem a jinými osobnostmi, na stěně mu visel obrázek od Nejedlého – karikatura znázorňující, jak prezident, či snad ještě ministr Dr. Beneš odchází od Ševčíka se slovy: *»Pane doktore, tímto dnem se rozcházíme!«* Měl různé přátele na nejrůznějších ministerstvech, od kterých leccos věděl; je proto podivné, že se spokojoval se zcela podřadným místečkem v Povltavském kamenoprůmyslu, kde – jak jsem se dozvěděl později od jeho vedoucího – všechno popletl. Prostě stáří. Ale o něco málo let před tím – v době, kdy já ho poznal – sršel vtipem a důmyslem.

Nakonec jsem se s ním setkal v nemocnici v Krči, kde sestry chodily pro mne, abych ho šel uklidnit, že jim utíká z lůžka, což se mi vždycky nějak podařilo. Po jeho smrti jsem se dozvěděl, že jeho minulost byla skutečně dosti temná, ale všechno to bylo tak nějak nepřesné a neurčité, že to mohla být stejně dobře pomluva jako lež. Dr. Ševčík měl, pokud vím, společně se svým bratrem dům v Zámecké ulici v Benešově. Znám od něj dvě zajímavá hesla, která asi vyplynula z jeho – jak se zdá – poněkud zvláštního života. První zní, že *»Nejlepší archiv jsou kamna«,* a druhé, že *»Smrt se nemá tahat za fousy, aby se neprobudila«.*

Pokud jde o vymýšlení Dr. Peřiny – šlo mu po jeho návratu z vězení opravdu těžko věřit. Snad to vyplývalo z jeho takřka zoufalé situace. Důchodce – bývalý bankovní úředník – spisovatel, redaktor, který měl ve Strašnicích krásný byt, rozsáhlou knihovnu, manželku a dvě děti – Viléma a Lilianu – muž, jenž se pyšnil přídomkem »z Malečína a Dubé«, se rázem ocitl na dlažbě. Byt mu, než se vrátil, obsadili, majetek zmizel, manželku mu zavřeli a děti, jestli taky nějakou dobu nebyly za mřížemi, využívaly neochotného pohostinství příbuzných. Neměl nic na sebe, když šel po ulici, zastavovali ho strážníci v domnění, že je to zloděj. Po dlouhém tahání mu dali jen polovinu penze a našel si byt u jakéhosi MUDr. Friedla, někdejšího vojenského lékaře – komůrku plnou hmyzu a špíny s nábytkem, na který si člověk s odporem sedal.

Byl vášnivý kuřák, většinu peněz vydal za kouření a pokud šlo o jídlo a oblečení, byl více méně odkázán na to, co mu kdo dal. Jak jsem řekl, musel předstírat. Zpěvačce Gracianě Nečové, působící pod jménem Avočenová, která marně sháněla angažmá, sliboval, že jí něco najde, ačkoli – kde mohl něco najít? Stejně tak slovenské zpěvačce Lackové, která mu jednou – vidouc jalovost jeho slibů – udělala strašný výstup. Vymýšlel si, jen aby upoutal pozornost, aby mohl s někým posedět, něčím se blýsknout, přijít k cigaretě či nějakému soustu. Nějakou chvíli u Friedlů s ním bydlela i jeho dcera Liliana, které našel místo v jakémsi ovocnářství.

Poněkud větší aktivitu rozvíjel o výročí smrti básníka Petőfiho, kdy společně s Kamilem Bednářem, Zikou a mnou překládal do češtiny části jeho díla. Uměl se vůbec dostat na různá vyslanectví – hlavně na maďarské a finské, snad si tam přivydělával, nevím. Mě z těchto vyslanectví seznámil s tajemníky Medvem a Rubinem a korespondentkou Lolou Galinou. Z finského vyslanectví – tvrdil o sobě, že umí finsky, ačkoli ho nikdo nikdy neslyšel pronést jediné slovo – mě seznámil s Dr. Pátero a slečnou Vartió, jakož i některými úředníky, jejichž jména jsem zapomněl. Ze svých českých přátel mě seznámil s učitelem a spisovatelem Jaroslavem Janouchem, o kterém ještě bude řeč, a hlavně s Dr. Alfonsem Welterem, mužem neobyčejně vzdělaným, pilným a distingovaným, který několikrát významně zasáhl do mého života: seznámil mě s generálním konzulem Săcăreanem, a tím mě přivedl k rumunštině, měl jistý, byť ne výlučný vliv na moje sblížení s Dr. Benešem, a konečně jsem na jeho podnět dlouho pracoval pro Českou tiskovou kancelář – dělal jsem pro ni měsíční přehled rumunských ekonomických novinek, publikovaný v jakémsi časopise. Nehledě k tomu, že byl vždy milým, inteligentním přítelem. Sám byl výborným znalcem maďarštiny, pracoval na maďarském slovníku, překládal z ní a tlumočil.

Později se Dr. Peřina dostal do Akademie věd, kde taky pracoval na maďarském slovníku. Manželka se mu vrátila z vězení, opatřil si lepší byt, začal přiměřeněji žít. Nejlíp snad mu bylo, když se odstěhoval do Ústí nad Labem, kde se jeho dcera po rozvodu a novém sňatku poměrně slušně uchytila a – dříve nespoutané, divoké děvče – vytvořila s jakýmsi panem Polívkou velmi slušné a spořádané manželství.

Ale jeho spokojenost dlouho netrvala. Zákeřná nemoc – snad následek nesmírného kouření – ho připoutala na lůžko a nakonec za hrozných bolestí ho sklátila do hrobu.

Zůstalo po něm určité literární dílo, o kterém snad už nikdo neví. Jeho podstatou je kniha povídek *Boží posel*, kterou zejména ocenil básník Jan Vladislav. Jinak jsem od něho měl aktovku *Divná židle*, kterou prý hráli v *Červené sedmě*, a kterou mi věnoval s hrdou dedikací: *»Unum, sed leonem!«*

Zapadající světy

„Vy jste jediný slušný člověk, kterého naše Liliana vůbec zná,“ řekl mi melancholicky Dr. Vilém Peřina, pán z Malečína a Dubé. *„Ti ostatní jsou vesměs zvířata.“*

Tvář jeho dcery, urozené slečny Liliany, se rozzářila rozkošným úsměvem: *„I mlč, táto,“* řekla, vybírajíc si z popelníku nedopalky a kroutíc z nich v zažloutlých prstech novou cigaretu. *„Vždyť to jsou všechno prima páskové.“*

Pak vybalila z kabelky hrušky a ořechy, které se jí podařilo nepozorovaně odnést z ovocnářství, kde dělala prodavačku, a s graciézním gestem je nabídla mně i otci.

„Víš, co stojí dnes kořalka?“ pokračovala. *„A takový Říša nepřišel na schůzku střízlivý! A René vyšmelí na autech obratem ruky dvacet tisíc. Oba se topí v penězích. A to jsou u tebe špatné známosti? Jen aby ti nebyli jednou dobří!“*

„A co dělá ten subjekt z Černošic, kterého si budeš brát?“ V mírném hlase urozeného pána se zachvěla zřetelná, třeba velice důstojná a delikátní indignace.

Ten subjekt, jak Peřina říkal, byl nesmírně bohatý řezník jménem Šůra a jeho jméno viselo už druhý týden se jménem urozené slečny z Malečína a Dubé na plotě v Černošicích, představujícím vývěsní tabuli Místního národního výboru s tím, že hodlají vstoupit do stavu manželského.

Po otcově dotazu zahleděla se baronesa na fotografii ve skleněném stojánku na stole, zobrazující korpulentního čtyřicátníka. Na zadní straně, otočené ke mně, hlásal krasopisný nápis: *Jediné a nejdražší Lilince – její Macíček.*

„Takový protiva!“ prohlásila slečna. *„Nevezmu si ho ani za zlaté prase!“*

„Každý je nějaký, Lilinko,“ mírnil jsem ji. *„A ještě nedávno jsi jím byla přímo nadšena.“*

„Mně se nikdy nelíbil!“ prohlásil urozený pán. A vrtě melancholicky hlavou, dodal: *„Byl to opravdu podivný subjekt.“*

„No, on ještě ušel,“ ujala se ubožáka urozená slečna. *„Vozil mě autem, koupil mi zlaté hodinky, prsten, kabelku, na šaty... Snad mě měl opravdu rád. Ale jeho máma, že kouřím, že utrácím, že nejsem k žádné práci – tak jsem tam došla a udělala jí v krámě před lidmi takový cambus, až se okna třásla! Ať se bába učí móresům!“*

Tato slova pronesla urozená slečna se svou vrozenou jemností zvyšovanou ještě panenským půvabem svých osmnácti jar. Pak dokouřila cigaretu, potřásla nám bodře pravicemi a se slovy: *„Bylo mi velikou ctí, národním svátkem a vepřovými hody,“* odešla za svými záležitostmi.

V místnosti se rozhostilo temno, neboť se snášel večer, ticho přerušovaly jen cupitavé kroky baronovy, který mlčky přecházel místností. Mlčel jsem taky z piety k intimním starostem urozené rodiny.

Náhle v předsíni zadrnčel telefon a vzápětí baronova bytná, věčně rozcuchaná a ušmudlaná paní Fiedlerová, vrazila bez zaťukání do dveří.

„Pane doktore, hovor pro vás!“ A šeplavým hlasem starých klepen dodala: *„Paní Šůrová.“*

Doktor Peřina se na mě nejistě podíval a řekl:

„Jste přece můj přítel... Pojďte si poslechnout ten hovor, je tam naslouchátko.“

Cupitavě vešel do předsíně, zvedl sluchátko a řekl hlasem, z kterého čišel severák:

„Doktor Peřina. Co si přejete?“

Hlas na druhém konci drátu se zalykal v slzách: *„My našemu Jeníčkovi všechno dáme, jen ať ho má Lilinka ráda, jen ať jsou spolu šťastni... On chudák pořád jen pláče, říct si dát nechce... Pane doktore, promluvte s ní, domluvte jí... Nemusí mít nic, my jí všechno koupíme, vším ji zahrneme, jen ať jsou spolu šťastní!“*

S důstojností, která mohla pramenit jen ze staleté rodové tradice, urozený pán odpověděl:

„Paní Šůrová, váš syn je pro mě pouhý luft! Pro mne, aby bylo jasno, je člověkem jen aristokrat rodem, tedy šlechtic, nebo aristokrat duchem, tedy básník!“

Z hlasu na druhém konci drátu zmizelo slzavé zabarvení.

„A ty tři tyče salámu, co jsme vám dali, když jste byl u nás, vám nebyly luft, co?“ vyštěkla paní Šůrová. *„Po těch jste chramstnul! Tak abyste věděl, nám to taky nebylo dvakrát vhod, že si Jeníček chce vzít holku bez košile! Peníze jsou vždycky potřeba, a těch my bohudíky máme dost. Můj syn si sežene jinou nevěstu!“*

Urozený pán už neposlouchal. Mlčky položil sluchátko a rozpačitě zamžoural pod silnými skly...

Venku byl mlhavý listopadový večer. Rok 1947 spěl mílovými kroky ke svému konci. A v nastalém tichu já viděl tragickou komiku, nebo chcete-li komickou tragiku okamžiku.

Copak ti lidé neslyšeli z dálky dunět krok mas, chystajících se důkladně vysušit »kalné vody starého světa«?

Což nechápali, že před jejich »činorodým géniem« a budovatelským úsilím nic neznamenají »špinavé peníze hrabivého kapitalisty« ani marastická pýcha šlechticova? A kampak na ně s nějakými duševními hodnotami a s aristokracií ducha!

Mongolský chán v Modřanech

Doktor Peřina si tak dlouho dělal legraci z Dr. Zory Zemanové, nazývaje ji celkem výstižně *»Divou Bárou«*, až to vzbudilo nevoli jejího bratrance, ředitele školy pro zaostalé děti na Vyšehradě, spisovatele a překladatele Jaroslava Janoucha.

„Nechte těch hloupostí, doktore,“ napomenul ho. *„Dnes tu máme vzácnou návštěvu.“*

A jeho obrýlené oči se trochu usmály přes stůl, kde seděla maličká Lola Galina a černá Julie Czintalánová, písařky na maďarském vyslanectví.

„Řekněte své kolegyni, slečno Lolo,“ pokračoval Janouch, *„že jí budu hádat z ruky, aby se příliš u nás nenudila. Jestli ovšem má zájem.“*

Lola, která uměla česky, zadrmolila slova překladu, Julie se zasmála, přikývla a natáhla ruku. Janouch se dlouho díval do čar dlaně.

„Vaši předkové,“ začal po chvíli, *„bydleli někde v hlubokých lesích. Měli tam veliký dům, snad dokonce zámek nebo hrad. Před branou rostl dub – pod ním byl kamenný stůl... Tam váš rod vždycky v těžkých okamžicích konal porady... Pod tím dubem se také zjevovala dobrá víla vašeho rodu, něco podobného jako na našich hradech bílá paní...“*

Doktor Peřina se už neudržel a dal se do smíchu.

„To je znamenitá pohádka pro děti – ale jen pro ty zaostalé,“ řekl prostořece.

Lola dokončila překlad Janouchova proroctví a Julie, poněkud zarudlá, jí dlouho něco vykládala.

„Ale Julinka říká,“ ujala se po chvíli slova Lola, *„že skutečně pochází ze staré maďarské šlechty. A pokud jde o hrad, má prý pan ředitel pravdu. Jejich rod měl rozsáhlý hrad v Karpatech. Dnes jsou z něj ovšem zříceniny... Pokud jde o kamenný stůl – nebýval na hradním dvoře nebo před hradem žádnou zvláštností... Takže by se to docela mohlo shodovat...“*

„Máte mlčet, doktore,“ napomenula Peřinu hubená, vrásčitá paní Janouchová. *„Všemu se jen chechtáte. Když manžela jednou vytrhnete, těžko se potom soustředí.“*

Janouch se znovu zahleděl do Juliiny ruky, ale jako by chtěl potvrdit manželčinu výtku, jeho věštba už byla taková nijaká: *„Dostanete dopis, seznámíte se s nějakým velkým pánem v uniformě, někdo v domě vám nepřeje“,* a podobně.

Konečně povzdychl: *„Vyčerpalo mě to. Taková extáze hrozně trhá nervy.“*

Doktor Peřina, aby zavedl řeč jinam, přisedl k Julii a zeptal se jí: *„Kam až sahá váš rod dozadu?“*

„Do šestnáctého století,“ odpověděla Maďarka. *„Když jsem byla malá, byla jsem s rodiči několikrát v Karpatech u kolébky rodu. Ale to už je dávno, už nic z toho nevím.“*

„Co je to šestnácté století?“ namítl Dr. Peřina. *„Můj rod je prokazatelně o sto padesát let starší. Jeden Peřina byl husitským hejtmanem. Ale to nebyl zakladatel rodu. Kdyby si někdo dal tu práci, jistě by vystopoval náš rodokmen až někam do roku třináct set...“*

Janouch se mezitím probral z únavy, a protože bylo vedro, vstal a odložil kabát. Jeho široká ramena a kulatící se bříško krylo nyní jen křiklavě žluté tričko s krátkými rukávy.

„Když mluvíte o rodokmenech,“ vmísil se zvolna do řeči, *„kam se hrabete na mě! Co jsou proti nám takoví Peřinové z Malečína a Dubé? Ale co mluvím o Peřinech? Co jsou proti nám Šternberkové, Schwarzenbergové, ano – neváhám to říci – Habsburkové a Wittelsbachové?“*

Nechal nás udivené a nedůvěřivé, vyskočil a chvátal do vedlejšího pokoje. Za chvíli se znovu objevil a táhl za sebou rozježeného, strašlivě řvoucího kluka – nejmladšího ze svých devíti dětí.

„Podívejte se na ty oči,“ vykřikl. *„To je můj predikát!“*

Kluk, nutno přiznat, měl trochu šikmé obočí. Stejně tak jako Janouch sám. Ale nebylo to nic nápadného ani nevídaného. Znám mnoho lidí s podobnýma očima.

„A teď se podívejte na moje!“ Janouch sňal kostěné brýle. *„Tohle je nejlepší doklad, tohle mluví za deset rodokmenů. Jsme potomky mongolských chánů!“*

„Čingischána?“ zeptala se udiveně Lola.

„Čingischána zrovna ne,“ řekl Janouch smrtelně vážně, *„ale jednoho z jeho poddaných, chána Januy. Janua-chán, z toho se vyvinulo Janouch. Můžete mi tisíckrát vykládat, doktore, že váš praděd byl husitským hejtmanem. Co je to proti mně? Já jsem Janua-chán.“*

„Ovšem slovo »Janouch« můžeme daleko lépe odvodit od jména Jan,“ namítl jsem. *„Jan, Janek, Janík, Janoušek, Janouš a také Janouch!“*

„U jiných Janouchů to tak asi bude,“ souhlasil ředitel. *„Ne však u nás. Moje jméno vzniklo ze slova »Janua-chán«. Starým Čechům, kteří z Kyrie eleison udělali krleš, se asi takové jméno těžko vyslovovalo. A tak prostě udělali z hlásek »ua« pouhé »ou« a slovo chán zakrnělo v pouhé »ch«. Takovému chánu nepatřil prosím jen nějaký hrad nebo panství. Ten byl něco jako kníže. Možná, že vládl většímu území než celá republika.“*

„Konce některých rodů jsou žalostné,“ pravil Peřina ironicky. *„Janua-chánové vraždili, loupili, znásilňovali – a vy jste teď ředitelem školy pro blbé. Ostatně smutné dědictví – právě jen obočí!“*

„Totiž... nezdědil jsem jen obočí,“ řekl chán rozpačitě, *„ale taky starobylý prsten.“*

„Prsten?“

„Ano. Chánský prsten! Byl v něm zasazen lehce žilkovaný kámen pískové barvy, jehož vzácnost poznáš na prvý pohled. Bohužel už ho nemám. Prodal jsem ho – nejsem na takové věci. Bohužel, opakuji, protože to byla kromě obočí má jediná legitimace. Dědici takového prstenu jsou totiž Mongolové povinni královskými poctami.“

„To abych šel nadiktovat redakci Českého slova reportáž »Pretendent mongolského trůnu v Modřanech«,“ řekl jsem.

„Nesměj se tomu,“ napomenul mě Janouch lehce svraštiv své chánské obočí. *„Na tom není nic směšného. To je pravda. Já nejsem pretendentem, protože se prozatím o mongolský trůn neucházím. Ale je fakt, že mi podle dědického práva patří, a jistě nebudu ho odmítat, až mi jednou bude nabídnut. Vím totiž zcela pozitivně, že se se mnou v mongolských kruzích počítá.“*

Lola překládala chánova slova Julii, a protože by se jinak asi nudily, prosily ho, aby se nedal rušit a povídal.

„To je tak,“ pokračoval Janouch. *„Byl jsem v Paříži a prsten, od kterého jsem se nikdy neodlučoval, pokud jsem ho neprodal, jsem měl na prsteníku pravé ruky. Seděl jsem osaměle v kavárně u malého stolečku. A jak popíjím čaj, zvedne se od sousedního stolu pán, jehož jsem si dříve nevšiml, a ptal se mě, odkud mám ten prsten. Vypravoval jsem mu tedy, lámaje dohromady franštinu, češtinu a němčinu...“*

„No nazdar!“ zasmál se doktor Peřina. *„To tedy opravdu mohla být dobrá mongolština!“*

Ale chán se nedal vyrušit: *„...lámaje franštinu, češtinu a němčinu dohromady, dějiny rodu, až se mi podařilo vyložit mu to, co jsem vám chtěl říci hned na začátku, že totiž můj praděd Janua-chán pod Čingischánem dobýval Samarkand. Když konečně v čele svého vojska vnikl průrvou v hradbách do města, klečela tam jedna z místních šlechtičen na ulici a v pláči spínala ruce, prosíc o smilování. Na jejím prstě se skvěl onen chánský prsten. Praděd se dlouho nerozmýšlel, chytil ji za prsty, uťal ruku, a když se vymotal z bitevní vřavy, stáhl jí prsten, kterým se pak rád zdobil a který se – jakožto chánský prsten – dědil z pokolení na pokolení. Vyprávěl jsem mu taky, že se Janua-chán dostal s Čingischánem až do Polska, že byl roku 1310 raněn v bitvě u Lehnice... Brzy na to Čingischán zemřel, a protože u Mongolů volí nového chána všichni bojovníci, vrátila se Čingischánova vojska domů – a tím také nastal konec mongolského panství v Evropě. Můj děd však tady zůstal. Byl raněn a domů nemohl. Nechali ho tedy zde a ujala se ho nějaká Polka, kterou si později vzal...“*

„Fuj, hned na počátku morganatický sňatek,“ smál se Dr. Peřina.

„Ve tvém vyprávění jsou dvě slabiny,“ namítl jsem. *„Především podle tvého vyprávění nešlo o žádný chánský prsten. Nešlo o prsten, který by se dědil v chánských pokoleních, ale o lup posledního vládnoucího chána. Chána! Jaký to asi byl chán, když ho jeho vojsko tady nechalo? Neměli by takového chána nést jeho bojovníci domů na nosítkách třeba přes celou Evropu?“*

„Vy se tomu smějete – a vidíte, ten muž v Paříži, Mongol, vykřikl něco ke svým dvěma společníkům u sousedního stolu a všichni tři bez ohledu na hosty v kavárně padli přede mnou na tvář, líbali můj prsten a slibovali mi věrnost a ochranu. A prozradili mi, že mě zcela přirozeně považují za právoplatného mongolského vladaře. A věřte – jejich ruce sahají daleko... Asi za rok seděl jsem v Unionce zabrán do čtení novin. Náhle za mnou začal někdo pobroukávat píseň »Smutná neděle«, ale tak jemně a jímavě, jak jsem opravdu nikdy před tím ani po tom neslyšel. Ohlédnu se – a on to můj Mongol z Paříže. A pak ke mně přicházel vždycky po určité době – na ulici, v kavárně, v tramvaji, v parku... Nikdy jsem ho nespatřil dřív, než se ohlásil... Znamením byla vždy »Smutná neděle«... I to mělo něco do sebe... Řekl bych rasového nebo kmenového... Tady, odtržen od svého národa, mohu znát z písní mongolského plemene jen pár písní maďarských. A nejvíce se mi vždycky líbila právě »Smutná neděle«... Můj Mongol mi vždycky přinášel útěchu... Ubezpečoval mě, že mongolský lid dobře ví o potomku svých chánů a že čeká... Posledně jsem ho viděl na letišti. Byl jsem v učitelské delegaci, která měla vítat maršála Koněva. A on byl v maršálově průvodu! Jediný pohled, který na mne vrhl, mě poučil, že můj čas ještě nenadešel! Moje tvář zůstala kamenná, třebaže srdce bouřilo...“

Janouch se odmlčel a Lola, lehce skloněná nad Julií, polohlasitě drmolila překlad. Na tvářích obou žen – a ostatně nás všech – se zračil údiv. Chán to považoval za němý hold a ještě více vypnul prsa svíraná žlutým tričkem, jako by chtěl i takto zdůraznit svou blízkost k žlutému plemeni, a milostivě nás pozoroval. Dávní chánové s tímto úsměvem rozdávali provincie. Ale náš chán jen poznamenal:

„Podáváme čaj bez rumu, bez zákusků: je před prvním.“

Zatímco »chánka«, kterou oslovoval *»Mařeno«*, chrastila na stole tácky a koflíčky, otázal se chán Julie:

„Líbí se vám v Praze?“

„Igen!“ přikývla Maďarka.

„Nepřekládejte mi to!“ zvolal chán. *„Nic mi neříkejte, vím to! Rozumím tomu! Vím, že řekla »ano«!“* A obrátiv se k doktoru Peřinovi, pokračoval: *„Vidíte, doktore, nikdy jsem se maďarsky neučil, nikdy jsem mezi Maďary nežil. Ale tisícileté, ne-li starší příbuzenství zanechalo i ve mně své stopy, takže instinktem – a u Asiatů je hlavní věcí instinkt – chápu i řeč.“*

„Tak snad bych měla promluvit finsky,“ řekla Finka Dr. Páteró.

Chán to velkomyslně přeslechl a rozhovořil se, jak byli staří Mongolové důmyslně zorganizováni. Nynější komunistická organizace pochází vlastně od Mongolů. Už tam byli důvěrníci a desítkáři. Už ti měli ve svém znaku hvězdu. Komunismus je vlastně mongolským panstvím nad Ruskem. Tak prý to četl ve starých tajných komunistických knihách.

„Jaké jsou to knihy?“ otázal se doktor Peřina. *„Studoval jsem trochu historii, ale na nic takového jsem nenarazil!“*

„Jsou to tajné knihy!“ zdůraznil Janouch. Pak přistoupil ke skříni a dlouho se v ní hrabal. Konečně vytáhl malou, značně rozsalátovanou tajnou mongolskou knihu. Jmenovala se »Čingischán a jeho doba«, byla kupodivu psána česky a vyšla v Učitelském nakladatelství.

Už jsme neříkali nic, ani jsme se nesmáli. Pochopili jsme, že tento muž je opravdu velikým chánem v říši fantazie a víry a že se tedy sluší brát ho vážněji, než kdyby byl opravdu mongolským panovníkem.

Nevyznáme se v mongolské etiketě. A tak když jsme odcházeli, ani jsme nepadli na tvář, ani jsme nelíbali špičku jeho obuvi. Ale ujišťuji vás, že Janouch měl upřímnou a neskrývanou radost, když jsme mu alespoň potřásli pravicí a řekli:

„Tak ahoj, starý Mongole!“

A já, dnes, kdy už Janouch dávno nežije, mohu se pochlubit něčím, čím se nemůže honosit každý: tykal jsem si s mongolským chánem Januou!

U běsova kamene

Nejprve slovo k nezasvěceným.

Dne 16. května 1946 se zrodil *zákon číslo 116 Sb. o jednotné organizaci podnikového početnictví*, který stanovil, že podnikovým početnictvím rozumíme účetnictví, rozpočetnictví, kalkulaci a statistiku. Zákon pověřil vládu, aby tato čtyři odvětví jednotně organizovala nařízením. Na základě tohoto nařízení měl pak generální sekretariát Hospodářské rady při Úřadu předsednictva vlády vydávat vyhlášky, směrnice, pokyny a nařízení – jinak řečeno prováděcí předpisy. Pokud by to nestačil či nechtěl udělat, mohla si některé pokyny nebo vysvětlivky s jeho schválením vydávat resortní ministerstva, popřípadě jiné nadřízené organizace.

Třebaže tento krátký rozklad vypadá nevinně, byl počátkem mnoha podivností ve střední Evropě. Protože generální sekretariát se sám náramně činil, protože je mnoho nadřízených ministerstev a různých jiných orgánů a protože se každý, kdo přičichl k národohospodářské evidenci, cítí být do jisté míry géniem, rostly vyhlášky a směrnice jako houby po dešti.

Na generálním sekretariátě Hospodářské rady, a po jeho zrušení na Státním úřadě plánovacím, na ministerstvu financí, obchodu vnitřního i zahraničního, zdravotnictví, průmyslu, spojů, na Ústředním svazu průmyslu, Ústředním svazu dopravy, Ústředním svazu obchodu, Ústředním svazu řemesel, na jim podřízených hospodářských skupinách, v bankách ba i kampeličkách, na státních statcích, na Ústředním svazu družstev, prostě všude, kde se něco eviduje – a eviduje se všude – mohl jsi v kteroukoli hodinu denní, večerní ba i noční zastihnout jinak vážené a zdravé muže, jak – hlavy v hromadě – řeší důležité otázky celostátního dopadu. Každý jistě chápe, že zaúčtovat nákup zboží na úvěr či za hotové je maličkost. Ale jak zachytit růst stromů, keřů, obilí, květin a zelin? Zkvalitnění půdy sekrecí přímo na pozemcích? Kam zaúčtovat pohřební věnce a podobně?

Dlouhý boj se vedl taky o to, zda je tržbou či pouze snížením nákladů jedna koruna, kterou zaplatí podniku návštěvník, jenž si z jeho aparátu zatelefonoval, až zvítězil názor, že je to tržba, jako když prodám mouku nebo lokomotivu. Zkrátka – nařízená jednotnost byla prováděna do všech důsledků, ačkoliv jistě v celé republice nedosáhly podobné celoroční příjmy částky, již pohltily porady o této věci.

Na poradách byly taky často spory, zda se mezi číslem a názvem účtu má udělat pomlka, zda se mají předtištěné položky ve formulářích proškrtávat či pouze nevyplnit, nemá-li podnik pro ně použití. A čím přibývalo předpisů, tím byl větší zmatek, čím víc bylo úsporných opatření, tím dražší byl provoz.

Někdy se zrodily neslýchané novinky. Tak jednou z nějaké porady vzešlo usnesení, že stará a vžitá, každému srozumitelná *»aktiva«* a *»pasiva«* jsou cizí slova a že by se v zájmu počeštění početnické terminologie měla nahradit slovy českými. Z dalších porad pak vyšlo, že místo aktiva se bude nadále říkat *»majetek«*, a místo pasiva *»kapitál«*, což je sotva pochopitelné, nehledě k tomu, že kapitál stejně není české slovo. A spousta lidí – k nimž jsem později *ex officio* patřil i já – hlásala v přednáškách, článcích, ba i v soukromých rozmluvách: *„Už nikdy aktiva a pasiva! To je blud! Zpátečnictví! Zaostalost! Ať žije majetek a kapitál!“* Každý, kdo si to už osvojil, rád se tím vytahoval, kdo si to spletl nebo to dokonce nevěděl, byl považován za méněcenného. A když už to věděl každý, když se na ta prokletá slova skoro zapomnělo, nadhodil někdo: *„Jak to »kapitál«, když jsme socialisti?“* A znovu dali mužové moudří hlavy dohromady, aby po dlouhých poradách přinesli naší veřejnosti s vítěznou tváří zcela nový dar: místo zastaralých a protisocialistických názvů zavádí se nové, zcela vyhovující pojmenování – aktiva a pasiva...

A zase se rozjely pluky instruktorů a přednášejících...

Kolik stránek bych musel popsat, kdybych měl vylíčit vše, nač si vzpomínám!

A tak jen malou, nepatrnou historku. Přenášíme se do generálního sekretariátu Hospodářské rady, kdy už účetnictví bylo dávno znormováno, kdy už pro všechno možné byly vydány pokyny, směrnice a vysvětlivky a přemýšlelo se jen a jen o tom, jak jednotně upravit účty, kterými se uzavírá rok, nazývané doposud účtem rozvažným konečným a účtem ztráty a zisku, který byl pokrokově přejmenován na *»účet hospodářského výsledku«*. Z této práce se pak pomalu rodila vyhláška o vzorci účetní závěrky.

Ing. Kopf, Ing. Stříbrný, Dr. Neubauer, Otto Hudeček a Ing. Peňáz seděli na tomto vzorci účetní závěrky už celých čtrnáct dní. (Tento obrat nesmí ovšem laskavý čtenář brát doslova, třebaže je jasné, že by to bylo daleko prospěšnější.) Ing. Stříbrný hájil tezi, že by se zásoby měly uvádět ve vzorci jedinou položkou. Prostě napsat tam číslo, které by zahrnovalo železo, mosaz, barvy, laky, motouzy, oděvy, zeleninu v závodní kuchyni, lokomotivy (pokud podnik nějaké vyrábí), rozpracované traktory, tkaničky, košťata, jed v lékárničce – prostě všechno, co je v takovém podniku skladováno. *„Toto číslo,“* mínil inženýr Stříbrný, *„nám sice mnoho neřekne, ale přece jen to bude lepší než nic. Pokud jsme nenařídili jednotné členění zásob ve skladovém účetnictví, nemůžeme je žádat ani v účetní závěrce. Ty dvě otázky spolu souvisejí. Až provedeme normativní úpravu tam, můžeme ji analogicky provést i v účetnictví a ergo i v účetní závěrce. Jinak je celá práce na vodě a můžeme to klidně složit.“*

Pak zvedl ruku Ing. Peňáz:

„Vývody soudruha Stříbrného jsou docela správné a plně s nimi souhlasím. Dokud nebude provedeno normativní rozdělení zásob ve skladovém účetnictví, nezmůžeme věru nic. Přesto však bych měl malou faktickou poznámku. Mohli bychom zásoby rozdělit podle druhů. Tedy dřevo, jehly, punčochy, káva. To snad by bylo pro účely plánování nejideálnější a měli bychom o všem skutečně přehled. Ale takových zásob je, jak známo, v některých podnicích tisíce a desetitisíce druhů. Kdybychom chtěli toto hledisko uplatnit v účetní závěrce, kterou vydáváme pro celé hospodářství, představoval by takový seznam zásob snad několik svazků, což přece nechceme. Další hledisko, podle kterého bychom mohli členit zásoby, je účel, ke kterému jsou určeny. Tedy například: suroviny, polotovary, hotové výrobky, pomocné látky, provozovací látky. Ale i tady musíme mít na zřeteli, že při celostátním zaměření směrnic by mohly nastat různé tahanice. Cihly mohou být v jednom podniku výrobkem, ve druhém surovinou, ve třetím jen pomocným materiálem – a kolik vlastně dělá hodnota cihel v celé republice, nestanovíme nikdy! Jak říkám, souhlasím se soudruhem Stříbrným – ale přece jen, soudruzi, uvažte tento námět: což rozdělit zásoby na obchodní zboží a ostatní zásoby. To by myslím šlo. Jednak podnik ví, co je určeno k prodeji a co ne, jednak by tu už počátek nějakého řešení byl – třebaže ani to nám nic neříká.“

To byla malá faktická poznámka inženýra Peňáze. Ale to už se místností rozlehl dojatý, rozevlátý hlas Otty Hudečka:

„To je naprosto správné, soudruhu Peňázi, ale řekneme-li alfa, musíme říct i beta! A abychom toto beta řekli, to je, soudruhu Peňázi, otázkou socialistické důslednosti. Jestli vypíchneme zásoby obchodního zboží, proč bychom neměli vypíchnout ten druh zásob, jejichž určení je celkem snadné – totiž živá zvířata?“

Otto Hudeček roztáhl ruce, jako by věštil slávu Prahy, a pokračoval:

„Nemyslete si, soudruzi, že to je něco bagatelního! Uvažte, co všechno mohou podniky mít: Plemenné býky, kance, krávy, jalovice, tažné voly, koně, hřebce, kozy, ovce a berany, včelstva, kapouny, kohouty, ovce na žír a tak dále.“

Důležitost těchto zvířat hájil pak Hudeček ještě tři dny. Doráželi na něho ze všech stran, dělali podkopy a pasti, ale on stál hrdě na své osamělé výspě a hájil zvířata s posvátným zanícením. Spíš po dobrém než po zlém ho nakonec přiměli, aby od svého požadavku odstoupil.

Když už se myslelo, že je všechno hotovo, vystoupil inženýr Kopf s návrhem, aby se jednotlivé položky vzorce označily římskými a nikoli arabskými číslicemi.

Všichni se zděsili.

Jakže? Doposud byly vydány dvě různé účetní závěrky a v obou bylo arabské číslování! A bylo-li tomu tak, bylo to jistě ze závažného důvodu!

Doktor Neubauer vyslovil nesmělý názor, že by se to mělo řádně rozvážit. Takovou »díru do světa« nelze přece udělat jen tak! Nesměle to řekl ne proto, že by nebyl plně přesvědčen o správnosti svého stanoviska, ale proto, že Ing. Kopf byl jeho představeným a není přece radno »chodit s pány na led«. Ale Kopf se nedal:

„Důvody pro svůj návrh mám tři,“ řekl. *„A jeden každý by stačil, aby se to provedlo. Především to umožňuje snadnější přehlednost vzorce, dále snadnější citaci a konečně, soudruzi, ve všem musí být něco nového – to je otázkou socialistického pokroku.“*

Referenti sklonili tedy hlavy a návrh byl přijat. A dále už to šlo vyšlapanou cestou. Vyhláška byla předložena ministrovi, a když ji podepsal, zaslána k otištění do Úředního listu a ve slovenském znění do Úradného vestníku.

A teď opusťme na chvíli svět reality a přejděme do světa fantazie. Pokusme si představit, jak na to asi reagoval sekční šéf Dr. Ing. Kubeša podle toho, jak jsme ho znali. Dlel právě na rekonvalescenci ve Špindlerově Mlýně a toho dne se probudil v náladě mrzuté. Svět se mu zdál ponurý, ani nevěděl proč. Jeho náladu ještě zhoršilo, když na procházce parkem zjistil, že si zapomněl doma účtový rozvrh místního komunálního podniku, kterým si chtěl krátit chvíle. Bez zájmu kráčel podle potoka, na jehož březích vyrážely blatouchy. Zajíc, který mu přeběhl přes cestu, vyvolal v něm jen hlubokomyslnou úvahu, jak v účetnictví zachycovat pohyb zvěře mezi revíry. Celý mrzutý se vracel domů a hle, co ho očekávalo: obálka s hlavičkou generálního sekretariátu Hospodářské rady s vloženým Úředním listem.

Kubešovi zasvítilo v očích: konec nudy! Konečně si zase může podumat nad účetními problémy a posoudit, co tam ti jeho – jak říkával – fešáci v jeho nepřítomnosti vymysleli.

Chvatnou rukou otevřel obálku. Bystré oko postřehlo katastrofu na prvý pohled.

„Jak?“ zvolal hněvivě, ačkoli byl sám v pokoji. *„Proč ty římské číslice? Sovětský vzor má přece obyčejné arabské číslování! A ani v literaturách ostatních socialistických států nenacházíme něco takového! Obyčejné arabské číslice má účetní závěrka rumunská, maďarská, bulharská, albánská, jugoslávská, čínská, severokorejská, mongolská!“*

Vykřikoval stále hlasitěji, krev se mu nahnala do tváře.

„Poláci, pravda, mají římské číslice, ale to je přece docela jiný systém! Co jsme se při předešlých závěrkách namysleli, než jsme přistoupili na sovětský vzor – z jakého důvodu jste to změnili?“

Třískl Úředním listem a vyšel ven. Nevyšel, ale vyběhl.

A teď bych chtěl mít pero Ovidiovo, abych vylíčil, jak se jako hořem zasažená Nioba proměnil v kámen.

Ustrašení venkované tam dodnes říkají »U běsova kamene«.

Na první směně

Cechování už pomalu končí, místnost se prázdní, když před okénko důlního předstupuje horník Tomáš Kobliha. Na rozhalených prsou má vytetovanou jakousi dámu – a čpí z něho kvit. Než však osloví důlního za okýnkem, spatří v koutě ubohoučkého Matúše s obrovskou modřinou pod okem a krátce, chrčivě se zasměje.

„No, zřídili tě, chacháááre, kurník šopa!“

Důlní Musial vykoukne z okénka:

„Kaj stě zas barabovali, baraby?“

Koblihův vozač JUDr. Ing. Josef Smíšek, který tu už čtvrt hodiny čekal na svého mistra celý zmrzlý, zarecitoval z Rukopisu královédvorského: *„I by klanie i by porubanie...,“* ale zůstalo to bez povšimnutí.

„Ani nepožral, pierún,“ řekl Kobliha, *„a rovnou do Fromelky. Popil – a hrubo! Pak se kasal na teho Itala, ale nakonec před něj klek: »Morini, Morinečku, nezabíjej mě!« Ale Morini mu ubalil jednu v pysk, až se vybulil!“*

„Ale dněš nebulám, člověěěče!“ bránil se Matúš. *„Můžu popít – ale bulať mě neuvížiš!“*

Před okénkem se zatím nakupilo několik lidí.

„Baran, vezmi si teho potrestaného hená a na probírku v Petře!“ ukončil ostře Musial debatu. *„Tichý a Chromyk na prerážku – ale počkej, je tam plyn, vezmi si ještě jedneho... No třeba Matúša! A co ty, Kobliha? Je to s váma robota! Sotva se moceš – neměl bych tě vůbec pouštět na důl. Půjděš rabovat svážňu do Františky. Vezmeš Smíška a...“* Důlní Musial vyhlédl okénkem do síňky, kde stál muž v novém štruksovém fáracím obleku; přilba na hlavě ještě svítila novostí: *„Pojď sem!“*

Muž přiskočil k okénku:

„Doktor Benda, prosím,“ řekl horlivě. *„Dobré jitro!“*

Nikdo neodpověděl. Musial pohlédl na Koblihu a řekl: *„Vezmi novociána!“* A odvrátil se od okýnka.

Kobliha přezíravě pohlédl kamsi do prázdna a neřekl nic. Pak pomalu vybalil ze špinavého hadru rezavou pikslu, nacpal si plná ústa tabákem, řádně pajcovaným močůvkou z fajfky, zažvýkal a udrolil: *„Tož půjděm!“*

Aby zmírnil toto chladné přijetí, JUDr. Ing. Smíšek rozdrtil novociánovu ruku ve své tlapě, zčernalé a ztvrdlé sto padesáti směnami na rubání, a řekl bodře: *„Já jsem ňákej Smíšek. Ahoj, nádeníku!“*

A už spěchali přes dvůr k těžní věži. Cestou stačil ještě Smíšek kolegu informovat: *„Máš štěstí, chyt jsi to poměrně dobře. Tihle notorici jsou tady z těch lidí nejsrdečnější. A budem jen rabovat – tedy těžit starý materiál z opuštěných slojí. Kdybys měl přijít rovnou do rubání jako já, když jsem nastoupil... To bych ti ani nepřál!“*

Před vchodem k těžní věži museli zvednout ruce obtížené kahany a gracami a dát se omakat, že nemají cigarety ani sirky. Pak odevzdali známky do pokladničky a vstoupili do klece, která – bylo už dosti pozdě – sjížděla poloprázdná. Narážeč přicvakl dvířka, klec se trochu vyhoupla nahoru, maličko zaváhala a už se začala hroužit do černé hlubiny. Jejich poslední pohled, než je pohltila tma, ještě zachytil portréty dvou státníků na protější stěně a bělejší obdélník vedle, jak tam kdysi visel ještě jeden portrét.

„Slánskému se zaprášily plíce a musel dolů!“ řekl někdo, když zmizeli ve tmě.

„A kdy onemocní tihle dva?“ ptal se jiný.

„Mordie, tady je někdo nalitej jako herec!“ snažil se další hlas přerušit velezrádnou debatu.

Ale doktor Benda neslyšel. Klec svištěla, důl hučel, uši zaléhaly. Snažil se rychle polykat, ale nebylo to nic platné. Když klec zpomalila a konečně s mírným nárazem dosedla, byl už úplně hluchý. Nebyl však čas, aby se mohl vzpamatovat. Lidé se rychle vzdalovali vysokou chodbou do hloubi dolu. Brzy však vysoký osvětlený prostor končil, chodba se zúžila a snížila. Pod nohama jim mlaštěla voda, klamavě se třpytící ve svitu lampy. Podle stěny ležely v ladném nepořádku fošny, stojky, klády a leckde i železné žlaby. Buch! Benda narazil hlavou do lutni při stropě, až se mu v očích zatmělo. Smíšek zdvihl lampu, ale když viděl, že kamarád se motá dál, jen prohodil: *„Má poklona, paní Řeháková, ty mu daly!“*

Ale Benda ta záhadná slova stejně neslyšel. Jeho světélko teď nervózně poletovalo od podlahy na strop, od stropu k podlaze. Klopýtal o pražce, klouzal v bahně, tloukl hlavou o strop, supěl.

Konečně se Kobliha zastavil a vykřikl: *„Spočinem!“* Naklonil se k Bendovi a dodal: *„Pojez, máš-li co!“*

Pověsili kahany na hajcmany, sedli si na hromadu prken, vytáhli svačiny a jedli.

„Tys-je zavřetý?“ obrátil se Kobliha znovu na Bendu. Zřejmě ho jen tak škádlil, protože trestanec by byl musel mít na lampě červený proužek. Benda, neznalý poměrů, naletěl.

„Ne, nejsem zavřený,“ řekl důstojně. *„Jsem jednoroční brigádník v rámci akce 77 800.“* A znovu opakoval: *„Nejsem zavřený.“*

„Tož buděš!“ mínil Tomáš Kobliha dobromyslně. *„Něbo tu vybuduješ ten socialismus a napíšou ti na náhrobek: »Zdě leží úderník náš drogy – natáhl norme i nogy!«“*

Dojedli, vstali.

„Buděš robit,“ pokračoval Kobliha ve svých žertech, *„co ti tady já s kolegou ukážeme. A kdybys do deseti minut tu havírnu nekapíroval, nezbude*

ti, než si podat žádost k SNB. A pamatuj si: robit, zrobit, zarobit, ale neurobit!“

Vzali lampy a začali se hrabat do prudké svážny jako do střechy. Kdesi nahoře praskly roury nebo vytryskl pramen a voda snášela dolů uhelný prach. Bořili se do toho černého bahna až po kolena. Vlekli se pomalu, chytali se stojek a pažení. Chodbička nebyla vysoká ani metr. Štruksové obleky dávno byly promočené potem, voda v botách studila. Přilby těžce dolehly na zvlhlé vlasy.

Konečně se zastavili: plechový žlab po jejich levici, kterým kdysi stékalo uhlí, končil.

„Jestli sis někdy představoval, když jsi studoval,“ řval Smíšek Bendovi do ucha, *„že se jednou dostaneš ke žlabu – tak jsi u něj!“*

Benda se jen smutně usmál, ale překvapení, které je tu čekalo, bylo příjemné. Kobliha zavelel: *„Hoši, schovejte lampy pod kabáty, najděte si každý nějakou desku a zdřímneme.“*

Nalezli si tedy každý nějaké prkno, položili je podle žlabu, zalehli, a téměř okamžitě usnuli. Smíšek vylezl někam vysoko nad ně. Benda později pochopil: hlídka. Kontrola mohla přijít jen odtamtud. A skutečně se asi za hodinu ozvalo halekání: *„Na dole! Na dole!... Světlo!“*

Vyskočili – Smíšek vervně sjel po zadku k nim. Chopili se fajslu, kilovu, graci... A napjatě pozorovali malou blížící se hvězdičku. Za chvíli se ve svitu lampy objevila vyzáblá tvář zámečníka Pflegra.

„Tos-je ty, chacháře,“ oddychl si Kobliha. *„Úplně jsem zapomněl, že jsem si tě včera objednal.“*

„Do pierúna jasnégo,“ klel zámečník. A protože nevěděl, na co vlastně má nadávat, opakoval: *„Do pierúna jasnégo!“*

Sedli a znovu spočívali. Posléze Kobliha vytáhl kapesník, rozbalil ho, rozbalil v něm zabalené noviny, a konečně v novinách zabalený celofánový sáček, v kterém měl hodinky. Byly i přes tuto opatrnost plné prachu. Ukazovaly devět.

„Tož puděm na to!“ mínil Tomáš.

Sem se těžko vyhrabal a teď se úzkou chodbičkou jen neobratně motal.

„To zas bylo včera,“ smál se. *„Hotel příkop, vechtěr zajíc a pokojský četník.“*

Ale do práce se přece jen chtěl zapojit.

Zámečník vzal klíče a začal odmontovávat vzduchové a vodní potrubí. Rouru po rouře kladli vozači podle stěny svážny. Kobliha sekyrou odpojoval žlaby. Pak gracami seškrabali prach, uhlí a kamení. Konečně narabovaný materiál zatarasil celou podzemní chodbičku. Vozači vzali tedy rouru po rouře, žlab po žlabu a vláčeli to dolů. Za chvíli se – unaveni stálým slézáním a vylézáním – sami sotva vlekli.

„Pozor, abyste se někdo neožebračil!“ napomínal je Tomáš Kobliha.

Sám se takovému nebezpečí nevydával. Sedl si trochu stranou, aby nepřekážel, a jen naslouchal třeskavým nárazům plechu a litiny na skálu. A plný radosti, jak to dobře jde, volal vždycky, když se vozači celí utrmácení, zpocení a žízniví vrátili pro další žlab nebo ruli.

„Vyžíte, synci! Robota se valí!“

Ale doktor Benda, jako by ani nedělal jednu z nejlehčích prací na dole, netuše ještě, čemu všemu bude muset zvyknout, složil hlavu do černých dlaní a říkal si zoufale:

„Dvanáct měsíců... Dvaapadesát týdnů... Tři sta šedesát pět dní... Ne, to se nedá vydržet!“

Poznámky

(1) **Kuňovice** měly v roce 1890 podle Ottovy encyklopedie 34 domů a 211 obyvatel, v současné době (2004) dle internetových stránek obce zde trvale žije už jen 75 stálých obyvatel.

(2) **Opršalové z Jetřichovic** - Jetřichovice založil asi ve 13. století vladyka Jetřich (Dětřich). Členové rodu byli nazýváni Jetřichovici. První je znám Václav z Jetřichvic, současně s ním žili Petr Bepta z Jetřichovic, Bohuněk z Jetřichovic, který roku 1415 podepsal stížný list proti upálení Mistra Jana Husa a Zdeněk z Jetřichovic. Již v prvé polovině 15. století stávala v Jetřichovicích tvrz. Na tvrzi sídlili od poloviny 15. století Opršalové z Jetřichovic, kteří měli ve svém erbu radlici v červeném poli. Jindřich Opršal z Jetřichovic byl znamenitým rytířem, který se zúčastnil téměř všech válek vedených Jiříkem z Poděbrad. V roce 1547 koupili Opršalové z Jetřichovic Keblov a některé okolní vsi.

(3) Purkrabí **Chval z Chmelné** stál v bitvě u Lipan na straně panské jednoty a podílel se na porážce husitů.

(4) **Borovnice** bývala panstvím svobodníků kraje čáslavského (Svobodníci byli lidé, kteří vlastnili nemovitosti, ale nepatřili k žádnému stavu, podléhali přímo králi). Kostel sv. Petra a Pavla v Borovnici, původně velmi starý, byl nově přestavěn v roce 1857. Byl založen a pravděpodobně také financován některým z pražských biskupů, který zde měl ve středověku své sídlo.

(5) **Holejšovští ze Slavětína** byli čeští vladykové. Vladykou byl označován nižší šlechtic, jehož titul byl odvozen od spravování svých vlastních statků. Nižším šlechticem byl také rytíř, který titul získával za vojenské zásluhy. Holejšovětí užívali stejný erb spolu s Mazanými ze Slavětína. Erb získali v roce 1568 jejich praotcové, bratři Jan a Václav Holejšovští a bratři Jiří a Martin Mazaní. V roce 1622 vlastnili Mikuláš a Oldřich Mazaní ze Slavětína dvůr ve Slavětíně, Adam Holejšovský ze Slavětína měl dvůr v Holýšově. Později se Holejšovští odstěhovali do Chmelné ve farnosti Borovnické, kde jim patřili svobodnické dvory a přestali užívat šlechtický predikát. Mazaní jej užívali až do roku 1736.

(6) **Chmelná** měla v roce 1890 evidováno 176 obyvatel, v roce 2004 zde žije 110 obyvatel. Kaple sv. Jana Nepomuckého pochází z roku 1883. Dřívější rozsáhlou židovskou komunitu připomíná židovský hřbitov, kde jsou pochováni předkové hudebního skladatele Gustava Mahlera. V XVI. století se tu připomíná rod Ptáčků ze Chmelné. Od tohoto jména jsou patrně odvozeny názvy »u hořejších a dolejších Ptáčků«.

(7) **Páter Václav Lachman**, farář z Borovnice, * 15.9.1851, † 15.11.1930. Je pochován na hřbitově v Borovnici.

(8) V osmnáctém století přestali **Holejšovsští** predikát »ze Slavětína« užívat, ale v devatenáctém století si o něj znovu zažádali a v roce 1884 jim byl potvrzen. Karel a Jan Holejšovští byli poslední dva z rodu, kteří predikát užívali. Karel byl profesorem a carským radou (zemřel 1918), Jan byl farářem v Modletíně u Chotěboře (zemřel 1930).

(9) **Nepos Cornelius**, římský historik pocházející ze severní Itálie, vrstevník Cicerona, žil v letech 94 - 24 př. n. L.

(10) **Horatius**, * 65 př. n. l. Venusie v jižní Itálii, † 8 př. n. l., římský básník. Quintus Horatius Flaccus nebyl Říman a možná ani Italik. Jeho otec byl propuštěnec neznámého původu, který pracoval jako výběrčí peněz při dražbách v jihoitalském městečku Venusii (dnes Venosa), ležícím na rozhraní Lukánie a Apulie. Tam se roku 65 př. n. l. narodil Horatius. Půvabný horský kraj v něm probouzel vnímavost pro krásu přírody i radost ze života a podněcoval jeho přirozené umělecké nadání. Jeho otec se přes svůj otrocký původ cítil plně Římanem a snažil se synovi poskytnout stejné vzdělání, jakého se dostávalo urozené mládeži. Nespokojil se s tím, co synovi mohl poskytnout sám a venusijská provinciální škola - pronajal svůj nevelký statek ve Venusii a přestěhoval se do Říma. Horatius zdědil po otci jadrnou povahu, bystrý pohled na život, zejména na jeho vady a staromódní, ale cenné mravní zásady. Horatius později na svého otce, kterému byl zavázán za vše, čím se stal, vzpomínal s vřelým uznáním a hrdostí.

(11) Zemřel přirozenou smrtí.

(12) **Wallhala** - podle nordické mytologie to měla být »síň zabitých« - mýtický prostor, kam přicházejí po smrti bojovníci padlí v bitvách.

(13) O zabavení (odcizení) soukromého majetku »kapitalistů« rozhodovaly tak zvané **»akční výbory«** ovládané komunisty.

(14) **Jakub Deml**, * 20.8.1878 Tasov, † 10.2.1961 Třebíč. Syn Jakuba Demla a Antonie Demlové, rozené Bělochové, římskokatolický kněz a spisovatel, přítel Josefa Floriana a Otakara Březiny, dopisuje si s Marií Rosou Junovou, která se později stane jeho pomocnicí a vydavatelkou. Na konci války (1945) obsazují německá vojska Tasov kvůli činnosti partyzánských skupin a vybírají rukojmí k zastřelení. Deml se nabízí jako náhrada za tyto odsouzence k smrti, jestliže nebudou do konce ultimáta zjištěni praví viníci; několik hodin před jeho vypršením ale osvobozují Tasov ruská vojska. Po válce musí čelit obvinění z kolaborace, hrozí mu soud. Demla brání přátelé a Vítězslav Nezval. 1947-48 v tisku začínají útoky na katolické spisovatele. Proti sedmdesátiletému Demlovi se koná soudní přelíčení ve Velkém Meziříčí. Díky zásahu Vítězslava Nezvala dostává jen podmínečný trest. 1949 - Nezval přijíždí do Tasova a nabízí Demlovi spisovatelskou penzi udělenou ministrem Kopeckým. Spisovatel ji odmítá. 1950 - Demlovi je zakázáno publikovat, až do své smrti pokračuje v díle formou rukopisů a deníkových záznamů.

(15) **Marie Rosa Junová**, * 1916, České Budějovice. V letech 1935-48 blízká spolupracovnice Jakuba Demla a vydavatelka jeho díla. Pod dohledem Jakuba Demla napsala i celou řadu polemických článků do Šlépějí »do nichž se Básníkovi nechtělo«, ilustrovala několik drobnějších knih. V roce 1956 se provdala za literárního kritika Timothea Vodičku a v roce 1959 se přestěhovala z Tasova za manželem do Olomouce.

(16) **Todtovu organizaci** založil v roce 1938 Dr. Ing. Fritz Todt původně jako stavební organizaci, která měla sloužit Velkoněmecké říši k realizaci významných vojenských staveb. V krátké době se z ní vyvinula samostatná celostátní polovojenská organizace s vlastním řádem, uniformami a vlastní hierarchii, která zaměstnávala více než milión pracovníků různých profesí. Působila také na území za války obsazených států.

(17) **Jaroslav Janouch, *** 22.10.1903 Světlá nad Sázavou, † 7.9.1970 Praha. Je autorem pohádek a dobrodružných próz pro mládež, překládal z polštiny a byl velkým propagátorem česko-polských kulturních styků. Přeložil román Henryka Sienkiewicze »Křižáci«. Pro mládež napsal »Pro čest a slávu«, román z doby švédského obležení Brna, »Zajatci džungle« a »Zpěv z pralesa«, dobrodružné romány pro mládež, »U toledské brány«, román pro mládež o bohatýrském životě Cida Campeadora, »Ztroskotání lodi Pacific« a »Plachty nad oceánem«.

(18) **Petöfi Sándor (Alexandr)** Největší maďarský národní básník (lyrik i epik), romantický revolucionář v poezii i v životě. Narodil se 1. ledna 1823 v Kis-Körösi, zmizel 31. července 1849 v bitvě u Šigišova. Byl novátorem maďarské poezie, sblížil literární jazyk s jazykem lidovým. Jeho témata svobody, lásky k vlasti, národu a ženě se staly vzory dalším evropským literátům.

(19) Verše **Friedricha Schillera** ve volném překladu: *„Buď vždy věrný a spravedlivý až do hrobu svého tichého a neodchyluj se ani o píď od Boží cesty..."*

(20) **Hlinkova garda** - výkonná polofašistická ozbrojená složka Hlinkovy slovenské strany ľudové za Slovenského štátu (1939-1945). Pojmenována podle zakladatele strany Andreje Hlinky. Po válce byla postavena mimo zákon jako zločinecká organizace.

(21) **relata refero** - vypravuji vypravované.

(22) **Josef Beneš**, * 22.2.1905 Poděbrady, † 23.5.1979 Praha, český římskokatolický kněz, církevní hodnostář a publicista. Kaplan v Lázních Bělohrad, Hořicích a Jičíně (1929-33), středoškolský profesor náboženství v Jičíně (1935-42), středoškolský profesor náboženství v Trutnově a poté v České Třebové (1945-50), vězněn v nacistickém koncentračním táboře Dachau (1942-45), profesor teologické fakulty v Praze a Litoměřicích (od 1950), šéfredaktor časopisu Duchovní pastýř (1950-68), kanovník (od 1955), probošt kapituly vyšehradské (od 1974), generální tajemník Mírového hnutí katolického duchovenstva (1952-68), člen Světové rady míru (od 1965), člen Ústředního výboru Československé strany lidové (od 1955). Autor básnických sbírek *Slovem i dlátem* (1936) a *Quadragesima* (1973), drobných próz, knihy medailónů českých vlasteneckých katolických kněží 19. stol. *Ač zemřeli, ještě mluví* (1964) a českých katolických kněží – obětí nacismu *Kaine, kde je tvůj bratr?* (1971), studie *Blahoslavená Anežka Česká* (1954) a regionálně historických prací. Redigoval sborník *Naše víra* (1974).

(23) Latinské sousloví **»cum grano salis«** (se zrnkem soli) užil římský učenec Gaius Plinius Secundus (nar. roku 27 n. l.) ve své knize *Přírodověda* (Naturalis historia) jako doporučení, jak vylepšit fádní lék. Později se stalo okřídleným úslovím a synonymem pro počínání, když někdo vylepšuje či zpestřuje nezajímavé téma nebo produkt. Zahynul 7. září 79 při výbuchu sopky Vesuv. Chtěl zjistit příčinu nezvyklých mračen nad pobřežím a uklidnit prchající obyvatelstvo, ale byl usmrcen unikajícími jedovatými plyny.

(24) **Martialis Valerius**, slavný římský epigramik, narodil se r. 40 n.L.

(25) Tonda – ředitel gymnázia v Benešově **Antonín Dvořák**.

(26) Tento příběh byl převzat z časopisu *Naše rodina 10/1979*, na který je v textu odkaz. Není součástí rukopisu z roku 1981. Autor v něm změnil jméno **MUDr. Junga** na *Junek*.

Obrázky

Obr. 1. Javornická Hůra (583 m)
Obr. 2. Kuňovice, náves s kapličkou
Obr. 3. Borovnice, kostel sv. Petra a Pavla
Obr. 4. Kuňovka v roce 2004
Obr. 5. Kuňovka v prvé plovině 20.století
Obr. 6. Pečeť Holejšovských ze Slavětína
Obr. 7. Gymnázium v Benešově
Obr. 8. Letecký snímek obce Javorník
Obr. 9. Javorník, stavení č. 20, kde se říkávalo »U Vavrousů«
Obr.10. Dům v Praze Hodkovičkách, Na Dubině 15
Obr.11. Obálka knihy od Miroslava Šaška
Obr.12. Maminka se třemi syny

Jmenný rejstřík

Archleb z Kuňovic, *7*
Avočenová *viz Nečová*
Baar Jindřich Šimon, *32*
Bednář Kamil, *121*
Bejkovská Marie, *88*
Bejkovský Rudolf, *25, 88, 89, 90*
Bejkovský Bedřich *viz B.Benjamin*
Bejkovský Benjamin, *25, 88, 90*
Bejšák František, *63*
Benda ?, *134, 135, 136, 137*
Benda Čeněk, *46, 47*
Beneš Edvard, *53, 120*
Beneš Josef, *75, 76, 121*
Bergmann Arnošt, *57, 58*
Bezruč Petr, *26, 59*
Boháč-Heřmanský Josef, *26*
Borůvka ?, *44*
Borský ?, *47*
Boušková Ludmila *viz Trenkvicová*
Brabec František, *33, 41*
Brázdilová Ludmila, *34*
Brejla František, *27*
Březina Otokar, *26, 46*
Brod ?, *67, 68*
Cícha ?, *69*
Czintalánová Julie, *125, 127, 128*
Čapek Karel, *46*
Čingischán, *126, 127, 129*
Daněk Karel, *15*
Dante Alighieri, *77*
Děkanovská (Vondráková) Marie, *42*
Deml Jakub, *46*
Desjean Maurice, *62*
Dózs Jiří, *60*
Dvořák Antonín, *27, 30, 34, 35, 91, 93, 94, 95, 97*
Dvořáková ?, *66, 72*
Dyk Viktor, *26*
Eftimiu Victror, *75, 76, 78*
Eminescu Mihai, *78*
Fantyšová (Paťhová) Milada, *81*
Farka Josef, *32, 81*
Feďuková (Jelínková) Helena, *43*
Fejfar Zdeněk, *26, 35*
Filip Jaroslav, *13*
Fischerová ?, *103*
Flohr Salomon, *96*
Friedl ?, *121*
Fuka Josef, *34, 94, 95*
Galina Lola, *125, 126, 127, 128*
Gottwald ?, *46*
Hájek Karel, *43, 44*
Hannibal, *89*
Hanousková Zdeňka, *32*
Hauser Hanuš, *103*
Hauserová ?, *103, 104*
Havlová (Slavíčková) Marie, *36*
Henlein Konrad, *43*
Hitler Adolf, *24, 43, 44, 89, 90*
Hlaváček Karel, *59*
Hlinka Andrej, *74, 96*
Hloušková (Kazdová) Ludmila, *35*

Hoffmannová Marie, *54*
Holejšovská (Kuželová) Anna, *13*
Holejšovská (Dudová) Anežka, *13*
Holejšovská Bohuslava, *13*
Holejšovská (Lázničková) Emilie, *13*
Holejšovská Johanna *viz Vošická*
Holejšovská (Richtrová) Kristina, *13*
Holejšovská Marie, *12, 13*
Holejšovská Růžena, *6*
Holejšovská (Šimánková) Růžena, *13*
Holejšovský František, *13*
Holejšovský Jan, *12*
Holejšovský Josef, *12, 13*
Holejšovský Karel, *6, 12, 13*
Holzer Adolf, *7*
Hon Rudolf, *67*
Honsová Ludmila, *41*
Horáček ?, *45*
Horálek Karel, *82*
Horálek Jiří, *82*
Horálková Hana *viz Paťhová*
Horatius Flaccus Quintus, *28*
Hornová Otylie, *33*
Hořínková Emilie, *20*
Hostounský František, *23*
Houdková (Smítková) Zdeňka, *36, 37*
Hourová Marie *viz Paťhová*
Höfer Hans Arthur, *49*
Hrušková (Karšayová) Milada, *36*
Hřebík Václav, *61*
Hučka Alois, *44*
Hudeček Otto, *56, 131, 132*
Hus Jan, *53, 96*
Hypšt ?, *49*
Chlupáč ?, *94*
Choma ?, *52*
Chromyk ?, *59*
Chval z Chmelné, *7*
Istrati Panai, *80*
Janouch Jaroslav, *57, 121, 125, 126, 127, 128, 129*
Jará ?, *60*
Jelínek ?, *43, 44*
Jelínková Helena *viz Feďuková*
Jež ?, *58*
Ježek Josef, *28*
Jindrák František, *105*
Jirásek Alois, *20*
Jiroušek Karel, *28, 32, 91*
Jírů Vojtěch vulgo Paťha *viz Paťha*
Junek *viz Jung*
Jung Jan, *49*
Jungová (Zahálková) Anna, *49, 50*
Junková *viz Jungová*
Junová Rosa Marie, *46*
Kamarýt František, *48*
Kamarýt Josef, *48*
Kamarýt Ladislav, *48*
Kamarýt Václav, *48*
Kamarýtová (Paťhová) Marie, *48*
Kamarýtová (Holejšovská) Růžena, *13*
Karbulová Růžena, *17, 20, 22, 24*
Karhan ?, *44*
Karšayová Milada *viz Hrušková*
Kazda Jaroslav, *33, 35, 38, 39, 43, 91, 98*
Kazdová Jitka, *35*
Kazdová Lidka *viz Hloušková*
Kebrle Josef, *32*
Kerenskij Alexandr Fjodorovič, *63*
Kemr Robert, *36*
Klečka Bohumil, *52*
Klepl ?, *51, 52*
Klíma Miroslav, *51*
Klimeš Bohumír, *33, 36*
Klusáková Aloisie *viz Paťhová*
Kluz Zdeněk, *61*
Kmínek Oldřich, *60*
Kmínková ?, *60*
Kmínková (Špičková) Dagmar, *60*
Kobliha Tomáš, *59, 134, 135, 136, 137*
Koláčková ?, *35*
Kolář Leopold, *31, 32, 96, 97*
Kolářová Libuše, *80*
Koněv Ivan Stěpanovič, *128*
Koniáš Antonín, *32*
Kopf ?, *57, 131, 132, 133*
Kořenář ?, *11*
Kořenářová Josefa, *11*

Kořenář Jaroslav, *11*
Kořenářová (Pluhařová) Marie, *11*
Kotačka Lubomír, *59*
Kotouč Jaroslav, *92*
Kovandová René, *54*
Kovářová ?, *15*
Kozelek Antonín, *68*
Kramář Karel, *28*
Krautmann ?, *30*
Krčil ?, *11*
Krčil František, *11*, *15*
Krčil Josef, *11, 17, 52*
Krčilová Karolina *viz Paťhová*
Krejčiřík Jan, *81*
Krejčiřík Martin, *81*
Krejčiřík Milan, *81*
Krejčiříková Zdeňka *viz Paťhová*
Krmela ?, *54*
Křemen Rudolf, *62*
Křížek ?, *44, 45*
Kubeša Jaroslav, *54, 56, 58, 133*
Kubík Antonín, *43, 47, 49*
Kubík František, *32, 33*
Kubíková Jarmila, *43*
Kuschelka ?, *43*
Lachmann Václav, *12, 15, 18, 22*
Laiol David, *74*
Léblová Marie, *9*
Lenin Vladimír Iljič, *63*
Ludvík XVI., *69*
Máca ?, *44*
Makarius ?, *54, 55, 56, 74*
Maleček Josef, *73*
Malý Josef, *34*
Mamatey Albert, *39, 40, 42, 64*
Marušák Bohumil, *26, 27, 30, 34, 38, 62, 66, 93, 97, 98, 102*
Marvan Jaroslav, *75*
Martínek Josef, 6
Marx Vilém, *33*
Masaryk Tomáš Garrigue, *20*
Matějovský Miroslav, *33*
Materková Zora, *51*
Mehrová Krista, *116, 118*
Motyčková ?, *19*
Mrkvička Karel, *53*
Musil ?, *60*
Mussolini Benito, *44*
Müller ?, *37, 100*
Nabolotný ?, *68*
Nečová (Avočenová) Graciana, *121*
Nedelscu ?, *78*
Nepos Cornelius, *22, 29*
Neterdová Jiřina, *94*
Neubauer ?, *131, 133*
Neumann Josef, *44, 45*
Novák František, *11*
Novotný Antonín, *53, 63*
Nový Karel, *31*
Opršal z Jetřichovic, *7*
Orenstein Richard, *66*
Orlík Ludvík, *24*
Oswald Ivan, *53*
Outrata ?, *56*
Ovidius Naso, *99*
Panenková ?, *49, 50*
Paťha Antonín, *10, 11*
Pátero ?, *121, 129*
Paťha Jaroslav, *82*
Paťha Josef, *10, 11, 14, 16, 19, 23, 24, 48, 62, 70 , 71, 72, 73, 81*
Paťha Karel, *10, 18, 48*
Paťha Karel (Vojtěch), *15, 66, 105, 146*
Paťha Milouš, *11, 16*
Paťha Pavel, *81*
Paťha Vojtěch, *10, 41*
Paťha Vojtěch vulgo Jírů, *10, 11*
Paťha František, *10, 11, 12, 14, 16, 19, 23, 41, 48, 53, 71, 81*
Paťhová (Klusáková) Aloisie, *11*
Paťhová Anna *viz Schořálková*
Paťhová (Hourová) Anna, *11*
Paťhová (Nováková) Antonie, *10*
Paťhová Dana, *81*
Paťhová Eva *viz Ryšavá*
Paťhová (Turková) Františka, *10, 11, 70, 71*
Paťhová (Horálková) Hana, *82*
Paťhová Iva, *81*

Paťhová (Kořenářová) Josefa, *10*
Paťhová (Krčilová) Karolina, *10, 11, 15, 16, 19, 22, 23, 41*
Paťhová Ludmila *viz Vondráková*
Paťhová (Zemanová) Ludmila, *82*
Paťhová Maria Apolonia *viz Staňková*
Paťhová Marie, *11, 14, 72, 73*
Paťhová Marie *viz Kamarýtová*
Paťhová (Hourová) Marie, *11, 41*
Paťhová (Vosátková) Marie, *71, 81*
Paťhová (Trenkvicová) Marie, *10*
Paťhová Milada *viz Fantyšová*
Paťhová (Krejčiříková) Zdeňka, *71, 81*
Pazdera Karel, *46, 51*
Peňáz ?, *131, 132*
Peroutka Ferdinand, *21*
Peřina Vilém, *56, 57, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129*
Peřinová (Polívková) Liliana, *121, 123*
Pešek Ladislav, *75*
Pflégr ?, *136*
Pirandello Luigi, *72*
Plato (Platón), *92*
Pluhařová Marie *viz Kořenářová*
Pojar Václav, *63*
Pokorný Josef, *56*
Poláček Josef, *24, 25, 27, 88, 89, 94*
Poláček Otto, *24, 25*
Poláčková (Justitzová) Marie, *24*
Polívková Liliana *viz Peřinová*
Popescu Tito, *75, 78*
Pošta Mstislav, *53*
Povolný Vladimír, *53*
Petöfi Sándor, *57, 121*
Prášek Karel, *23*
Procházka ?, *49, 50*
Púčík ?, *74*
Pumprová Marie, *36*
Pythagoras, *92*
Rašek ?, *23*
Rašín Alois, *28*
Rathouský ?, *46, 47*
Rauš Adolf, *45*
Rebreanu Liviu, *80*
Renner Josef, *82*
Renner Luboš, *82*
Rennerová Marika, *82*
Rennerová Marie *viz Smrčková*
Richtr Karel, *68*
Richtrová Kristina *viz Holejšovská*
Růžička Josef, *31, 94, 99*
Růžičková Anežka, *67, 68*
Ryšavá (Paťhová) Eva, *81*
Rýva ?, *47*
Săcăreanu Ion, *74, 75, 76, 121*
Scipio, *89*
Seidl ?, *55*
Seidler Emil, *23*
Seneca Lucius Annaeus, *81*
Shakespeare William, *77*
Schiller ?, *18*
Schliemann Heinrich, *31*
Schořálková (Paťhová) Anna, *52, 82*
Schořálková (Smrčková) Marie, *78, 82*
Slánský Rudolf, *135*
Slavíčková Marie *viz Havlová*
Smíšek Josef, *59, 134, 135, 136*
Smítková Zdeňka *viz Houdková*
Smotlacha František, *43*
Smrčka Lubomír, *82*
Smrčková Marie *viz Schořálková*
Smrčková (Rennerová) Marie, *82*
Souhrada František, *100*
Spálenka Antonín, *35*
Stalin Josef Vissarionovič, *64*
Staněk Josef, *7, 9, 12*
Staněk Karel, *7, 8*
Staňková (Paťhová) Maria Apolonia, *9, 10, 11, 12*
Stehlík Hynek, *51, 116, 117, 118*
Stoklasa Jan, *69*
Stranski ?, *43*
Strejček Jaroslav, *35, 61, 102, 105*
Strejčková Marie *viz Wagnerová*
Strnad ?, *46*
Stříbrný Josef, *56, 131*
Suchánek Zdeněk, *29, 35, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107*

Suchánek Miloš, *96*
Svačina Dobromil, *53, 67*
Svačinová ?, *67*
Sýkora Timofej, *63, 64, 65*
Šantrůček Josef, *63*
Šašek Miroslav, *46, 51*
Šeborová Milada, *100, 101*
Ševčík Otakar, *120*
Šída Jaroslav, *43, 44, 46*
Šíma ?, *26*
Škvor Jiří, *27, 35, 36, 102*
Šobra František, *29, 30, 33, 34, 36, 99, 100*
Špaldon Emil, *53*
Špička Karel Štěpán, *60*
Špičková Dagmar *viz Kmínková*
Štaindler ?, *88, 94*
Šťastná ?, *52, 55*
Šůrová ?, *124*
Švamberk ?, *38*
Švehla Antonín, *62*
Taussig Alfréd, *88*
Tichota ?, *54*
Tiefenbach Jiří, *62*
Todt Fritz, *52*
Trenkvic František Diviš, *10, 38, 43*
Trenkvic Karel, *10*
Trenkvic Štěpán, *10*
Trenkvic Vilém, *10*
Trenkvicová (Boušková) Ludmila, *10*
Trenkvicová Marie *viz Paťhová*
Tůmová Zdeňka, *31*
Turek Jaroslav, *10, 11, 20, 23, 26*
Turek Zdeněk, *11*
Turková Františka *viz Paťhová*
Turková Jarmila, *11*
Tyleček Alois, *45*
Váhala ?, *39*
Vančura Vladimír, *31*
Vaněk ?, *49*
Vartió, *121*
Váška František, *18, 43*
Váška Josef, *43*
Vášková (Holejšovská) Anna, *13*
Venclíčková Ludmila, *43*
Veverka ?, *55*, 60*, 102*
Vlach ?, *69*
Vladislav Jan, *60 , 122*
Vlasak ?, *43*
Vojta Jaroslav, *23*
Vojtěch ?, *74*
Vondrák Josef, *41*
Vondráková (Paťhová) Ludmila, *41*
Vondráková Marie *viz Děkanovská*
Vosátka Jan, *81*
Vosátka Josef, *81*
Vosátka Petr, *81*
Vosátková Marie *viz Paťhová*
Vošická (Holejšovská) Johanna, *12, 41*
Vrba Alfréd, *24*
Vrchlický Jaroslav, *81*
Vyskočilová Věra, *28, 32, 36, 37*
Wagnerová (Strejčková) Marie, *35*
Weber ?, *67*
Welter Alfons, *60, 74, 121*
Woitsch ?, *31*
Wolf ?, *62*
Wolker Jiří, *35*
Zaccaria Oscar, *38*
Zahálka ?, *49*
Zahálková Anna *viz Jungová*
Zamarovský Vojtěch, *74*
Zdeněk Jan, *94*
Zeman ?, *21*
Zeman Jan, *82*
Zeman Jaroslav, *82*
Zemanová Ludmila *viz Paťhová*
Zemanová Zora, *125*
Ziegler Karel, *32*
Zika ?, *121*
Zpěvák Jan, *51*
Zvolánek ?, *45*
Žilka Jindřich, *53*
Žirovnický ?, *41*
Žižka Jan, *20*
Žlábek ?, *52*

Karel Paťha, spisovatel a překladatel,
* 29. 12. 1915 Kuňovice, † 22. 11. 1984 Praha

Po maturitě na reálném gymnáziu v Benešově (1935) studoval až do uzavření českých vysokých škol (1939) na Vysoké škole ekonomické v Praze. Následovala šestiletá přestávka, studium dokončil po válce v roce 1945, kdy získal titul komerčního inženýra. Bylo mu třicet let.

Absolvoval pětiměsíční vojenskou základní službu a nastoupil do soukromé účetní firmy. Brzy se mu ale podařilo získat místo na Úřadě předsednictva vlády (1946-1951). Jeho slibně začínající kariéru ukončil únorový komunistický převrat. Nikdy neskrýval víru v Boha a své pochybnosti o socialistickém hospodářství. Byl proto jedním z prvních, kdo musel úřad nuceně opustit a »přejít do výroby« – na ostravský důl Petr Bezruč (1951-1953). Práce v dolech, na kterou nebyl zvyklý, poznamenala jeho zdraví. Vážně onemocněl a po několikaměsíční léčbě mu bylo dovoleno pracovat na povrchu. Ani ukončení brigády v Ostravě nezměnilo jeho tristní postavení vysokoškolsky vzdělaného »manuálního pracovníka«. Vrátil se do Prahy, ale byl poslán do závodu ČKD Sokolovo, kde pracoval jako topič u uhelných pecí (1953-1956).

Na krátkou dobu se mu podařilo získat místo ekonoma na ministerstvu zdravotnictví (1956), ale neprošel »třídně-politickými prověrkami« (1958) a byl z ministerstva propuštěn. Našel si zaměstnání v podniku SPOFA jako účetní revizor (1959-1969). Když v roce 1969 znovu vážně onemocněl, byl po ročním léčení převeden do invalidního důchodu.

Nikdy mu nebylo dovoleno, aby se plně uplatnil ve svém oboru, a tak se věnoval své zálibě – literární činnosti. Již od mládí psal verše, eseje a povídky. Vydal několik povídek s historickou tematikou (*Klytie, Básník*, *Sen o hadu*), soubor válečných črt *(Stačí umět řvát)* a knihu pohádek. Publikoval v denním tisku a v různých časopisech, spolupracoval s rozhlasem a televizí. Až do roku 1968 psal do Lidové demokracie kurzívky pod značkou *Jb* a spolu s Josefem Benešem napsal polovinu knihy *Kaine, kde je tvůj bratr?* V povídkách, kde vyprávěl o svém dětství na poblanické samotě Kuňovka a o zajímavých postavách z české historie, se odrazil i jeho vztah k rodnému kraji (*Splněné přání* o zimě pod Javornickou Hůrou, *Přípitek* o čechtickém rodáku F. Čenském, *Želetínky háje* o básníku K. H. Máchovi).

Znalost cizích jazyků zúročil v překladech z italštiny, rumunštiny a němčiny. Překládal především divadelní texty.

Překlady z italštiny:

Bacchelli, Ricardo: Iride (Iride; R, Praha, Vyšehrad 1976),
Goldoni, Carlo: Podivná nehoda (Un curioso accidente, Praha, Dilia 1981),
Goldoni, Carlo: Moudrá manželka (La moglie saggia, Praha, Dilia 1980),
Lajolo, Davide: Ročník 1912 (Classe 1912; vzpomínky, Praha, SNPL 1961),
Luongo, Giuseppe: Návrat z chaty (Ritorno in citta, Praha, Dilia 1970),
Luongo, Giuseppe: Tři italské pohádky (Squassamondo il drago verde, Hanno rapito la figlia del re, Fiordigiglio e i tre compari; pohádky, Praha, Dilia 1968).

Překlady z němčiny:

Held, Wolfgang: Světlo černé svíčky (Das Licht der Schwarzen Kerze; R, Praha, Svoboda 1976)

Překlady z rumunštiny:

Anekdoty z Karpat (LF [historky], Praha, Lidové nakladatelství 1975),
Băieu, Ion: Alibi (D, Praha, Dilia 1979),
Baranga, Aurel: Sicilská hra (D, Praha, Dilia 1962),
Baranga, Aurel: Veřejné mínění (Opinia publică; D, Praha, Dilia 1974),
Berciu, Stefan: Hypnóza (Hipnoza sau contraspionaj total, Praha, Dilia 1967),
Brad, Ion: Slyšení u konsula (D, Praha, Dilia 1978),
Mircea, Marian: Příběh mé lásky k Andře Cantuniariové (Poveste de dragoste cu Andra Cantuniari; D, Praha, Dilia 1983),
Rebreanu, Liviu: Výbuch hněvu (Răscoala; R, Praha, Odeon 1984),
Solomon, Dumitru: Diogenes pes (Diogene ciinele; D, Praha, Dilia 1976),
Stoenescu, Virgil: Špión aneb tajemný telefonický rozhovor (Spionul sau Mistorioasa convorbire telefonica; D, Praha, Dilia 1982),
Stupně ke svobodě. Dramatické pásmo z prací rumunských spisovatelů na téma osvobození Rumunů z tureckého, feudálního a fašistického jha (dramatické pásmo, Praha, Dilia 1979).

Za zásluhy o rozšiřování znalostí rumunské literatury se stal členem Svazu rumunských spisovatelů.

Výpisky z knihy života napsal tři roky před smrtí (1981), kdy byl už nemocen a cítil, že mu ubývá sil. Originál strojem psaného rukopisu věnoval muzeu v Benešově, kopie se dochovala v pozůstalosti.

Československá republika. Diecése: Hradec Králové.

Polit. okres: Ledeč n/S. Vikariát: Dol.Kralovice.

Soudní okres: Dol.Kralovice Fara: Borovnice.

53/46.

Duplikát -

Rodný a křestní list

Matrika: Kuňovice Kniha: VI. List: 71. Poř. čís.: 2/30.

Den, měsíc, rok	narození	Dne 29. prosince 1915 Tisícdevětsetpatnáct .
	křtu	dne 30. prosince 1915.
Jméno křtícího		Václav Lachman, farář.
Jméno a příjmení křtěnce		K a r e l Vojtěch P a ť h a
Náboženství		římsko-katolické
Pohlaví		mužské – [redacted]
Zrození		manželské – [redacted]
Místo narození (číslo domu)		Kuňovice č.d. 33, pol.okres Ledeč n/S.
OTEC (jméno a příjmení, náboženství, povolání, bydliště, příp. místo narození a jména rodičů)		P a ť h a František, katolík, rolník v Kuňovicích č 33 narozený v Jeřičkách č.d. 1. syn Vojtěcha Pathy, rolníka v Jeřičkách č.d.1., okres i hejtmanství Pelhřimov, a Marie, rodem Josefa Stanka, rolníka z Kunovic č.d.33 okres Dol.Kralovice, hejtmanství Ledeč.
MATKA (jméno a příjmení, náboženství, povolání, bydliště, příp. místo narození a jména rodičů)		Marie, katolička, narozena ve Chmelné č.d.16, dcera Josefa Holejšovský-ho, výměníka ve Chmelné č.d.16 a Johanny, rodem Jana Vošického, rolníka ze Chmelné č.d.3, okres Dol.Kralovice, hejtmanství Ledeč.
Porodní asistentka		Anna Borková z Borovnice č.d.24.
Kmotři		Josef Holejšovský, výměník ve Chmelné č.d. 16. Karolina Krčilová, z Kutné Hory, Rudní ul. č.d.633.
Poznámka		

Skład číslo 64 C - 707

Na důkaz toho vlastnoruční podpis podepsaného a úřední razítko

[redacted]ský - farní úřad v Borovnici u Čechtic, dne 7.dubna 1946.

administrátor.

Obsah

Část prvá

I Melancholicky i usměvavě dívá se Javornická hůra k protější terénní vlně... 5
II Za tereziánských dob proťala tento kraj silnice směřující ku Praze... 8
III Asi rok po bitvě u Hradce Králové zastavil se v hospodě na Kuňovce... 10
IV Po provdání svých dcer hospodařil Josef Staněk na Kuňovce sám... 12
V Svatba byla tehdy slavná se spoustou hostů... podávalo se i šampaňské... 14
VI Spatřil jsem světlo světa na Kuňovce dne 29. prosince 1915... 15
VII Když jsem se ráno vracel do trosek domova, padl mi do oka četník... 16
VIII Nikdy se úředně nezjistilo, kdo požár založil... 18
IX Šlo to pomalu a těžce. Sotva jsem to chápal... 20
X Zatímco jsem chodil do školy, docházelo k nejrůznějším událostem... 23
XI Vstup do školy nebyl právě slavný. Samota ze mne udělala plaché dítě... 26
XII Je řada profesorů, kteří se zapsali do mé paměti pouze svou existencí... 28
XIII Záhy po svém příchodu do primy jsem se spřátelil s Jaroslavem Kazdou... 35
XIV Dlouhé pomaturitní prázdniny jsem prožíval na Kuňovce... 38
XV Ještě pokud jsem chodil do školy v Benešově, zemřela moje babička... 41
XVI Na jaře roku 1939 seznámil jsem se s paní Jarmilou Kubíkovou... 43
XVII Můj bratr Josef se patrně zamýšlel oženit dříve než František... 48
XVIII Ing. Kubík, do jehož služeb jsem nastoupil, málokdy myslel vážně... 49
XIX Konec války mě zastihl v Praze... 52
XX Nedostatek finančních prostředků mě donutil přijmout první místo... 54
XXI Jestliže jsem si myslel, že se zbavím účetnictví, hluboce jsem se mýlil... 56
XXII Ještě na jaře navštívil jsem Ostravu jako referent předsednictva vlády... 59
XXIII Bohužel, po brigádě následovaly roky práce v těžkém průmyslu... 62
XXIV Práce v továrně nebyla těžká, ale ubíjející... 66
XXV Třebaže maminka odešla roku 1942 na výminek, byla stále platnou silou... 70
XXVI Koncem dubna 1963 dokončoval jsem překlad Pirandellovy novely... 72
XXVII Pokud jsem byl v továrně, nepsal jsem nic, co by se dalo publikovat... 74
XXVIII Taky roku 1969 jsem jel do Rumunska... 78
XXIX MUDr. Libuše Kolážová mi doporučovala číst, abych si cvičil paměť... 80
XXX Svého času nám profesor Farka s nadšením citoval Vrchlického verše... 81

Část druhá 83
Pýthijská věštba 85
Hrdina od Benešova 88
Tonda 91
Suchánkiáda 96
Trpělivost paní Junkové 108
Žid Stehlík 116
Muž, jenž věděl příliš mnoho 119
Zapadající světy 123
Mongolský chán v Modřanech 125
U běsova kamene 130
Na první směně 134

Poznámky 138
Jmenný rejstřík 141
Karel Paťha, životopis 146

Karel Paťha

Výpisky z knihy života

Podle autorova rukopisu z roku 1981.
Text doplněn obrázky, poznámkami,
jmenným rejstříkem a životopisem.
Počítačová sazba, tisk a redakce
Milan Krejčiřík.
Vyšlo soukromým nákladem
jako neprodejná publikace
v prosinci 2004.